

Voorwoord

Voor u ligt het resultaat van een zeer leerzame stageperiode, onder leiding van prof. dr. Van Kalmthout, bij de sectie Vrijheidsbeneming en Vrijheidsbeperking van de vakgroep Strafrecht van de juridische faculteit van de Universiteit van Tilburg.

In het kader van het afstuderen, als afsluiting van de opleiding HBO-Rechten aan de Juridische Hogeschool te Tilburg, is deze scriptie geschreven. Na een periode van ruim zeven maanden is dit onderzoeksrapport het resultaat van het onderzoek naar de vraag *‘in hoeverre de bevindingen en rapporten van het Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment van invloed zijn op de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, en in het bijzonder met betrekking tot artikel 3 EVRM?’* Een onderzoek dat, gezien mijn begrensde kennis over het CPT en EHRM een hele uitdaging bleek te zijn. Niettemin heb ik mij vanaf de eerste weken vol geestdrift en belangstelling op de centrale vraagstelling gericht, wat geleid heeft tot een ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden en een verbreding en verdieping van mijn juridische kennis.

Een woord van dank voor een aantal personen is hier dan ook op zijn plaats. Allereerst gaat mijn dank uit naar prof. dr. Van Kalmthout, die mij de mogelijkheid heeft geboden een zeer interessant onderzoek, in een leerzame juridische omgeving, uit te voeren. Hij heeft mij gedurende het onderzoek van begeleiding en opbouwende kritiek voorzien, waardoor ik nog trotser ben op het eindresultaat. Ook wil ik Marije bedanken voor de tijd die zij heeft gestoken in het lezen van mijn stukken en het geven van feedback. Daarnaast wil ik graag Carla, Annemarie, Zarif, Pauline, Marcel en Nicole, bedanken voor de dagelijkse begeleiding, de peptalks en de leerzame, maar niet te vergeten leuke periode.

Verder dank ik uiteraard mr. Bindraban, bij wie ik altijd terecht kon voor begeleiding en beantwoording van mijn vragen, en die mij zo nu en dan via een email liet weten dat hij vindt dat ik het goed doe en dat hij er vertrouwen in heeft. Ten slotte wil ik mr. Wolters bedanken voor haar rol als tweede afstudeerdocente.

Tilburg, augustus 2009

Mila Djurdjevic

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	2
Samenvatting	4
Hoofdstuk 1 Inleiding.....	7
Hoofdstuk 2 Methoden van onderzoek	10
3. Het EHRM en het CPT	15
3.1 Inleiding.....	15
3.2 Het EHRM	16
3.2.1 De ontstaansgeschiedenis van het EHRM	16
3.2.2 De taken en bevoegdheden van het EHRM	18
3.2.3 De werkwijze en organisatie van het EHRM	19
3.3 Het CPT	24
3.3.1 De ontstaansgeschiedenis van het CPT	25
3.3.2 De doelstelling van het CPT	25
3.3.3 De taken en bevoegdheden van het CPT	26
3.3.4 De organisatie en de <i>modus operandi</i> van het CPT	29
3.3.5 CPT standaarden	33
3.4 Tussenconclusie	35
Hoofdstuk 4 Artikel 3 EVRM	36
4.1 Inleiding.....	36
4.2 Wat houdt artikel 3 EVRM in?	36
4.2.1 Absoluut karakter van artikel 3 EVRM	37
4.2.2 Minimum level of severity	37
4.2.3 Uitbreiding van het toepassingsbereik van artikel 3 EVRM	39
4.2.4 Negatieve en positieve verplichting onder artikel 3 EVRM	39
4.2.5 Staatsverantwoordelijkheid betreffende het verbod op torture, inhuman or degrading treatment or punishment	41
4.2.6 Procedurele schending van artikel 3 EVRM	42
4.2.7 Omkering van de bewijslast.....	44
4.3 Tussenconclusie	44
Hoofdstuk 5 Het EHRM en het CPT in relatie tot artikel 3 EVRM.....	46
5.1 Inleiding.....	46
5.2 Interpretatie door het EHRM.....	47
5.2.1 Gradueel onderscheid	47
5.3 Torture	48
5.3.1 Intensiteit van het lijden.....	49
5.3.2 Opzet	52
5.3.3 Doel	53
5.4 Inhuman or degrading treatment or punishment	54
5.4.1 Inhuman treatment or punishment.....	55
5.4.2 Degrading treatment or punishment	57
5.5 Living instrument doctrine.....	62
5.6 Interpretatie door het CPT	62
5.6.1 Duale benadering.....	63
5.7 Torture	64
5.8 Inhuman or degrading treatment or punishment.....	68
5.9 Tussenconclusie	71

Hoofdstuk 6 De beïnvloeding door het CPT op de jurisprudentie van het EHRM, in het bijzonder met betrekking tot artikel 3 EVRM	73
6.1 Inleiding.....	73
6.2 Gebruikmaking van CPT rapporten en standaarden in de rechtspraak van het EHRM.....	74
6.3 CPT bevindingen met betrekking tot fysiek geweld.....	76
6.4 CPT bevindingen met betrekking tot de materiële detentieomstandigheden.....	79
6.5 Gebruikmaking van de CPT standaarden in de jurisprudentie van het EHRM	82
6.6 Categorieën.....	85
6.7 Gevolgen voor de preventieve <i>modus operandi</i> van het CPT	86
6.8 Wisselwerking tussen de organen	87
6.9 Tussenconclusie	89
Hoofdstuk 7 Conclusies en aanbevelingen	91
7.1 Inleiding.....	91
7.2 Conclusies	91
7.3 Aanbevelingen	95
7.3.1 Aanbevelingen met betrekking tot vervolgonderzoek.....	96
Literatuurlijst.....	98

Samenvatting

De doelstelling van deze scriptie is in kaart te brengen in hoeverre het CPT invloed uitoefent op de jurisprudentie van EHRM, en in het bijzonder met betrekking tot vermeende schendingen van artikel 3 EVRM. De tekst van artikel 3 EVRM luidt:

'No one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment.'

Artikel 3 EVRM is ongetwijfeld één van de kernbepalingen van het EVRM. Het verbiedt in absolute termen het onderwerpen van personen aan *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*. Ondanks het feit dat meerdere artikelen van het EVRM van belang zijn bij de toetsing van de detentieomstandigheden, vormt artikel 3 EVRM de belangrijkste bepaling.

Artikel 3 EVRM kent geen beperkingsmogelijkheid, dan wel uitzonderingen of een rechtvaardiging van een schending, bijvoorbeeld als het gaat om nationaal belang. De absolute aard van artikel 3 EVRM komt tot uitdrukking in artikel 15 lid 2 juncto artikel 15 lid 1 EVRM. Dit artikel bepaalt dat in geen geval afgeweken mag worden van het verbod op *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*, ook niet ten tijde van oorlog of in geval van enige andere algemene noodtoestand die het bestaan van het land bedreigt.

Artikel 3 EVRM kent drie gradaties, oftewel, een opbouw in ernst van *torture*, via *inhuman treatment or punishment* naar *degrading treatment or punishment*.

Het EHRM en het CPT zijn in het leven geroepen ter waarborging van artikel 3 EVRM. Ter waarborging van het artikel heeft de Raad van Europa naast het gerechtelijk mechanisme van het EHRM, een niet-rechterlijk doch preventief beschermingsmechanisme in het leven geroepen, de *Committee Against Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, afgekort CPT. Ondanks het feit dat beide organen fungeren ter waarborging van de mensenrechten en in het bijzonder ter bestrijding van vermeende schendingen van artikel 3 EVRM, verschillen zij van elkaar. Het EHRM is een repressief waarborgmechanisme, en opereert *a posteriori*. Het CPT is daarentegen een preventief waarborgmechanisme, en opereert *a priori*.

De twee organen, die fungeren ter waarborging van artikel 3 EVRM, hanteren een andere benadering ten aanzien van de begrippen van artikel 3 EVRM. Het EHRM past een gradueel onderscheid toe. Het onderscheid tussen de termen *torture, inhuman or degrading treatment or punishment* komt voort uit het verschil in de intensiteit van het toegebrachte leed. In tegenstelling tot het EHRM maakt het CPT een dual onderscheid. Enerzijds wordt de term *torture* gehanteerd en *anderzijds* de termen *inhuman or degrading treatment or punishment*. Fysiek en psychologisch geweld wordt door het CPT gekwalificeerd als *torture, severe ill-treatment* of *ill-treatment*. In tegenstelling tot het EHRM, die de termen *inhuman or degrading treatment* gebruikt om mishandelingen te kwalificeren die niet als *torture* bestempeld kunnen worden, hanteert het CPT de termen enkel in gevallen waar het de materiële detentieomstandigheden betreft.

Uit het jurisprudentieonderzoek is gebleken dat het CPT een belangrijke betekenis heeft binnen de rechtspraak van het EHRM. In 137 arresten wordt het CPT uitdrukkelijk genoemd. Bij 97 van de 137 arresten is sprake van indirecte dan wel directe beïnvloeding door de bevindingen en standaarden van het CPT. Concluderend kan gesteld worden, dat binnen het EHRM en het CPT een 'revolutie' heeft plaatsgevonden. De betekenis van de CPT bevindingen en standaarden heeft een 'grote' ontwikkeling doorgemaakt. Begin jaren '90 werden door zowel klagers als het EHRM geen CPT bevindingen dan wel standaarden aangehaald in zaken. Vandaag de dag wordt niet enkel verwezen naar de CPT rapporten, het EHRM baseert zijn beslissingen op basis van de CPT bevindingen en standaarden. Het werk van het CPT heeft hierdoor steeds meer betekenis gekregen.

De beïnvloeding door het CPT is zichtbaar op drie niveaus, namelijk met betrekking tot zaken waar het *torture*, de materiële detentieomstandigheden en de CPT standaarden betreft.

Het EHRM laat zich bij de beoordeling van *torture*, naast het medisch bewijs mede leiden door de bevindingen van het CPT. Bij *torture* dient klager echter door middel van bewijsmateriaal aan te tonen dat hij slachtoffer is geweest van *ill-treatment* praktijken, het EHRM kan niet louter uitgaan van de beweringen van het CPT. Met betrekking tot *torture* zaken resulteren de CPT bevindingen alleen niet in een veroordeling van schending van artikel 3 EVRM.

Wanneer wordt geklaagd over de materiële detentieomstandigheden en deze klacht komt overeen met de bevindingen van het CPT en deze bevindingen worden vervolgens niet, of onvoldoende door de regering betwist, dan accepteert het EHRM deze feiten als uitgangspunt met betrekking tot de beoordeling van de klacht. De beïnvloeding van het CPT met betrekking tot de materiële detentieomstandigheden heeft voor een 'grote' ontwikkeling binnen het EHRM gezorgd. Uit het jurisprudentie onderzoek is gebleken dat het CPT op dit niveau de grootste invloed uitoefent op de beslissingen van het EHRM.

Daarnaast hebben ook de CPT standaarden invloed op de rechtspraak van het EHRM. Bij zaken zoals overbevolking en celgrootte, worden de CPT standaarden door het EHRM aangehaald. Het EHRM verwijst in zijn oordeel dan ook expliciet naar de normen die door het CPT zijn ontwikkeld. Daar waar het EHRM zelf geen richtlijnen heeft, baseert het de beoordeling van de omstandigheden op de ontwikkelde normen van het CPT.

Tussen het EHRM en het CPT is sprake van een wisselwerking. Dit betekent dat beide organen invloed uitoefenen op elkaars werkwijzen. Niet alleen het CPT is van betekenis voor het EHRM, het EHRM heeft ook invloed op het CPT. Het CPT heeft verklaard dat het bij de beoordeling van de activiteiten van autoriteiten de jurisprudentie van het EHRM in acht neemt. Met betrekking tot de vaststelling van een procedurele schending van artikel 3 EVRM, heeft het CPT de basiscriteria van effectief onderzoek letterlijk overgenomen van het EHRM.

Daarnaast heeft het CPT zich bij de invulling van de term *torture* laten beïnvloeden door de jurisprudentie van het EHRM. Ondanks het feit dat het CPT nergens in de officiële documenten direct vermeldt dat het de interpretatie van de term *torture* heeft overgenomen, kan geconcludeerd worden dat het CPT zich heeft laten leiden door de opvatting van het EHRM. De interpretatie van het CPT komt immers overeen met die van het EHRM.

Naar aanleiding van het onderzoek en de geconstateerde feiten zijn enkele aanbevelingen gedaan ten aanzien van beide organen. Daarnaast zijn ook aanbevelingen gedaan voor mogelijke vervolgonderzoeken.

Geconcludeerd is dat het EHRM en het CPT een andere benadering hanteren ten opzichte van de gebruikmaking van de termen van artikel 3 EVRM. Er is aanbevolen dat het EHRM en het CPT meer toenadering dienen te zoeken bij de interpretatie van de termen van

artikel 3 EVRM. Om de bescherming van gedetineerden onder artikel 3 EVRM beter te waarborgen, is het raadzaam om dezelfde invulling te geven aan de termen *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*.

Uit het jurisprudentieonderzoek is gebleken dat het EHRM in zijn arresten diverse noemers hanteert om de bevindingen van het CPT aan te halen. Daarom wordt aanbevolen om in ieder arrest consequent te zijn en één uniforme verwijzing te hanteren. Voor een duidelijk overzicht en gezien het feit dat het CPT de uitspraken van het EHRM beïnvloedt zou het overzichtelijker zijn als de CPT bevindingen een eigen onderscheidende paragraaf in het arrest krijgen.

Ten gevolge van het onderzoek is gebleken dat het CPT bij de beoordeling van de materiële detentieomstandigheden rekening houdt met de historische, culturele, economische en sociale achtergronden van de betrokken Staat. Aanbevelingswaardig is dat het CPT dezelfde richtlijnen dient te hanteren bij de beoordeling van detentieomstandigheden en geen verschil moet maken, ongeacht de situatie in een Staat. Het CPT moet duidelijke richtlijnen hebben die voor iedere Staat gelden, zodat een duidelijk beeld wordt gecreëerd over wat wel en niet is toegelaten, ingevolge de zienswijze van het CPT, onder artikel 3 EVRM.

Naar aanleiding van het verrichte onderzoek, zijn twee mogelijke vervolgonderzoeken interessant om nader uit te werken. Onderzocht zou kunnen worden in hoeverre gesteld kan worden dat het CPT daadwerkelijk preventief is en tot hoever het preventieve karakter van het CPT strekt. Om de samenwerking, met name de wisselwerking tussen beide organen, goed te begrijpen en uiteen te zetten, wordt aanbevolen om nader onderzoek te doen naar de invloed van het EHRM op de werkwijze van het CPT.

Hoofdstuk 1 Inleiding

Artikel 3 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (hierna EVRM) behoort tot de kernbepaling van het EVRM. Het omvat de meest fundamentele rechten die zijn vastgelegd in het Verdrag. Er zijn geen beperkingen op het verbod tot *torture, inhuman or degrading treatment or punishment* toegelaten. Het verbod van artikel 3 EVRM omvat een absoluut verbod.¹

Het *Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (hierna CPT) van de Raad van Europa² is naar aanleiding van het *European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (hierna ECPT) in het leven geroepen als toezichhoudend orgaan. Verdragssluitende Staten, waaronder ook Nederland, erkennen het CPT.

Het CPT heeft in 1997 een bezoek gebracht aan Nederland waarbij de Extra Beveiligde Inrichting (hierna EBI) te Vught werd onderworpen aan een inspectiebezoek. Als gevolg van het bezoek werd door het CPT een rapport opgesteld, waarin meerdere aanbevelingen werden gedaan met betrekking tot het regime in de EBI, in het bijzonder betreffende de visitatiepraktijken. Het CPT beoordeelde de visitaties, waar gedetineerden wekelijks aan onderworpen werden, als *inhuman and degrading treatment*.

Op 4 februari 2003 heeft het *Europees Hof voor de Rechten van de Mens* (hierna EHRM) twee uitspraken gewezen met betrekking tot het regime in de EBI.³ Het EHRM oordeelde dat de visitatiepraktijken niet alleen als *degrading* gekwalificeerd diende te worden, maar ook als *inhuman*. Ondanks het feit dat het CPT, na een inspectiebezoek aan Nederland, aanbevelingen heeft gedaan om het regime in de EBI aan te passen, zijn zes jaar later toch twee zaken betreffende het regime in de EBI, bij het EHRM aanhangig gemaakt. Daarna heeft het EHRM op 6 juli 2006 in de zaak *Baybaşin tegen Nederland*⁴ nogmaals geoordeeld dat de visitaties in de EBI in strijd zijn met artikel 3 EVRM. Naar aanleiding van de uitspraken van het EHRM heeft Nederland het regime in de EBI aangepast.

Ondanks de erkenning van het CPT heeft Nederland geen gehoor gegeven aan de aanbevelingen van het CPT, en het regime in de EBI pas aangepast nadat Nederland wegens drie aanhangig gemaakte zaken door een rechterlijke instantie, het EHRM, werd veroordeeld.

Beide organen fungeren ter waarborging van artikel 3 EVRM. Het CPT is echter geen rechterlijke instantie maar een normatieve instelling. Het CPT heeft als norm voorschrijvende instelling, standaarden ontwikkeld waar detentiefaciliteiten aan zouden moeten voldoen. In tegenstelling tot de rechtspraak van het EHRM, zijn de standaarden en aanbevelingen van het CPT niet bindend en hebben geen rechtskracht. Hoewel het EHRM en het CPT beide opereren ter waarborging van artikel 3 EVRM verschillen zij in werkwijze, doelstelling, taken en bevoegdheden. In de praktijk zijn deze verschillen ook zichtbaar.

¹ Dr. E. R. Muller, Dr. P. C. Vegter, *Detentie; Gevangen in Nederland*, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2009, p. 401

² Beter bekend als de *Council of Europe*. De Raad van Europa is op 5 mei 1949 opgericht ingevolge het Verdrag van Londen. De doelstelling van de Raad van Europa is de bevordering van een grotere Europese eenheid, met meer aandacht voor onder andere de rechten van de mens. Voor het lidmaatschap gelden twee eisen: het land moet in Europa liggen en de doodstraf mag er niet worden uitgevoerd. De Raad van Europa heeft zijn zetel in Straatsburg.

³ EHRM 4 februari 2003, Lorsé en anderen tegen Nederland (klachtnummer 52750/99), EHRM 4 februari 2003, Van der Ven tegen Nederland (klachtnummer 50901/99)

⁴ EHRM 6 juli 2006, Baybaşin tegen Nederland (klachtnummer 13600/02)

Er is sprake van een zekere spanning, met name, waar het de interpretatie van de begrippen *torture, inhuman or degrading treatment or punishment* betreft en de gevolgen die dit verschil in interpretatie voor de naleving van de garantiefunctie van artikel 3 EVRM kan hebben.

Bij de sectie Vrijheidsbeneming en Vrijheidsbeperking van de vakgroep Strafrecht van de juridische faculteit van de Universiteit van Tilburg (hierna UvT) wordt onderzoek gedaan naar de betekenis van het CPT. Naast het EHRM is het CPT het belangrijkste internationale instrument dat in het leven is geroepen ter waarborging van artikel 3 EVRM. Het EHRM treedt daarbij op als repressief waarborgmechanisme en opereert, *a posteriori* terwijl het CPT in het leven is geroepen als preventief mechanisme, en opereert *a priori*. Ondanks verschillen in doelstelling, taken, bevoegdheden en werkwijze, zijn het EHRM en het CPT in veel opzichten met elkaar verbonden. De jurisprudentie van het EHRM is leidend voor het CPT, anderzijds zijn de rapporten en bevindingen van het CPT vaak ook van essentieel belang voor de beslissingen van het EHRM.

Een van de deelonderzoeken van de sectie Vrijheidsbeneming en Vrijheidsbeperking onder leiding van prof. dr. Van Kalmthout⁵ betreft de doorwerking van de CPT rapporten en bevindingen in de jurisprudentie van het EHRM en omgekeerd de doorwerking van de jurisprudentie van het EHRM in de standaarden van het CPT. Prof. dr. A. M. van Kalmthout is namens Nederland lid van het CPT en beschikt over uitvoerige informatie die ten behoeve van het onderzoek geanalyseerd zal worden. In het kader van dit onderzoek, zal uiteen worden gezet waar de twee organen van elkaar verschillen en op welke gebieden zij elkaar overlappen dan wel aanvullen. De vraag die binnen dit onderzoek dan ook centraal staat is:

'In hoeverre zijn de bevindingen en rapporten van het Committee for the Prevention of Torture and Inhuman and Degrading Treatment or Punishment van invloed op de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, en in het bijzonder met betrekking tot artikel 3 EVRM?'

Deze scriptie is opgebouwd uit zes hoofdstukken. De hoofdstukindeling van dit rapport is gebaseerd op de fasen die gehanteerd zijn gedurende het uitvoeren van de afstudeeropdracht. Allereerst wordt de methodiek van onderzoek in hoofdstuk 2 uiteengezet, waarbij de gehanteerde fasen van onderzoek uitvoerig worden beschreven. Hoofdstuk 3 omvat een beschrijving van het EHRM en het CPT. Daarbij worden het EVRM evenals het ECPT beknopt beschreven. De verschillen en overeenkomsten met betrekking tot de doelstelling, taken, bevoegdheden en werkwijze van zowel het EHRM als het CPT worden in dit hoofdstuk in kaart gebracht.

Artikel 3 EVRM staat in deze scriptie centraal. Daardoor is het van belang om artikel 3 EVRM te beschrijven en de verplichtingen van Staten op grond van het artikel uiteen te zetten. Deze beschrijving is terug te vinden in hoofdstuk 4.

Zoals reeds gesteld hanteren beide organen een andere interpretatie met betrekking tot de termen van artikel 3 EVRM. In het kader van de beantwoording van de hoofdvraag is het belangrijk te onderzoeken welke interpretatie door beide organen wordt gebruikt. In hoofdstuk 5 komt deze interpretatie aan de orde. Nadat de interpretatie uiteen is gezet, kan onderzocht worden in hoeverre het CPT invloed uitoefent op de jurisprudentie van het EHRM

⁵ Prof. dr. A. M. van Kalmthout is als hoogleraar vrijheidsbeperking en vrijheidsbeneming in het strafrecht en vreemdelingenrecht verbonden aan de Universiteit van Tilburg.

betreffende artikel 3 EVRM. In hoofdstuk 6 zal aan de hand van de geselecteerde arresten beschreven worden op welke niveaus er sprake is van beïnvloeding. Tevens is in dit hoofdstuk een paragraaf opgenomen waar de invloed van het EHRM op het CPT omschreven wordt.

Tot slot omvat hoofdstuk 7 de conclusies en aanbevelingen, die voortkomen uit het onderzoek. Hierbij zullen ook aanbevelingen worden gedaan met betrekking tot mogelijke vervolgonderzoeken.

Hoofdstuk 2 Methoden van onderzoek

Dit onderzoek heeft als doel in kaart te brengen in hoeverre het CPT invloed uitoefent op de jurisprudentie van EHRM, en in het bijzonder met betrekking tot vermeende schendingen van artikel 3 EVRM. Om tot de juiste resultaten te komen en een goede, onderbouwde beantwoording van de hoofdvraag is het van belang om van te voren de methoden van onderzoek te bepalen. In dit hoofdstuk zal uiteen worden gezet hoe het onderzoek is aangepakt en welke methoden zijn gehanteerd.

Bij aanvang van het onderzoek heb ik mezelf allereerst de volgende vraag gesteld: *Hoe kom ik tot de beantwoording van mijn vraagstelling en waar moet ik zoeken om tot de conclusie te komen of er daadwerkelijk sprake is van beïnvloeding door het CPT.*

Nadat de centrale hoofdvraag is bepaald, dient een aantal deelvragen geformuleerd te worden, die tot de beantwoording van de hoofdvraag leiden. Ter beantwoording van de centrale hoofdvraag zijn de onderstaande deelvragen opgesteld. De deelvragen zijn onderverdeeld in drie groepen, elke groep staat voor een fase van het onderzoek.

Fase 1	○ <i>Wat is het EHRM en welke taken en bevoegdheden heeft het EHRM?</i> ○ <i>Hoe functioneert het EHRM?</i> ○ <i>Wat is het CPT en welke taken en bevoegdheden heeft het CPT?</i> ○ <i>Wat is de werkwijze van het CPT?</i> ○ <i>In welk opzicht verschillen de taken en bevoegdheden van het CPT en het EHRM?</i>
Fase 2	○ <i>Wat houdt artikel 3 EVRM in?</i> ○ <i>Welke betekenis hebben de termen torture, inhuman or degrading treatment or punishment?</i> ○ <i>Welke interpretatie geeft het EHRM aan de desbetreffende begrippen?</i> ○ <i>Welke interpretatie geeft het CPT aan de desbetreffende begrippen?</i> ○ <i>In welk opzicht onderscheidt de interpretatie van de begrippen torture, inhuman or degrading treatment or punishment door het EHRM zich van de invulling die door het CPT aan deze begrippen wordt gegeven.</i> ○ <i>Welke gevolgen heeft het verschil in interpretatie voor de naleving van de garantiefunctie van artikel 3 EVRM?</i>
Fase 3	○ <i>In welke gevallen hebben de CPT rapporten een rol gespeeld bij de beslissingen van het EHRM?</i> ○ <i>Welke doorwerking hebben de bevindingen en rapporten van het CPT op de jurisprudentie van het EHRM?</i> ○ <i>Welke doorwerking heeft de jurisprudentie van het EHRM op de standaarden van het CPT?</i>

Het onderzoek naar de invloed van de bevindingen en rapporten van het CPT op de rechtspraak van het EHRM, is een juridisch onderzoek.

Een juridisch onderzoek kent drie kenmerken. De vraagstelling van een juridisch onderzoek is niet concreet en specifiek, maar algemeen van aard. Daarnaast beoogt een juridisch onderzoek primair niet om een bepaald, specifiek probleem op te lossen, maar om een onduidelijkheid, een tegenstrijdigheid of een witte vlek in de juridische begripsvorming zelf op te lossen. Vervolgens gaat het bij een juridisch onderzoek niet zo zeer om gelijk te krijgen, maar om meer duidelijkheid te verschaffen met betrekking tot een bepaald onderwerp.⁶

De kern van een juridisch onderzoek wordt gevormd door algemene begripsvorming, kwalificeren van feiten, vergelijken, redeneren en concluderen over de rechtsgevolgen. Het juridisch onderzoek onderscheidt zeven verschillende onderzoeksmethoden te weten;⁷

1. rechtshistorisch onderzoek naar de totstandkoming van bepaalde normen, bevoegdheden, instituties;
2. inventariserend onderzoek van primaire bronnen; jurisprudentieanalyse, wetgevingsoverzicht, etc.;
3. toetsing van de interne consistentie van het geldend recht;
4. toetsing van relevante beginselen;
5. interne rechtsvergelijking;
6. externe rechtsvergelijking;
7. ex ante toetsing van aanbevelingen (nieuw ontworpen regelingen).

Ten behoeve van dit onderzoek is de tweede onderzoeksmethode gehanteerd: *Een inventariserend onderzoek van primaire bronnen, waaronder de jurisprudentieanalyse*. Om te bepalen in hoeverre het CPT invloed uitoefent op de uitspraken van het EHRM, is het van belang de jurisprudentie, met betrekking tot artikel 3 EVRM waarbij het CPT wordt aangehaald, te bestuderen. De jurisprudentie vormt de belangrijkste informatiebron voor het onderzoek.

De deelvragen zijn onderverdeeld in drie groepen. Dit houdt in dat het onderzoek in drie fasen verricht is. Allereerst is onderzocht wat de twee organen inhouden en in welke opzichten zij van elkaar verschillen. Ter beantwoording van deze deelvragen is gebruik gemaakt van literatuuronderzoek. In de literatuur is geschikte informatie beschikbaar om inzicht te krijgen in de samenstelling, doelstelling, werkwijze en bevoegdheden van beide organen. Het betreft voornamelijk Engelstalige literatuur.

De tweede fase betreft het onderzoek naar artikel 3 EVRM en de interpretatie van de termen van het artikel door het EHRM en het CPT. Ten behoeve van dit deelonderzoek, is gebruik gemaakt van literatuuronderzoek, dossieronderzoek en jurisprudentieonderzoek. In de literatuur wordt door diverse auteurs geschreven over de interpretatie van beide organen. Ook hier betreft het Engelstalige literatuur. Om de interpretatie door het EHRM uiteen te zetten, is jurisprudentie onderzoek verricht. Door het EHRM wordt immers in de jurisprudentie verklaard wat wordt verstaan onder de drie termen. Voor de interpretatie van het CPT is

⁶ Prof. dr. M. Herweijer, *Juridisch onderzoek*, in: Mr. J. W. L. Broeksteeg, Mr. E. F. Stamhuis, *Rechtswetenschappelijk onderzoek, Over object en methoden*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2003, p. 26-27

⁷ Ibid, p. 31-30

dossieronderzoek verricht. Het CPT heeft 18 *General Reports* gepubliceerd, waarbij in ieder rapport met betrekking tot een bepaald onderwerp, de werkwijze en normering van het CPT uiteen wordt gezet. Daarnaast wordt door het CPT in landenrapporten verklaard hoe het de detentieomstandigheden kwalificeert.

Ten behoeve van de derde fase, het onderzoek naar de beïnvloeding, is uitsluitend jurisprudentieonderzoek verricht. De hoofdvraag richt zich op de jurisprudentie van het EHRM. Om die vraag te beantwoorden, dient de jurisprudentie van het EHRM bestudeerd te worden, teneinde te bepalen of er sprake is van beïnvloeding. Met betrekking tot deze drie fasen van onderzoek ligt de nadruk op deskresearch. Het onderzoek is gebaseerd op bestaande gegevens, waarover onduidelijkheid bestaat. Door middel van dit onderzoek wordt beoogd deze onduidelijkheid te verklaren en helder te maken.

Met dit onderzoek wordt aldus beoogd inzicht te krijgen in de beïnvloeding door het CPT op de jurisprudentie van het EHRM. In de hoofdvraag is de afbakening gemaakt naar artikel 3 EVRM. Dit betekent dat schendingen van andere artikelen van het EVRM buiten beschouwing worden gelaten. Daarnaast zijn arresten die na 25 juni 2009 door het EHRM zijn gewezen, niet verwerkt in dit onderzoeksrapport. De site van het EHRM beschikt over een digitale database waarin alle gewezen arresten zijn opgenomen. In deze database is gezocht op het trefwoord 'CPT', hetgeen 165 arresten als resultaat heeft opgeleverd. Door de afbakening van artikel 3 EVRM, zijn van de 165 arresten in totaal 137 arresten overgebleven.

Naar aanleiding van de zoekopdracht zijn 137 arresten gevonden, waarvan 26 arresten zijn geselecteerd om diepgaand te analyseren. Gekozen is om de eerste tien, de laatste tien⁸ en zes arresten daar tussen te selecteren. Door de eerste tien en de laatste tien arresten te kiezen, kan naar mijn mening een duidelijk beeld worden verstrekt over de ontwikkelingen met betrekking tot de gebruikmaking van de bevindingen dan wel rapporten van het CPT binnen de rechtspraak van het EHRM.

De arresten van het EHRM zijn erg uitgebreid en niet alle onderdelen zijn relevant voor het onderzoek. Daarom is een bepaalde systematiek gehanteerd bij het bestuderen en analyseren van de arresten. De stukken met betrekking tot *Domestic Law* worden buiten beschouwing gelaten. De passages met betrekking tot *International Law, the Court's assessment* en de stukken waarbij naar het CPT wordt verwezen worden geanalyseerd en bestudeerd worden. Hieruit worden conclusies getrokken.

In het kader van dit onderzoek, zijn de arresten onderverdeeld in drie categorieën. Bij categorie I is geen sprake van beïnvloeding door het CPT, het EHRM legt de bevindingen van het CPT naast zich neer. Categorie II omvat arresten waarbij sprake is van beïnvloeding door het CPT, maar waarbij door het EHRM echter in zijn uitspraak niet expliciet wordt verwezen naar de bevindingen dan wel de standaarden van het CPT. Het gaat hierbij om indirecte beïnvloeding. Tot slot omvat categorie III arresten waarbij sprake is van directe beïnvloeding door het CPT. In tegenstelling tot categorie II, wordt in categorie III door het EHRM expliciet verwezen naar de bevindingen of standaarden van het CPT. Het komt regelmatig voor dat het EHRM stelt, dat het niet afwijkt van de bevindingen van het CPT.

In de bijlagen komt van iedere geselecteerde zaak, een korte beschrijving met betrekking tot de feiten omtrent de zaak. Voor de beschrijvingen van de arresten is een format ontwikkeld, zodat het een duidelijk en makkelijk terug te lezen beschrijving is.

⁸ Na de keuze van de laatste tien zijn enkele nieuwe arresten bijgekomen, van deze is louter de categoriebepaling beschreven.

In de format zullen de volgende gegevens terug te lezen zijn:

- Naam van de zaak en klachtnummer;
- Inhoud van de zaak, waarom is volgens aanklager sprake van schending van artikel 3 EVRM;
- Wat is het oordeel van het EHRM;
- Wat heeft het CPT geconcludeerd met betrekking tot de detentieomstandigheden;
- Refereert het EHRM in zijn uitspraak naar het CPT;
- In welke categorie valt het arrest.

In verband met de planning, de gestelde deadline en gelet op het feit dat de arresten van het EHRM enorm uitgebreid zijn, is ervoor gekozen om van de overige 111 arresten alleen de passages in verband met de uitspraak van het EHRM en de stukken waarbij naar het CPT wordt verwezen te analyseren. Hiervan wordt alleen geconcludeerd van welke categorie sprake is. In de bijlage is een document opgenomen, waar van de overige 111 arresten enkel de categoriebepaling is beschreven. Ondanks het feit dat gekozen is voor een selectie van 26 arresten die nader beschreven worden, zijn alle 137 arresten geanalyseerd en per arrest beoordeeld of inderdaad sprake is van beïnvloeding door het CPT.

Naast het deskresearch is gedeeltelijk gebruik gemaakt van fieldresearch. Met prof. dr. Van Kalmthout is regelmatig gesproken over het CPT. De uitvoerige kennis van prof. dr. Van Kalmthout heeft gedurende dit onderzoek een belangrijke informatiebron gevormd, waardoor naast de literatuur een beter beeld is verkregen over de *modus operandi* en zienswijze van het CPT met betrekking tot detentie gerelateerde onderwerpen. Door prof. dr. Van Kalmthout zijn veel praktijkvoorbeelden gegeven, waardoor een beter inzicht is verkregen over de inspectiebezoeken van het CPT. Daarnaast is eenmalig met prof. dr. Myjer gesproken over zijn visie, als rechter bij het EHRM, met betrekking tot de beïnvloeding door het CPT.

Praktische waarde

Het EHRM en het CPT hebben een steeds nauwere samenwerking. Jaarlijks wordt overleg gepleegd tussen het EHRM en het CPT, waarbij ervaringen worden gedeeld. Vanuit beide organen is behoefte om standaarden en bepaalde zienswijzen te vergelijken. Het doel is om de verschillen en overeenkomsten te evalueren.

Voor het EHRM is het van praktische waarde om betekenis toe te kennen aan de CPT bevindingen en standaarden. Door het wegvallen van de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens, is het CPT een *fact-finding* orgaan geworden, dat het EHRM voorziet van informatie. Daarnaast is het voor het CPT van belang te weten in hoeverre zijn werk doorwerking heeft en van betekenis is voor de rechtspraak van het EHRM.

Dit onderzoek levert een bijdrage aan de kennis over het onderwerp. Door middel van het onderzoek krijgen beide organen inzicht in elkaars interpretaties en werkwijzen. Tevens wordt door middel van het onderzoek een duidelijk beeld verschaft met betrekking tot de wisselwerking tussen beide organen. Duidelijk zal worden in hoeverre de samenwerking en beïnvloeding op elkaars werkwijzen strekt. Gebruikmaking van elkaars bevindingen en standaarden kan voor het werk van beide organen een positieve wending creëren.

Doordat zowel het EHRM en het CPT van op de hoogte worden gebracht in hoeverre zij invloed op elkaar hebben, en op welke wijze zij elkaar aanvullen kan de steeds nauwere

samenwerking nog beter verlopen. Hierdoor kunnen zij het verbod op *torture or inhuman or degrading treatment or punishment* nog beter waarborgen.

Gedurende dit onderzoek heeft een vergadering tussen het EHRM en het CPT plaatsgevonden, waarbij de gebruikmaking van de CPT in de jurisprudentie van het EHRM een van de vergaderpunten was. Prof. dr. Van Kalmthout heeft naar aanleiding van deze vergadering te kennen gegeven dat bij de CPT leden interesse is naar de uitkomst van dit onderzoek. Naast de theoretische kant van het onderzoek, heeft dit onderzoek ook een praktische betekenis.

3. Het EHRM en het CPT

3.1 Inleiding

Mensenrechten maken het, door middel van het bestaan van institutionele garanties, voor iedere individu mogelijk zijn vrijheid en waardigheid te beschermen. Vóór de Tweede Wereldoorlog was de idee dat de nationale grondwet de hoogste bescherming zou bieden aan de onderdanen van het betreffende land. Na de Tweede Wereldoorlog, en met name als gevolg van de gruweldaden van de nazi's, ontstonden nieuwe internationale verdragen die de bescherming van mensenrechten waarborgen.⁹

Indien over mensenrechten wordt gesproken, wordt soms ook de term vrijheden gebruikt. Beide termen staan voor hetzelfde. De term mensenrechten wordt dikwijls gebruikt in internationale context en over vrijheden wordt over het algemeen gesproken als het gaat om nationaal recht.¹⁰

Naast diverse non-gouvernementele organisaties fungeren zowel het EHRM als het CPT ter waarborging van mensenrechten, in het bijzonder ter waarborging van het EVRM. Ten behoeve van dit onderzoek wordt in deze scriptie artikel 3 EVRM belicht, alle andere artikelen worden buiten beschouwing gelaten.

Binnen de Raad van Europa zijn twee mechanismen in het leven geroepen ter bestrijding van *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*. Beide instellingen zijn in het leven geroepen ter waarborging van artikel 3 EVRM. Het EHRM is een repressief waarborgmechanisme, en opereert *a posteriori*. Het CPT treedt op als preventief waarborgmechanisme, en opereert *a priori*.¹¹ Deze twee termen worden in het hoofdstuk nader uitgelegd.

In dit hoofdstuk worden het EHRM en het CPT gedefinieerd, zodat voor de lezer duidelijk wordt welke bevoegdheden, taken en verantwoordelijkheden beide instellingen hebben en op welke punten de instellingen van elkaar verschillen. In paragraaf 3.2 komt het EHRM aanbod. Vervolgens wordt in paragraaf 3.2.1 de ontstaansgeschiedenis van het EHRM beschreven, waarbij een beknopte omschrijving van het EVRM wordt weergegeven. Hierna worden in paragraaf 3.2.2 de taken en bevoegdheden van het EHRM beschreven. De werkwijze en organisatie van het EHRM komt in paragraaf 3.2.3 aan bod. Vervolgens wordt in paragraaf 3.2.4 de procedure voor het EHRM uiteengezet.

Vervolgens zal in paragraaf 3.3 het CPT beschreven worden. Paragraaf 3.3.1 beschrijft de ontstaansgeschiedenis van het CPT, alsook summier het Europees Verdrag ter Voorkoming van Foltering en Onmenselijke of Vernederde Behandeling of Bestrafing. Daarop volgend wordt in paragraaf 3.3.2 de doelstelling van het CPT uiteengezet. De taken en bevoegdheden van het CPT komen in paragraaf 3.3.3 aan de orde. Vervolgens wordt in paragraaf 3.3.4 de organisatie en *modus operandi* van het CPT omschreven. In paragraaf 3.3.5 worden de CPT Standaarden besproken. Tot slot wordt in paragraaf 3.4 de tussenconclusie uiteengezet.

⁹ G Corstens, J. Pradel, F. van Laanen, Het Europese strafrecht, Deventer: Kluwer 2003, p. 9-10

¹⁰ Ibid p. 9

¹¹ Ibid p. 208

3.2 Het EHRM

Als orgaan van de Raad van Europa is het EHRM gezeteld te Straatsburg. Individuen, non-gouvernementele organisaties en Verdragssluitende Staten kunnen, door een beroep te doen op het EVRM, bij het EHRM een klacht indienen tegen een Staat. De uitspraken van het EHRM hebben een definitief en bindend karakter voor de verdragsschendende Staat.

De jurisprudentie van het EHRM geeft aan op welke manier het EVRM uitgelegd dient te worden. Nochtans hebben uitspraken van het EHRM niet alleen een werking voor de veroordeelde Staat. Hiervan is de zaak *Brogan tegen het Verenigd Koninkrijk*¹² een belangrijk voorbeeld. Brogan werd op verdenking van terrorisme, gearresteerd en gevangen gehouden. Hij werd pas na vier dagen en zes uur voor de eerste keer voorgeleid aan de rechter. In deze zaak oordeelde het EHRM dat de detentie van Brogan, onder een preventieve terrorismewet, voor een periode langer dan vier dagen zonder dat beslist werd over de legitimiteit van de detentie, in strijd was met artikel 5 lid 3 EVRM. Artikel 5 lid 3 EVRM bepaalt dat een ieder die gearresteerd of gedetineerd is, onverwijld¹³ voor een rechter moet worden geleid.¹⁴

Hoewel de uitspraak van het EHRM betrekking had op een in het Verenigd Koninkrijk spelende zaak, had de uitspraak ook invloed op de strafrechtspleging in Nederland en 'dwong' het de Nederlandse wetgever tot aanpassing van de regeling van de voorlopige hechtenis. In het Wetboek van Strafvordering werd een nieuw artikel 59a opgenomen, dat de verplichting bevat om een verdachte binnen drie dagen en vijftien uur aan de rechter-commissaris voor te geleiden of in vrijheid te stellen.

Verzoekschriften bij het EHRM kunnen ondermeer betrekking hebben op kwesties als lijfstraffen, opsluiting van psychiatrisch patiënten, rechten van gevangen, krijgstuicht en beroepsregels, voogdij over kinderen, gezinshereniging en uitzettingskwesties.¹⁵

3.2.1 De ontstaansgeschiedenis van het EHRM

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (hierna UVRM) is door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (hierna VN) op 10 december 1948 aangenomen, om de basisrechten van de mens uiteen te zetten. De UVRM was beperkt en omvatte alleen een aanbeveling en geen verplichting jegens Staten. De UVRM is gebruikt als basis voor twee bindende VN verdragen ter waarborging van mensenrechten, namelijk het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR) en het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (IVESC). Daarnaast vindt ook het EVRM zijn grondslag in het UVRM.

Het EVRM

Het EVRM is een internationaal verdrag waaronder de lidstaten van de Raad van Europa de toezegging doen de fundamentele burgerlijke en politieke rechten en vrijheden opgenomen in het Verdrag te beschermen. Deze toezegging geldt niet alleen van hun eigen

¹² EHRM 29 november 1989, Brogan en andere tegen Verenigd Koninkrijk, klachtnummer 11209/84; 11234/84; 11266/84; 112386/85

¹³ *Promptly* is de Engelstalige term

¹⁴ M.J. Kronenberg, B. de Wilde, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, derde druk, Deventer; Kluwer 2007, p. 345

¹⁵ <<http://www.europa-nu.nl/9353000/1/j9vvh6nf08temv0/vg9hmms5gzyv>>, geraadpleegd op 13 maart 2009

onderdanen maar ook voor een ieder binnen de rechtsbevoegdheid van de staat, ongeacht bijvoorbeeld nationaliteit of etnische oorsprong.

Op 4 november 1950 werd het EVRM te Rome ondertekend door de Staten die tevens de oprichters van de Raad van Europa waren geweest. In september 1953 is het Verdrag in werking getreden.¹⁶ In de loop der jaren is het EVRM aangevuld met 13 protocollen. Een belangrijk kenmerk van het EVRM ten opzichte van het UVRM is, dat het EVRM is voorzien van een beschermingsmechanisme, dat het UVRM niet heeft.

Door de oprichting van het EVRM werd een eerste stap gezet voor de verdere realisatie van mensenrechten en fundamentele vrijheden. Het EVRM verklaart expliciet, in zijn inleiding, dat het doel is bescherming te bieden aan de erkenning en inachtneming van fundamentele rechten die in het UVRM zijn opgenomen.¹⁷

In het EVRM zijn ondermeer de volgende rechten vastgelegd:

- Het recht op leven;
- Het recht op een eerlijk en openbaar proces in zowel civiele als strafrechtelijke zaken;
- Het recht op eerbieding van privé –en familieleven;
- Vrijheid van meningsuiting;
- Het recht op vrijheid van gedachten, geweten en godsdienst;
- Het recht om te stemmen.

In het EVRM zijn ondermeer de volgende verboden vastgelegd:

- Het verbod op foltering, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing;
- Het verbod op slavernij en gedwongen arbeid;
- Het verbod op willekeurige arrestaties;
- Het verbod op discriminatie;
- Het verbod op de doodstraf.

Het recht op leven¹⁸ en het verbod op *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*¹⁹ zijn de twee enige absolute rechten van het EVRM. Door Staten mag op geen enkele manier inbreuk worden gemaakt op deze rechten. De overige rechten van het EVRM worden relatieve rechten genoemd. Deze rechten mogen door Staten worden beperkt indien de beperking bij wet is voorzien, ter legitiem doel dient en in een democratische samenleving noodzakelijk is. Het absolute recht van artikel 3 EVRM zal uitvoerig beschreven worden in hoofdstuk 4.

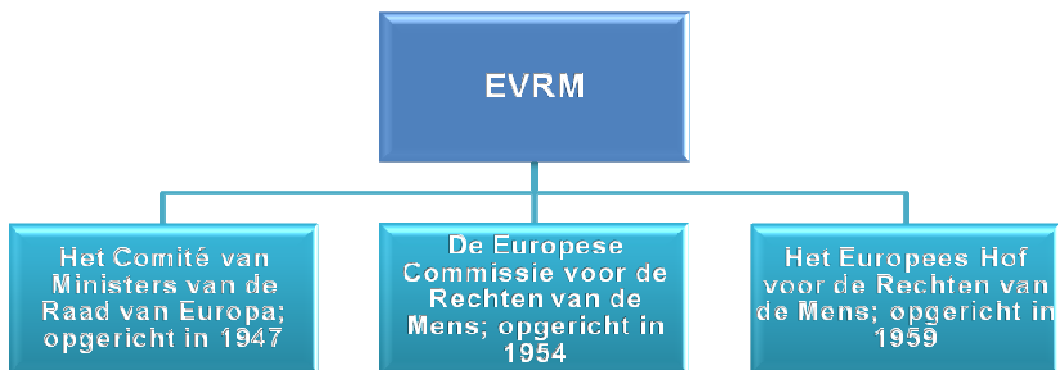
¹⁶ G. Corstens en J. Pradel, *Het Europese strafrecht*, Deventer: Kluwer 2003, p. 11

¹⁷ T. Koopmans, *Court and Political Institutions; A Comparative View*, Cambridge; tweede druk, Cambridge University Press 2005, p.242

¹⁸ Artikel 2 EVRM

¹⁹ Artikel 3 EVRM

In het EVRM worden niet alleen de fundamentele burgerlijke en politieke rechten en vrijheden gedefinieerd. Op grond van het EVRM worden drie organen ingesteld die erop toezien dat alle verplichtingen onder het EVRM door Verdragssluitende Staten worden nagekomen. In het onderstaande schema zijn de drie toezichtsorganen opgenomen.

Figuur 1 Organen die zijn ingesteld krachtens het EVRM

Teneinde de nakoming te verzekeren van de verplichtingen die de Verdragssluitende Staten in het Verdrag en de Protocolen daarbij, op zich hebben genomen is ingevolge artikel 19 EVRM het EHRM ingesteld. Het EHRM functioneert op een permanente basis.

Het EHRM is ingesteld als repressief waarborgmechanisme, en opereert *a posteriori*, dat wil zeggen dat er sprake is van toetsing aan een juridische regel achteraf. Het EHRM treedt pas op nadat een vermeende schending van het EVRM heeft plaatsgevonden en dus een slachtoffer is ontstaan in de zin van artikel 34 EVRM. Het repressief karakter van het EHRM kan niet voorzien in de voorkoming van een schending van artikel 3 EVRM.

3.2.2 De taken en bevoegdheden van het EHRM

Een van de taken die het EHRM omvat is uitleg geven aan begrippen en rechtsregels van het EVRM, indien deze niet duidelijk of voor meerdere interpretaties vatbaar zijn. Daarnaast is het EHRM bevoegd onderzoek te doen naar vermeende schendingen van het EVRM en ziet het erop toe dat Verdragssluitende Staten handelen in overeenstemming met de rechten opgenomen in het EVRM. De uitspraken van het EVRM zijn bindend voor alle Verdragssluitende Staten.²⁰

Ingevolge de invoering van het Elfde Protocol in 1998 is de werking van het EHRM ingrijpend veranderd. Vóór de inwerktreding van het Elfde Protocol was het EVRM alleen bindend voor de lidstaten van de Raad van Europa, die het EVRM hadden ondertekend en geratificeerd. Sedert 1998 is het EVRM van toepassing op alle lidstaten, waarmee het EVRM een permanente internationaal rechterlijke instantie is geworden. Door de uitbreiding van de leden van de Raad van Europa, en als gevolg daarvan de toename van het gebruik van de EVRM –procedure, heeft het EHRM meer gezag gekregen.²¹

²⁰ Council of Europe, *The European Court of Human Right; Information document on the Court*, September 2006, p. 4

²¹ Ibid.

3.2.3 De werkwijze en organisatie van het EHRM²²

Het EHRM is samengesteld uit een aantal rechters dat gelijk is aan het aantal Verdragssluitende Staten. Op dit moment²³ beschikt het EHRM over 46 rechters, terwijl 47 Staten lid zijn van de Raad van Europa. De zetel van Oekraïne is nog onbezet, dit houdt in dat Oekraïne nog een rechter moet afvaardigen. Elke Staat vaardigt een rechter af, maar er bestaat geen beperking op het aantal rechters met dezelfde nationaliteit. De rechters worden, voor een termijn van zes jaar door de Parlementaire Vergadering en het Comité van Ministers gekozen.

Ondanks het feit dat iedere Staat een rechter afvaardigt, worden de Staten niet door de rechters vertegenwoordigd. Iedere rechter heeft op persoonlijke titel zitting en kan zich niet inlaten met activiteiten die onverenigbaar zijn met hun onafhankelijkheid of onpartijdigheid, of met de vereisten van het uitoefenen van een voltijds ambt. De ambtstermijn verloopt bij het bereiken van de leeftijd van 70 jaar.

Ter behandeling van bij het EHRM aanhangig gemaakte zaken, houdt het EHRM zittingen in comités van drie rechters die verantwoordelijk zijn voor de toetsing betreffende de ontvankelijkheid van een verzoekschrift. In Kamers van zeven rechters worden zaken getoetst, die door het comité zijn doorverwezen, betreffende de aanvaardbaarheid en ontvankelijk van een verzoekschrift. In een Grote Kamer van zeventien rechters worden zaken behandeld die door de Kamer zijn doorverwezen. De Grote Kamer bestaat onder meer uit de President van het Hof, de Vice- Presidenten, de Voorzitters van de Kamers en andere rechters. Indien een zaak krachtens artikel 43 EVRM naar de Grote Kamer wordt verwezen, mag de rechter van de Kamer die uitspraak heeft gedaan, geen zitting nemen in de Grote Kamer.

Alle uitspraken van het EHRM worden op de officiële webpagina van het EHRM gepubliceerd en zijn voor een ieder toegankelijk. Naast de definitieve uitspraken worden tevens de in behandeling genomen zaken, met een samengevat feitenoverzicht, gepubliceerd. Bovendien worden persberichten van het EHRM ook op de officiële webpagina van de Raad van Europa openbaar gemaakt.

Naar aanleiding van een onderzoek in 2003 door de Nederlandse Adviesraad Internationale vraagstukken (AIV) heeft het AIV moeten concluderen dat het EHRM niet in staat is datgene te doen waarvoor het is ingesteld: naast een rechtsvormende taak, het binnen redelijke termijnen additionele rechtsbescherming bieden aan al diegenen die ten overstaan van het EHRM stellen slachtoffer te zijn van schendingen van hun fundamentele rechten. Thans komen er maandelijks circa duizend zaken meer bij dan er beslissingen worden genomen door het EHRM.²⁴

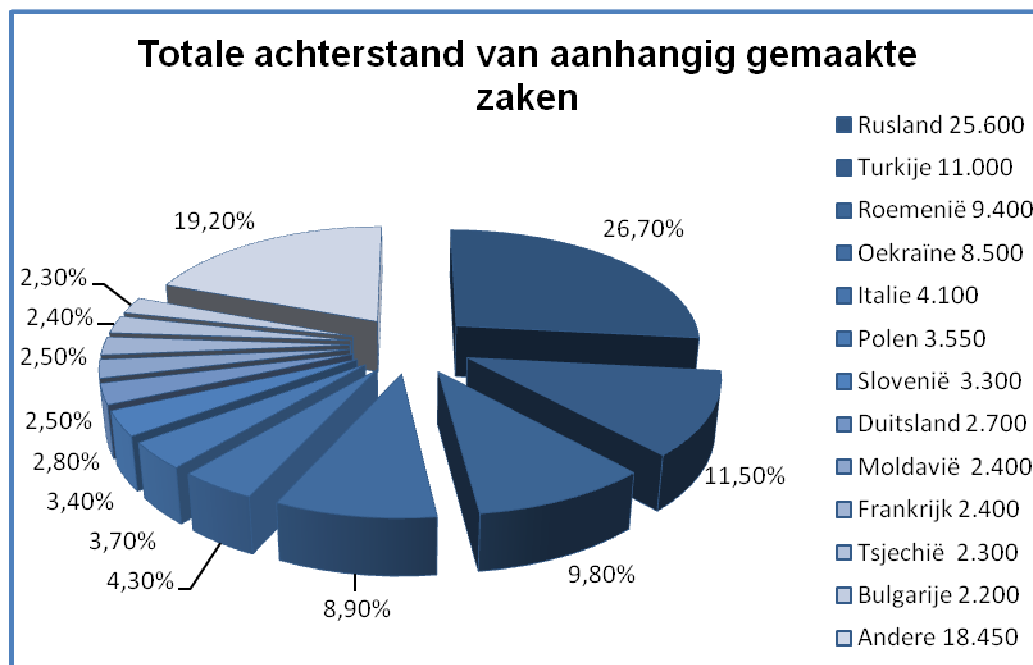
Gezien de toename van het aantal Verdragssluitende Staten, voornamelijk vanuit de Oostbloklanden, is een grote achterstand bij het EHRM ontstaan. Uit een publicatie op de officiële webpagina van het EHRM is gebleken dat op 1 november 2008 sprake was van een achterstand van 95.900 zaken. Hieronder is een cirkeldiagram opgenomen die duidelijk weergeeft onder welke Verdragssluitende Staten de 95.900 zaken onder te verdelen zijn. De enorme toename van aanhangig gemaakte zaken bij het EHRM, bevestigt de twijfel van de

²² Council of Europe: *Informatienoot van de Griffier van het EHRM, Het EHRM; Geschiedenis, organisatie en procedure*, Juni 2004, p. 3

²³ 23 juni 2009

²⁴ Adviesraad Internationale vraagstukken, *De Raad van Europa; minder en (nog) beter*, N0. 33, oktober 2003, p. 17

AIV over de doeltreffendheid van EHRM systeem. In 2008 zijn nagenoeg evenveel zaken aanhangig gemaakt bij het EHRM als in de periode van 1959-1998. In de periode tussen 1959–1998 zijn in totaal 45.016 zaken aangekaart bij het EHRM, in 2008 alleen al 42.376.²⁵

Figuur 2 Totale achterstand van aanhangig gemaakte zaken²⁶

Inmiddels is de achterstand opgelopen tot wel 100.000 zaken. Deze nieuwe achterstand is op 18 maart 2009 door middel van een persbericht bekend gemaakt. Van de in behandeling genomen zaken, komt 28% uit de Russische Federatie, 11% uit Turkije, 10% uit Roemenië, en 9% uit Oekraïne.²⁷

²⁵ Council of Europe, *The European Court of Human Rights; Information document on the Court*, September 2006, p. 3-4

²⁶ Council of Europe, *The European Court of Human Rights; Some Facts and Figures 1998-2008*, p. 4

²⁷ < <http://www.europa-nu.nl/9353000/1/j9vvh6nf08temv0/vi3gbfs2d5zg?ctx=v99hmms5gzyv> >, geraadpleegd op 18 maart 2009

3.2.4 De procedure voor het EHRM

Algemeen

Er zijn twee verschillende soorten klachtprocedures voor het EHRM mogelijk; het individuele klachtrecht en het Statenklachtrecht. Toepassingen van het Statenklachtrecht zijn zeldzaam. Vooraanstaande voorbeelden van het Statenklachtrecht zijn de zaken *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk* in 1970, in verband met de veiligheidsmaatregelen in Noord-Ierland en enkele zaken door Cyprus tegen Turkije, betreffende de situatie in Noord-Cyprus.²⁸ Ook de *Greek-case* is een goed voorbeeld van het Statenklachtrecht. Tevens heeft dit arrest een belangrijke invloed gehad op de invulling van de termen van artikel 3 EVRM. Dit zal in hoofdstuk 4 nader beschreven worden.

Op grond van het individuele klachtrecht en het Statenklachtrecht heeft iedere Verdragssluitende Staat, ieder natuurlijke persoon, iedere non-gouvernementele organisatie of groep mensen, die van mening is slachtoffer te zijn van een vermeende schending van het EVRM, het recht een klacht in te dienen bij het EHRM tegen die staat die één of meer van de door het Verdrag beschermde rechten heeft geschonden. Klachten mogen alleen worden ingediend tegen Staten die het EVRM hebben geratificeerd.

Aanhangig gemaakte procedures voor het EHRM zijn op tegenspraak en openbaar. Op grond van artikel 40 EVRM zijn zittingen in beginsel openbaar, tenzij de Kamer of Grote Kamer op grond van bijzondere omstandigheden anders beslist. De bij de griffier gedeponeerde schriftelijke stukken zijn in beginsel voor het publiek toegankelijk.

Ieder natuurlijke persoon die ingevolge het individuele klachtrecht een verzoekschrift indient, is bevoegd dit zonder juridische bijstand te doen. Desalniettemin is juridische bijstand aanbevolen en verplicht nadat een verzoekschrift ter kennis is gebracht aan de desbetreffende staat.

Engels en Frans zijn de twee officiële talen van het EHRM. Inleidende verzoekschriften mogen in elk van de officiële talen van de Verdragssluitende Staten worden ingediend. Indien een verzoekschrift ontvankelijk is verklaard, is voor verzoeker één van de twee officiële talen verplicht. Niettemin kan de President van de Grote Kamer in uitzonderlijke gevallen toestaan de procedure voort te zetten in de taal waarin het verzoekschrift is opgesteld.²⁹

De ontvankelijkheidsprocedure

Elk individueel verzoekschrift wordt aan één van de Secties van het EHRM toegewezen en daarna wordt door de President van de desbetreffende Sectie een rapporteur benoemd. Na de benoeming van de rapporteur, wordt de zaak bestudeerd en beslist de rapporteur of de zaak door een Comité van drie rechters of door een Kamer behoort te worden behandeld.³⁰

Een Comité kan unaniem tot het besluit komen om een verzoekschrift niet-ontvankelijk te verklaren. Indien verzoekschriften door een Comité ontvankelijk zijn verklaard, worden deze door de Kamer behandeld. Kamers nemen besluiten over de ontvankelijkheid alsook de

²⁸ Council of Europe, *The European Court of Human Rights; Information document on the Court*, September 2006, p. 1

²⁹ Council of Europe: Informatienoot van de Griffier van het EHRM, Het EHRM; Geschiedenis, organisatie en procedure, Juni 2004, p. 4

³⁰ Ibid.

gegrondheid van verzoekschriften in afzonderlijke beslissingen, dan wel in één beslissing. Kamers kunnen ten voordele van de Grote Kamer afstand doen van hun rechtsmacht, onder voorbehoud dat partijen hiertegen geen bezwaar maken. Een Kamer kan hiertoe beslissen indien de aanhangige zaak aanleiding geeft tot een vraag betreffende de interpretatie van het EVRM of de daarbij behorende Protocollen. Ook kan een zaak door worden verwezen als er sprake is van een mogelijke oplossing van de aanhangige zaak die in strijd is met een eerder gewezen arrest van het EHRM.³¹

Ontvankelijkheidsbeslissingen van een Kamer, die bij meerderheid van stemmen wordt genomen, moeten met redenen worden omkleed en openbaar worden gemaakt. De ontvankelijkheid van het EHRM wordt getoetst aan artikel 29 lid 3 juncto artikel 35 EVRM. Krachtens artikel 35 EVRM is een aantal voorwaarden beslissend voor de ontvankelijkheid van partijen.

“Artikel 35 EVRM

1. *Het EHRM kan een zaak pas in behandeling nemen nadat alle nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput overeenkomstig de algemeen erkende regels van internationaal recht, en binnen een termijn van zes maanden na de datum van de definitieve nationale beslissing.*
2. *Het EHRM behandelt geen enkel individueel verzoekschrift, ingediend op grond van artikel 34, dat*
 - a. *Anoniem is, of*
 - b. *In wezen gelijk is aan een zaak die reeds eerder door het Hof is onderzocht of reeds aan een andere internationale instantie voor onderzoek of regeling is voorgelegd en geen nieuwe feiten bevat.*
3. *Het EHRM verklaart elk individueel verzoekschrift, ingediend op grond van artikel 34, niet ontvankelijk, wanneer het van oordeel is dat dit niet verenigbaar is met de bepalingen van het Verdrag of de protocollen daarbij, kennelijk ongegrond is of een misbruik betekent van het recht to het indienen van een verzoekschrift.*
4. *Het EHRM verwerpt elk verzoekschrift dat het ingevolge dit artikel als niet ontvankelijk beschouwt. Dit kan het in elk stadium van de procedure doen.”*

Alvorens een verzoekschrift wordt getoetst aan de voorwaarden ingevolge artikel 35 EVRM, dient het EHRM allereerst te bepalen of de verzoeker een slachtoffer is in de zin van artikel 34 EVRM.³² Dit houdt in dat de verzoeker goede gronden moet aanvoeren direct te zijn getroffen door de handeling van de Staat. Indien het slachtoffer zelf niet in staat is een klacht in te dienen, kunnen eveneens indirecte slachtoffers een klacht indienen.³³

³¹ G. Corstens, J. Pradel, *Het Europese strafrecht*, Deventer: Kluwer 2003, p. 261

³² Artikel 34 EVRM: “*Het Hof kan verzoekschriften ontvangen van ieder natuurlijk persoon, iedere niet-gouvernementele organisatie of iedere groep personen die beweert slachtoffer te zijn van een schending door een van de Hoge Verdragsluitende Partijen van de rechten die in het Verdrag of de Protocollen daarbij zijn vervat. De Hoge Verdragsluitende Partijen verplichten zich ertoe de doeltreffende uitoefening van dit recht op generlei wijze te belemmeren.*”

³³ A. Nollkaemper, *Kern van het internationaal publiekrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2007, derde druk, p. 435

Uitputting van alle nationale rechtsmiddelen is de belangrijkste voorwaarden voor de ontvankelijkheid van het EHRM. Ingevolge artikel 35 lid 1 EVRM neemt het EHRM een zaak alleen in behandeling indien de klager alle nationale rechtsmiddelen heeft uitgeput. Dit betekent dat de klacht betreffende de mogelijke schending van het EVRM door de klager allereerst voor de nationale rechter aanhangig is gemaakt, en dat de verzoeker inzake de klacht heeft doorgeprocedeerd tot aan de hoogste nationale instantie. Het EHRM speelt pas een rol indien nationale instanties niet de noodzakelijke rechtsbescherming kunnen bieden.³⁴

Krachtens artikel 35 EVRM wordt aan Staten de mogelijkheid geboden te voorzien in rechtsherstel. Dit betekent in dat Staten de mogelijkheid krijgen de inbreuk op het recht te herstellen, dan wel te voorkomen, voordat een klacht bij het EHRM aanhangig wordt gemaakt.

Het EHRM heeft echter geoordeeld dat artikel 35 EVRM met enige mate van flexibiliteit en zonder buitensporige formaliteit moet worden toegepast. Door Staten kan niet automatisch een beroep worden gedaan op de voorwaarde van artikel 35 lid 1 EVRM. Het EHRM dient per geval te toetsen of van klager in redelijkheid mag worden verwacht dat hij alle mogelijkheden heeft benut. Er wordt door het EHRM rekening gehouden met de omstandigheden waarin de klager zich bevindt. Het EHRM heeft dit besloten en vastgelegd in jurisprudentie.³⁵

Ingeval van ontvankelijkheid van een verzoekschrift kunnen, met inmenging van de griffier, onderhandelingen worden gevoerd met het voornemen tot een minnelijke schikking te komen.

Uitspraken van het Hof

Beslissingen die door de Kamers worden genomen, geschieden bij meerderheid van stemmen. Iedere rechter die aan de uitspraak heeft deelgenomen, heeft het recht een afwijkend oordeel³⁶ af te leggen het oneens te zijn met de uitspraak.³⁷ Deze *descending opinion* wordt vaak samen met het arrest gepubliceerd.

Een door de Kamer gewezen arrest krijgt kracht van gewijsde na afloop van een termijn van drie maanden. Iedere partij heeft het recht om binnen drie maanden na de uitspraak van de Kamer een verzoek in te dienen om verwijzing van de zaak naar de Grote Kamer. Indien partijen voor de afloop van de termijn bekend maken dat zij geen gebruik zullen maken van het verzoek, krijgt het arrest rechtskracht nog voordat de termijn van drie maanden is verstreken.³⁸

Alle einduitspraken van het EHRM zijn bindend en definitief voor de verdragsschennende Staat alsook alle andere Staten die bij het Verdrag zijn aangesloten. De Verdragssluitende Staten dragen de verantwoordelijkheid zorg te dragen dat zij maatregelen nemen die voldoen aan de uitspraak van het EHRM.³⁹ Ingevolge artikel 46 EVRM ligt de verantwoordelijkheid voor het toezicht op de tenuitvoerlegging van de arresten van het EHRM, bij het Comité van Ministers van de Raad van Europa.

³⁴ Ibid, p. 436

³⁵ EHRM 26 juni 2003, Reilly tegen het Verenigd Koninkrijk (klachtnummer 53731/00)

³⁶ "descending opinion" is de Engelstalige term

³⁷ Council of Europe: Informatienoot van de Griffier van het EHRM, Het EHRM; Geschiedenis, organisatie en procedure, Juni 2004, p. 5-6

³⁸ Ibid

³⁹ A.E. Hartevelt, e.a., *Het EVRM en het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2004, derde druk p. 29

Het Comité van Ministers onderzoekt of de veroordeelde Staten de noodzakelijke herstelmaatregelen hebben genomen, om overtredingen van dezelfde soort te vermijden. Tevens wordt onderzocht of de Staten hebben voldaan aan de verplichtingen die hen zijn opgelegd die voortvloeien uit de arresten van het EHRM. Ook controleert het Comité van Ministers of de verzoeker in zijn schade is gecompenseerd, dan wel financieel, of door middel van andere specifieke maatregelen zoals de heropening van een zaak of de correctie van een strafblad.⁴⁰

Het definitieve karakter van de einduitspraak van het EHRM houdt in dat de beslissing onherroepelijk is geworden. Een uitspraak van de Grote Kamer is altijd een einduitspraak, omdat er geen mogelijkheid voor beroep open staat. Indien de uitspraak van het EHRM onherroepelijk is, wordt hij krachtens artikel 44 EVRM openbaar gemaakt en toegezonden aan het Comité van Ministers.⁴¹

Adviezen van het EHRM

Ingevolge het Tweede Protocol heeft het EHRM de bevoegdheid gekregen adviezen uit te brengen. Op verzoek van het Comité van Ministers kan het EHRM adviezen uitbrengen over rechtsvragen aangaande de interpretatie van het EVRM en de bijbehorende Protocollen. Bij meerderheid van stemmen wordt door het Comité van Ministers besloten om het EHRM om advies te vragen. Evenals bij de uitspraken van het EHRM geldt voor de adviezen van het EHRM, dat iedere rechter die bij de adviezen betrokken is geweest het recht heeft een individuele mening, hetzij een individuele verklaring af te leggen het oneens te zijn met de uitgebrachte adviezen.⁴²

3.3 Het CPT

Naast het gerechtelijk mechanisme van het EHRM, fungeert het CPT als een niet-rechterlijk doch preventief beschermingsmechanisme. Het CPT opereert *a priori*. Net als het EHRM is het CPT een orgaan van de Raad van Europa en opereert ter waarborging van artikel 3 EVRM. In tegenstelling tot het EHRM heeft het CPT een preventief karakter en zijn de aanbevelingen van het CPT niet bindend voor Staten en zijn niet afdwingbaar.⁴³

Om de beoogde fundamentele rechten en vrijheden van het EVRM zo goed mogelijk te waarborgen, ontstond de noodzaak om naast een rechterlijk mechanisme een niet concurrerend, niet-rechterlijk mechanisme in te stellen. Uit deze wens is, het Europees Verdrag ter Voorkoming van Foltering en Onmenselijke of Vernederde Behandeling of Bestrafing (hierna ECPT), dat een Europees Comité inzake de Voorkoming van Foltering en Onmenselijke of Vernederde Behandeling of Bestrafing heeft ingesteld, ontstaan.⁴⁴

Het preventieve karakter van het CPT beoogt te onderzoeken in welke omstandigheden, personen die van hun vrijheid zijn beroofd, zich bevinden en te voorkomen dat zij worden onderworpen aan *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*. Het CPT is gemachtigd bezoeken te brengen aan Staten die aangesloten zijn bij het Verdrag. In tegenstelling tot het EHRM is het CPT niet betrokken bij de oplossing en regeling van

⁴⁰ Council of Europe, *The European Court of Human Rights; Some Facts and Figures 1998-2008*, p. 3

⁴¹ G. Corstens, J. Pradel, *Het Europese strafrecht*, Deventer: Kluwer 2003, p. 284

⁴² Council of Europe: *Informatienoot van de Griffier van het EHRM, Het EHRM; Geschiedenis, organisatie en procedure*, Juni 2004, p. 36

⁴³ Council of Europe; *The CPT standards; "substantive" sections of the CPT's General Reports*, CPT/Inf/E (2002) 1-Rev. 2006 English, p. 4

⁴⁴ G. Corstens en J. Pradel, *Het Europese strafrecht*, Deventer: Kluwer 2003, p. 208

wettelijke geschillen. Het CPT is slechts verantwoordelijk voor de praktische kant van het voorkomen van *torture* en andere vormen van *ill-treatment*.

3.3.1 De ontstaansgeschiedenis van het CPT

In recente jaren zijn de inspanningen van de Raad van Europa om mensenrechten te garanderen toegenomen, met de nadruk op het voorkomen van vermeende schendingen van het EVRM.

Artikel 3 EVRM beoogt dat "*niemand mag worden onderworpen aan foltering, onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen*". Dit artikel vormde de grondslag voor het in 1987 opstellen van het Europees Verdrag ter voorkoming van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing. Het doel was niet om nieuwe normen te vestigen, maar om een preventief mechanisme te verstrekken dat toeziet op de bescherming van gedetineerden.

Het ECPT werd op 26 juni 1987 aangenomen door het Comité van Ministers van de Raad van Europa. De ratificatie van het Verdrag geschiedde eerder dan verwacht en het Verdrag trad op 1 februari 1989 in werking.⁴⁵ Vrijwel alle lidstaten van de Raad van Europa hebben het ECPT geratificeerd. Sinds 2002 is het ook mogelijk voor niet leden van de Raad van Europa om het Verdrag te ratificeren.

Krachtens artikel 1 ECPT, wordt een Europees Comité inzake de voorkoming van *torture, inhuman or degrading treatment or punishment* ingesteld. Door middel van bezoeken onderzoekt het CPT de behandeling van personen die van hun vrijheid zijn beroofd, teneinde de bescherming van deze personen tegen *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*, indien noodzakelijk, te versterken.

"There shall be established a European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. The Committee shall, by means of visits, examine the treatment of persons deprived of their liberty with a view to strengthening, if necessary, the protection of such persons from torture and from inhuman or degrading treatment or punishment."

3.3.2 De doelstelling van het CPT

Het CPT is in wezen ingesteld om toezicht te houden op de bescherming van artikel 3 EVRM. Artikel 1 van het ECPT geeft een duidelijke weergave van de doelstelling van het CPT, namelijk via bezoeken toezicht houden op de behandeling van personen die van hun vrijheid zijn beroofd, om zo bescherming te bieden tegen *torture* en *inhuman or degrading treatment or punishment*. Concreet gezegd is het doel, bescherming bieden aan gedetineerden en *ill-treatment* voorkomen. Anders dan het EHRM treedt het CPT op voordat een vermeende schending van artikel 3 EVRM heeft plaatsgevonden.

Preventie is het voornaamste doel van het CPT. Immers ligt de kern van het toezichtsmechanisme van het CPT gelegen in preventie. De taak van het CPT is gelegen in het voorkomen dat onwenselijke situaties ontstaan, of blijven bestaan, die in strijd zijn met

⁴⁵ Association for the Prevention of Torture (APT), *The prevention of Torture in Europe: The CPT; History, Mandate and Composition*, Brochure No. 3, Geneva December 1999, p. 14

artikel 3 EVRM. Bij de bepaling welke detentiesituaties daadwerkelijk voorkomen, kan het CPT gebruik maken van de jurisprudentie van het EHRM.⁴⁶ In dit licht dient benadrukt te worden dat het CPT zich niet gebonden acht aan de uitspraken van het EHRM. Deze kunnen enkel als leidraad dienen.

Bij de effectuering van deze doelstelling heeft het CPT naast preventie, twee andere grondprincipes die een belangrijke invloed hebben, namelijk: vertrouwelijkheid en samenwerking. Deze drie begrippen vormen een fundament voor de werkwijze van het CPT en de doeltreffendheid daarvan.⁴⁷ De grondprincipes vertrouwelijkheid en samenwerking zullen in paragraaf 3.3.4 nader worden omschreven.

3.3.3 De taken en bevoegdheden van het CPT

De bevoegdheid van het CPT wordt in artikel 1 ECPT duidelijk beschreven, namelijk dat het CPT door middel van bezoeken de behandeling van personen die van hun vrijheid zijn beroofd, onderzoekt teneinde de bescherming van deze personen tegen *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*, indien noodzakelijk, te versterken.

Dit artikel stelt zowel de doelstelling van het CPT – om bescherming tegen *torture* en andere vormen *ill-treatment* te versterken – en de middelen om deze doelstelling te bereiken, namelijk door middel van het bezoeken van plaatsen van detentie. Het CPT heeft niet alleen het recht, maar ook de verplichting om bezoeken uit te voeren. De bezoeken zijn slechts één manier van verbetering van de bescherming van personen die van hun vrijheid zijn beroofd. De verbetering kan slechts worden gerealiseerd als door middel van bezoeken concrete aanbevelingen worden gedaan teneinde de behandeling van gedetineerden en de detentieomstandigheden te verbeteren.⁴⁸

Het is niet de taak van het CPT om Staten te veroordelen, maar de Staten hulp te bieden teneinde de *ill-treatment* van personen die van hun vrijheid zijn beroofd te voorkomen.⁴⁹ Ook hier komt het preventieve karakter van het CPT tot uiting. Het CPT voert op preventieve wijze een strijd tegen *torture*. Het veroordelen en juridisch verantwoordelijk stellen van Staten is immers een taak van het EHRM.

Zoals gesteld tracht het CPT door middel van bezoeken *torture* en andere vormen van *ill-treatment* te voorkomen. Daarnaast houdt het CPT ook rekening met de levensomstandigheden van gedetineerden en daarbij wordt onder andere gelet op overbevolking, gebrek aan sanitaire voorzieningen en ongepaste detentieregimes.⁵⁰ Alle aspecten van de detentieomstandigheden zijn relevant voor het mandaat van het CPT. De totale kwaliteit van het leven in detentie-instellingen is van aanzienlijk belang voor het CPT. Teneinde de taken uit te voeren heeft het CPT in de loop der jaren standaarden ontwikkeld. In paragraaf 3.3.5 wordt nader in gegaan op de CPT standaarden.

Het operationeel kader van het CPT kan volgens Evans en Morgan worden onderverdeeld in drie hoofdtaken te weten:⁵¹

⁴⁶ J. de Lange, Detentie genormeerd; *Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichtingen van vrijheidsbeneming in Nederlandse penitentiaire inrichtingen*, Nijmegen: Wolf Publishers tweede druk 2008, p. 24

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Association for the Prevention of Torture (APT), *The prevention of Torture in Europe: The CPT; History, Mandate and Composition*, Brochure No. 3, Geneva December 1999, p. 27

⁴⁹ Council of Europe; *The CPT standards; "substantive" sections of the CPT's General Reports*, CPT/Inf/E (2002) 1-Rev. 2006 English, p. 4

⁵⁰ G. Corstens en J. Pradel, *Het Europese strafrecht*, Deventer: Kluwer 2003, p. 213

⁵¹ J. de Lange, Detentie genormeerd; *Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichtingen van vrijheidsbeneming in Nederlandse penitentiaire inrichtingen*, Nijmegen: Wolf Publishers tweede druk 2008, p. 37

- Het organiseren van bezoeken;
- Het afleggen van de inspectiebezoeken;
- Het opmaken van rapportage.

De Lange stelt dat aan deze drie hoofdtaken een vierde hoofdtak toegevoegd dient te worden. Nadat het CPT het rapport met de bevindingen en aanbevelingen heeft opgemaakt, wordt het rapport naar de desbetreffende Staat toegestuurd.

Op dat moment begint het voortdurende dialoog⁵² tussen het CPT en de Staat. De Lange is van mening dat het voeren van een voortdurend dialoog met de Staat als essentieel onderdeel van de taken van het CPT gezien kan worden.⁵³ Naast de taken van het CPT zijn ook de bevoegdheden onder te verdelen in vier groepen. In het navolgende worden de bevoegdheden van het CPT in chronologische volgorde besproken. Het betreft:

- Toegang tot het grondgebied van een Staat onder alle omstandigheden;
- Toegang tot alle plaatsen waar personen van hun vrijheid zijn beroofd door de Staat;
- Toegang tot informatie en documenten;
- Interviews met gedetineerden en contact met anderen die het CPT kan voorzien van informatie.

Toegang tot het grondgebied van een Staat onder alle omstandigheden

Krachtens artikel 2 ECPT is het CPT bevoegd om op elk ogenblik bezoeken aan een Verdragssluitende Staat te brengen, teneinde alle plaatsen van detentie te inspecteren. Door de ratificatie van het ECPT, verbindt de Staat zich tot de toegang van het CPT tot plaatsen van detentie, zowel in vredetijden als ten tijde van oorlog, te verlenen.⁵⁴ Op grond van artikel 8 ECPT dient het CPT de Staat voorafgaand aan het bezoek, te berichten over het voorgenomen bezoek.

Buiten de bevoegdheid om het grondgebied van een Staat onder alle omstandigheden te betreden, dient het CPT ook rekening te houden met de beperkingen waar het mee te maken kan krijgen. De eerste beperking houdt verband met een 'beschermingsclausule'. Ter bescherming van het soevereiniteitsbeginsel, wordt Staten de mogelijkheid geboden bezwaar te maken tegen het door het CPT voorgestelde tijdstip of plaats voor een bezoek.

⁵² Wordt ook aangeduid als *ongoing dialogue*.

⁵³ J. de Lange, Detentie genormeerd; *Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichtingen van vrijheidsbeneming in Nederlandse penitentiaire inrichtingen*, Nijmegen: Wolf Publishers tweede druk 2008, p. 37

⁵⁴ Association for the Prevention of Torture (APT), *The prevention of Torture in Europe: The CPT; History, Mandate and Composition*, Brochure No. 3, Geneva December 1999, p. 27

Niettemin moet er sprake zijn van buitengewone omstandigheden, die in artikel 9 van het Verdrag zijn opgenomen.⁵⁵

- De nationale verdediging;
- De openbare veiligheid;
- Ernstige ontregeligheden in de plaatsen waar personen van hun vrijheid zijn beroofd;
- De medische toestand van een persoon;
- Een dringende noodzakelijk ondervraging, in verband met een ernstig misdrijf, vindplaats.

De tweede beperking komt voort uit het gegeven dat het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRK), exclusief bevoegd is bezoeken te brengen aan plaatsen op grond van het Verdrag van Genève van 1949. In tijden van oorlog heeft het ICRK voorrang op het bezoekrecht. Het CPT herkrijgt zijn recht om plaatsen te bezoeken, die door het ICRK niet geregeld en op doeltreffende wijze worden bezocht.⁵⁶

Toegang tot alle plaatsen waar personen van hun vrijheid zijn beroofd door de Staat

*“Each Party shall permit visits, in accordance with this Convention, to any place within its jurisdiction where persons are deprived of their liberty by a public authority”.*⁵⁷

Op grond van artikel 2 ECPT is het CPT bevoegd bezoeken te brengen aan alle plaatsen waar personen van hun vrijheid zijn beroofd door een Staat, ongeacht de grond voor de vrijheidsbeneming. Het CPT onderzoekt niet wat de reden is van de detentie en of dit het resultaat is van een rechterlijke uitspraak. Deze bepaling laat het CPT toe om politiebureaus, huizen van bewaring, gevangenissen, centra voor administratieve detentie evenals psychiatrische ziekenhuizen, transitzones op luchthavens, centra voor vreemdelingen en plaatsen waar militairen worden gedetineerd, te onderwerpen aan een inspectie.⁵⁸

Toegang tot alle plaatsen van detentie omvat het recht voor het CPT om zich vrij binnen de detentie-instellingen te bewegen.⁵⁹

Toegang tot informatie en documenten

Het ECPT bepaalt dat Staten het CPT van volledige informatie dienen te voorzien, betreffende de plaatsen waar personen van hun vrijheid zijn beroofd. Elke Staat is verplicht om een lijst van verschillende plaatsen van detentie aan het CPT te overhandigen. Daarnaast dient de lijst regelmatig te worden bijgewerkt. Het CPT heeft in de *Annual General Reports* soms geklaagd over het feit dat het geen volledige bijgewerkte lijsten heeft ontvangen en dat Staten hun verplichtingen niet nakomen.⁶⁰

⁵⁵ G. Corstens en J. Pradel, *Het Europese strafrecht*, Deventer: Kluwer 2003, p. 215

⁵⁶ Ibid, p. 216

⁵⁷ Artikel 2 ECPT

⁵⁸ J. de Lange, *Detentie genormeerd; Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichtingen van vrijheidsbeneming in Nederlandse penitentiaire inrichtingen*, Nijmegen: Wolf Publishers tweede druk 2008, p. 49

⁵⁹ Association for the Prevention of Torture (APT), *The prevention of Torture in Europe: The CPT; History, Mandate and Composition*, Brochure No. 3, Geneva December 1999, p. 30

⁶⁰ Ibid, p. 31

Het CPT is bevoegd alle noodzakelijke informatie, die nodig is om de taken zorgvuldig uit te voeren, van Staten te verzoeken. Op basis van deze bepaling, heeft het CPT, tijdens bezoeken, toegang tot alle registers en dossiers betreffende de gedetineerden, met inbegrip van wettelijke en medische verslagen. Het CPT benadrukt dat toegang tot dossiers direct dient te zijn, om de doeltreffendheid van de inspectie niet te ondermijnen.⁶¹

Op grond van artikel 8 lid 2 sub d ECPT wordt bepaald dat in het verkrijgen van informatie, het CPT rekening dient te houden met de regels van de nationale wetgeving. Deze bepaling legt voor het CPT slechts procedureregels vast die moeten worden geëerbiedigd en kan door Staten niet worden gebruikt om toegang te weigeren of de weigering te rechtvaardigen.⁶²

Interviews met gedetineerden en contact met anderen die het CPT kan voorzien van informatie

Krachtens artikel 8 lid 3 en lid 4 ECPT, heeft het CPT de bevoegdheid personen die van hun vrijheid zijn beroofd te interviewen. Gedetineerden hebben de vrijheid om een interview goed te keuren, dan wel te weigeren. Indien nodig, kan een lid van het CPT die arts is, ook een medisch onderzoek bij een gedetineerde verrichten. De gesprekken tussen de CPT delegatie en de gedetineerden geschieden privé, op gehoorsafstand en indien mogelijk uit het zicht van de autoriteiten. De namen van geïnterviewde gedetineerden worden nooit weergegeven in de CPT rapporten, behalve als daar specifieke toestemming voor is gegeven.⁶³

De gesprekken met de gedetineerden vormen één van de basiselementen van de inspectiebezoeken. Door middel van gesprekken kan het CPT beweringen van *torture* en andere vormen van *ill-treatment* verzamelen, evenals de mening van gedetineerden horen betreffende de detentieomstandigheden.

Gedurende het bezoek, is het CPT bevoegd in contact te komen met één ieder die wellicht relevante informatie kan verstrekken. In het algemeen ontmoet het CPT non-gouvernementele organisaties, maar ook advocaten, medische experts en verwanten van gedetineerden. Deze gesprekken zijn informeel en niemand is verplicht deze gesprekken aan te gaan. Zoals bij de gedetineerden, blijft de inhoud van de gesprekken vertrouwelijk en wordt niet gepubliceerd in de landenrapporten.⁶⁴

3.3.4 De organisatie en de *modus operandi* van het CPT

Evenals het EHRM is het CPT gezeteld te Staatsburg. Tevens zijn Engels en Frans de twee officiële talen van het CPT.

Op grond van artikel 4 ECPT bestaat het CPT uit een aantal leden dat gelijk is aan het aantal Staten dat het Verdrag hebben geratificeerd. Iedere nationale afvaardiging draagt drie kandidaten voor, waarvan ten minste twee de nationaliteit bezitten.⁶⁵

⁶¹ Ibid.

⁶² 4th General Report, CPT/Inf (94) 10, par. 5

⁶³ Association for the Prevention of Torture (APT), *The prevention of Torture in Europe: The CPT; History, Mandate and Composition*, Brochure No. 3, Geneva December 1999, p. 31

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Dr. R. Morgan en Dr. M. Evans, *Combating torture in Europe: the work and standards of the European Committee for the Prevention of Torture*, Strasbourg: Council of Europe Publishing 2001, p. 23

De leden van de CPT zijn onafhankelijke en onpartijdige experts met een variatie van achtergronden. Zij zijn bijvoorbeeld advocaten, medische experts en deskundigen op het gebied van penitentiaire inrichtingen. Zij worden voor een termijn van vier jaren benoemd en kunnen tweemaal worden herbenoemd. De benoeming geschiedt bij meerderheid van stemmen door het Comité van Minister van de Raad van Europa.⁶⁶

Prof. dr. Van Kalmthout is namens Nederland afgevaardigde voor het CPT. Prof. dr. Van Kalmthout is benoemd tot lid van het CPT wegens zijn bekwaamheid op het gebied van het gevangeniswezen en vreemdelingenwetgeving.

Het is van groot belang voor het CPT om zich volledig te wijden aan het belangrijkste aspect van het werkgebied – bezoeken brengen aan plaatsen waar personen van hun vrijheid zijn beroofd. Om dit aspect te bereiken dient het CPT effectief te functioneren, dat wordt ondersteund door middel van plenaire vergaderingen, het Bureau en het Secretariaat.⁶⁷

Plenaire vergaderingen

Sinds 1996 komt het CPT drie maal per jaar samen om te vergaderen. Het Bureau kan verzoeken om een vergadering in stellen, indien het dit noodzakelijk acht of als ten minste één derde van de leden een vergadering verzoekt kan het Bureau dit inplannen. Enkel de leden, het Secretariaat en tolken zijn bevoegd om aan vergaderingen deel te nemen. De vergaderingen zijn vertrouwelijk.⁶⁸

Het Secretariaat

Het Secretariaat ondersteunt in grote mate de werkzaamheden van het CPT. De belangrijkste taken betreffen het vaststellen van het bezoekprogramma en het voorbereiden van de inspectiebezoeken van het CPT. Tevens houdt het Secretariaat zich bezig met administratieve, budgettaire en personeelszaken. Voorts is het Secretariaat verantwoordelijk voor de verwerking van documentatie en informatie betreffende de detentieomstandigheden in Verdragsluitende Staten. Daarnaast draagt het Secretariaat zorg voor de publicaties van de rapporten van het CPT.⁶⁹

Het Bureau

Het Bureau bestaat uit de president, de eerste Vice- president en de tweede Vice-president. De samenstelling van het Bureau geschiedt bij meerderheid van stemmen door de CPT leden. Ze worden gekozen voor een termijn van twee jaren. Het Bureau waarborgt de continuïteit van het werk van het CPT, het leidt het werk van het CPT.⁷⁰

Het CPT voert de essentieel preventieve functie door middel van inspectiebezoeken uit. Op grond van artikel 7 lid 1 ECPT kent het CPT twee type bezoeken. De periodieke bezoeken en bezoeken die onder omstandigheden zijn vereist. Laatst genoemde omvat de *Ad hoc* bezoeken en de *follow-up* bezoeken.⁷¹

⁶⁶ Council of Europe; *The CPT in brief*, CPT/Inf/E (2002) 2- Rev. 2006 English, p. 1

⁶⁷ Association for the Prevention of Torture (APT), *The prevention of Torture in Europe: The CPT; History, Mandate and Composition*, Brochure No. 3, Geneva December 1999, p. 47

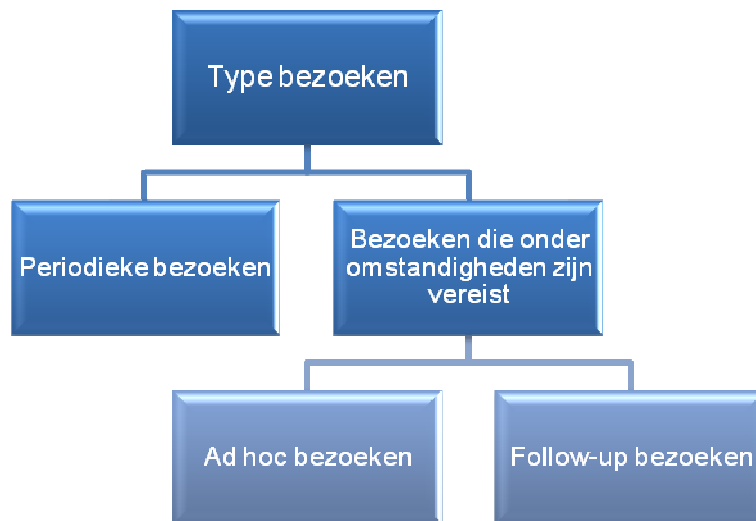
⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ J. de Lange, Detentie genormeerd; *Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichtingen van vrijheidsbeneming in Nederlandse penitentiaire inrichtingen*, Nijmegen: Wolf Publishers tweede druk 2008, p. 35

⁷⁰ Association for the Prevention of Torture (APT), *The prevention of Torture in Europe: The CPT; History, Mandate and Composition*, Brochure No. 3, Geneva December 1999, p. 48

⁷¹ Association for the Prevention of Torture (APT) U. Kriebaum, "The Prevention of Torture in Europe; CPT Modus Operandi", Brochure no. 4, Council of Europe, Geneva: May 2002, p. 11

In feite zijn er drie verschillende type inspectiebezoeken.

Figuur 3 Type inspectiebezoeken

Periodieke bezoeken

De periodieke bezoeken worden op reguliere basis gebracht aan alle Verdragssluitende Staten. De periodieke bezoeken zijn één van de pijlers van het preventieve werk van het CPT. Door middel van de periodieke bezoeken wordt het CPT in de gelegenheid gesteld om een situatie in een bepaalde Staat periodiek en voor een lange termijn te volgen.⁷²

De periodieke bezoeken worden vooraf gepland. Aan het begin van ieder jaar wordt een programma van periodieke bezoeken voor het volgende jaar ontwikkeld en gepubliceerd. Het ECPT bepaalt niet wat de frequentie van de bezoeken dient te zijn. Hierdoor geniet het CPT enige flexibiliteit betreffende de selectie van te bezoeken Staten. Dat neemt niet weg dat het CPT, bij de selectie, rekening dient te houden met bepaalde aspecten. Staten dienen namelijk op billijke basis bezocht te worden. Het CPT bezoekt ook Staten, waarover het geen informatie heeft ontvangen van vermeende praktijken van *ill-treatment*.⁷³

Ad hoc bezoeken

Ad hoc bezoeken maken het voor het CPT mogelijk te reageren op een situatie die een risico bevat van praktijken in de zin van *torture* of andere vormen van *ill-treatment* van gedetineerden. Bij de overweging een ad hoc bezoek te verrichten baseert het CPT zich op betrouwbare informatie die er op wijst dat er sprake is van een stijgend gevaar van *ill-treatment*. De informatie wordt uit verschillende bronnen ontvangen te weten: de autoriteiten, non-gouvernementele organisaties, de media of individuele inlichtingen.⁷⁴

Het CPT is bevoegd, maar niet verplicht te handelen naar aanleiding van ontvangen informatie. Ook bij de ad hoc bezoeken geniet het CPT voldoende flexibiliteit om te reageren op beweringen die om directe of extra inspecties verzoeken. Indien het CPT aanhoudende, alarmerende en betrouwbare informatie ontvangt betreffende vermeende schendingen in detentiefaciliteiten in een bepaalde Staat, kan het CPT een delegatie sturen teneinde de

⁷² Ibid.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Association for the Prevention of Torture (APT), *The prevention of Torture in Europe: The CPT; History, Mandate and Composition*, Brochure No. 3, Geneva December 1999, p. 29-30

situatie in de betrokken detentie-instelling te onderzoeken en commentaar hier omtrent te geven.⁷⁵

In maart 1999 werd door het CPT een ad hoc bezoek gebracht op het Turkse gevangenseiland Imrali, waar Öcalan op grond van betrokkenheid aan terroristische activiteiten als enige gedetineerde werd vastgehouden. Kort na zijn arrestatie, stuurde het CPT een delegatie om Öcalan persoonlijk te interviewen.⁷⁶ In 2003 bracht het CPT wederom een ad hoc bezoek aan Imrali tengevolge van de herhaaldelijke berichtgeving dat zijn familie en zijn raadsleden hinder zouden ondervinden teneinde toegang te verkrijgen tot het gevangenseiland. In 2007 onderzocht een medische delegatie de beweringen dat Öcalan zou blootstaan aan pogingen hem te vergiften.

Follow-up bezoeken

Het doel van follow-up bezoeken is om de vooruitgang te evalueren die door de betrokken Staat is geboekt, teneinde invulling te geven betreffende de CPT aanbevelingen inzake specifieke detentiefaciliteiten aan het einde van het vorige bezoek. Om de vooruitgang van bepaalde detentieomstandigheden te onderzoeken is het soms noodzakelijk om dezelfde detentiefaciliteit na een vrij korte tijdspanne opnieuw te bezoeken.⁷⁷

In 1996 legde het CPT een vierdaags bezoek aan de gevangenis van San Vittore in Milaan, omdat de gevangenis het onderwerp van ernstige kritieken was in de twee vorige bezoeken.

Voor het afleggen van de inspectiebezoeken heeft het CPT twee fundamentele grondprincipes betreffende de relatie tussen het CPT en de Verdragssluitende Staten. Om de bezoeken en de doelstelling van het CPT zo goed mogelijk te waarborgen, dient er sprake te zijn van vertrouwelijkheid en samenwerking tussen het CPT en de Staten.⁷⁸ Staten zijn als gevolg van het ratificeren van het ECPT, overeengekomen dat plaatsen van detentie door het CPT mogen worden geïnspecteerd, op voorwaarde dat de volledige procedure vertrouwelijk blijft. Het systeem kan slechts effectief functioneren als de Staat geheel met het CPT samen werkt.

Hierbij dient wederom benadrukt te worden dat de rol van het CPT niet is om Staten te veroordelen, maar eerder hen te helpen de *ill-treatment* van personen die van hun vrijheid zijn beroofd te voorkomen.⁷⁹

Vertrouwelijkheid

Staten zijn bereid inspectiebezoeken van plaatsen van detentie toe te staan als zij worden verzekerd dat de verzamelde informatie en de genoteerde feiten aan de strikte vertrouwelijkheid onderworpen zullen zijn. In artikel 11 ECPT is bepaald dat de informatie die gedurende een bezoek is verzameld, vertrouwelijk dient te blijven.⁸⁰

⁷⁵ Association for the Prevention of Torture (APT) U. Kriebaum, "The Prevention of Torture in Europe; CPT Modus Operandi", Brochure no. 4, Council of Europe, Geneva: May 2002, p. 13

⁷⁶ Association for the Prevention of Torture (APT), *The prevention of Torture in Europe: The CPT; History, Mandate and Composition*, Brochure No. 3, Geneva December 1999, p. 29

⁷⁷ Association for the Prevention of Torture (APT) U. Kriebaum, "The Prevention of Torture in Europe; CPT Modus Operandi", Brochure no. 4, Council of Europe, Geneva: May 2002, p. 13

⁷⁸ Council of Europe; *The CPT standards; "substantive" sections of the CPT's General Reports*, CPT/Inf/E (2002) 1-Rev. 2006 English, p. 4

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Association for the Prevention of Torture (APT), *The prevention of Torture in Europe: The CPT; History, Mandate and Composition*, Brochure No. 3, Geneva December 1999, p. 21

Het principe van vertrouwelijkheid houdt in dat geen informatie in het bijzonder het rapport, aan de pers, non-gouvernementele organisaties, andere Verdragssluitende Staten of zelfs aan de andere organen van de Raad van Europa, worden verstrekt. Het CPT is alleen bevoegd het rapport, betreffende de bevindingen en aanbeveling ten gevolge van een bezoek, te publiceren indien de desbetreffende Staat daar toestemming voor heeft gegeven.

Niettemin voorziet het ECPT krachtens artikel 10 en 11, twee uitzonderingen betreffende het principe van vertrouwelijkheid. De eerste stamt uit de eigen wens van de Staat om een rapport openbaar te maken, terwijl de tweede de aard van een sanctie behelst.⁸¹

Samenwerking

Het principe van samenwerking is een voortvloeisel van het principe van vertrouwelijkheid. Artikel 3 ECPT bepaalt dat het CPT en de desbetreffende Staten dienen te samenwerken om de bescherming van gedetineerden te waarborgen. Het CPT tracht door middel van samenwerking met Staten verbetering van bestaande detentiepraktijken te realiseren en de bescherming van gedetineerden te vergroten. Deze zienswijze heeft het CPT in het 1st General Report openbaar gemaakt.⁸²

*"The CPT's task is not to publicly criticise States, but rather to assist them in finding ways to strengthen the "cordon sanitaire" that separates acceptable and unacceptable treatment or behaviour."*⁸³

Door middel van de samenwerking kan de Staat de bevoegdheden van het CPT, zoals het bezoeken van detentie-instellingen, niet weigeren. De weigering zou de samenwerking ondermijnen en de effectiviteit van de preventie van *ill-treatment* tegengaan.⁸⁴ Indien een Staat verzuimt samen te werken, of weigert om de situatie in het licht van de aanbevelingen te verbeteren, kan het CPT beslissen om een openbare verklaring te publiceren betreffende de situatie in de betreffende Staat. Hierdoor creëert het CPT een pressiemiddel om de Staat te dwingen de detentieomstandigheden aan te passen en te verbeteren. Gezien het gegeven dat het CPT geen rechterlijke instantie is, heeft het niet de bevoegdheid Staten te veroordelen. Nochtans kan de openbare verklaring gezien worden als een sanctie.

3.3.5 CPT standaarden⁸⁵

Aangezien het CPT een preventief mechanisme is, bestaat het grootste deel van zijn werk uit inspectiebezoeken aan plaatsen waar personen van hun vrijheid zijn beroofd. Ten gevolge van deze bezoeken doet het CPT aanbevelingen betreffende verschillende aspecten van de vrijheidsbeneming. De bevindingen en aanbevelingen van het CPT, die gedurende inspectiebezoeken zijn gedaan, hebben een grondslag gecreëerd voor de uitbreiding van de CPT standaarden.

⁸¹ Ibid.

⁸² J. de Lange, *Detentie genormeerd; Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichtingen van vrijheidsbeneming in Nederlandse penitentiaire inrichtingen*, Nijmegen: Wolf Publishers tweede druk 2008, p. 27

⁸³ 1st General Report, CPT/Inf (91) 3, par. 3

⁸⁴ Association for the Prevention of Torture (APT), *The prevention of Torture in Europe: The CPT; History, Mandate and Composition*, Brochure No. 3, Geneva December 1999, p. 22

⁸⁵ The CPT Standards, "Substantive" sections of the CPT's General Report, raadpleegbaar via <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.doc>

Het CPT heeft onder andere aanbevelingen gedaan betreffende de onderstaande onderwerpen:

- De materiële detentieomstandigheden (overbevolking, celgrootte, ventilatie, hygiëne, sanitaire voorzieningen etc.);
- De gezondheidsvoorzieningen (aantal medische stafleden, de kwalificaties, behandeling van patiënten);
- De sociale voorzieningen (activiteiten, werk, contact met de buitenwereld, etc.);
- De procedurele garanties (toegang tot artsen, medische documenten, informeren van gedetineerden betreffende hun proces);
- Het gedrag en opleiding van stafleden.

Zoals reeds gesteld dient het CPT een objectieve beoordeling betreffende concrete situaties uit te voeren in verschillende plaatsen van detentie, teneinde concrete aanbevelingen te doen. Nochtans had het CPT geen specifieke beschikbare normen om daarop de inspecties te baseren, aangezien het ECPT geen normen bevat betreffende de vraag waar detentie-instellingen aan moeten voldoen, om de bescherming van gedetineerden te waarborgen.⁸⁶

Ten gevolge van het gebrek aan concrete normen, schreef het CPT in het 1st General Report: *"In spite of the wealth of material available, the CPT often finds that no clear guidance can be drawn from it for the purpose of dealing with specific situations encountered by the Committee, or at least that more details standards are needed."* Het CPT heeft daarom door middel van het opstellen van rapporten, zijn eigen toetsingscriteria en standaarden ontwikkeld die een eigen jurisprudentie vormen.⁸⁷

Vanaf het eigenlijke begin, drukte het CPT zijn bedoeling uit om verder te gaan dan de specifieke aanbevelingen die in landenrapporten werden gedaan en om een reeks algemene criteria voor de behandelingen van personen die van hun vrijheid zijn beroofd te ontwikkelen. Het CPT begon zo systematisch bepaalde aspecten van deze normen in General Reports samen te stellen. Over de jaren heen, door middel van de inspectiebezoeken, heeft het CPT gedetailleerde standaarden ontwikkeld. Deze bestaan uit richtlijnen met betrekking tot de manier van behandeling van verschillende categorieën van personen die van hun vrijheid zijn beroofd.

De standaarden die door het CPT zijn ontwikkeld zijn, gezien hun hoofdzakelijke preventieve aard, vaak nauwkeuriger en bieden een betere mate van bescherming aan gedetineerden, dan de normen in andere internationale teksten. Door de nauwkeurigheid kunnen de CPT standaarden invloed hebben op de jurisprudentie van andere internationale instellingen.⁸⁸ Betreffende dit onderwerp zal in hoofdstuk 6, nader worden ingegaan over de invloed van het CPT op de jurisprudentie van het EHRM.

⁸⁶ Association for the Prevention of Torture (APT), *The prevention of Torture in Europe: The CPT; History, Mandate and Composition*, Brochure No. 3, Geneva December 1999, p. 33

⁸⁷ 1st General Report, CPT/Inf (91) 3, par. 95

⁸⁸ Association for the Prevention of Torture (APT), *The prevention of Torture in Europe: The CPT; History, Mandate and Composition*, Brochure No. 3, Geneva December 1999, p. 33

3.4 Tussenconclusie

Binnen de Raad van Europa zijn twee mechanismen in het leven geroepen ter bestrijding van *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*. Naast het gerechtelijk mechanisme van het EHRM, wordt door het CPT een niet-rechterlijk doch preventief beschermingsmechanisme omvat.

In beginsel zou gesteld kunnen worden dat zowel het EHRM als het CPT hetzelfde doel hebben. Beide organen opereren immers ter waarborging van de mensenrechten en in het bijzonder ter bescherming van vermeende schendingen van artikel 3 EVRM. Niettemin dient hierbij opgemerkt te worden dat de doelstelling van het EHRM en het CPT van elkaar verschillen.

Het EHRM is een repressief waarborgmechanisme, en opereert *a posteriori*. Dit houdt in dat het EHRM pas optreedt nadat een vermeende schending heeft plaats gevonden. Het is de taak van het EHRM om te onderzoeken of een Staat een inbreuk heeft gemaakt op het EVRM, en indien nodig de Staat juridisch verantwoordelijk te stellen en veroordelen voor het schenden van het Verdrag. Belangrijk punt is dat het EHRM pas achteraf optreedt.

Daarentegen is het CPT een preventief waarborgmechanisme, en opereert *a priori*. Dit houdt in dat het CPT als doel heeft mogelijke schendingen van artikel 3 EVRM te voorkomen. Het CPT onderzoekt situaties op plaatsen waar personen van hun vrijheid zijn beroofd en beoogt schendingen tegen te gaan. Geconcludeerd kan worden dat het CPT een toezichtmechanisme is, dat in tegenstelling tot het EHRM vooraf optreedt. Daarnaast is het absoluut niet de taak van het CPT om Staten te veroordelen, maar om ze bij te staan bij de voorkoming van *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*. Het CPT tracht door middel van het preventieve karakter Staten te helpen bij de verbetering van bestaande detentieomstandigheden.

Voort is er sprake van een verschil in bevoegdheden tussen beide organen. Het EHRM is een rechterlijke instantie, waardoor de bevoegdheid verder sterkt. Het CPT een normatieve instelling, waardoor de bevoegdheid beperkt is. Het EHRM is bevoegd Verdragssluitende Staten te veroordelen voor vermeende schendingen van het EVRM. Daarnaast zijn de uitspraken van het EHRM bindend voor Staten. De aanbevelingen van het CPT jegens Staten zijn niet bindend en niet afdwingbaar. Indien Staten geen invulling geven aan de aanbevelingen van het CPT, is het CPT alleen bevoegd een openbare verklaring te publiceren betreffende de bestaande situatie in een Staat. Door middel van de openbare verklaring heeft het CPT indirect wel een sanctiemiddel. Nochtans is het niet de taak van het CPT Staten te veroordelen. De grondprincipes van het CPT om zijn werk zo goed mogelijk te vervullen zijn immers: samenwerking en vertrouwelijkheid.

Hoofdstuk 4 Artikel 3 EVRM

4.1 Inleiding

In het voorgaande hoofdstuk is de ontstaansgeschiedenis van het EVRM beschreven en zijn de rechten en verboden die het Verdrag waarborgt uiteengezet. Artikel 3 EVRM is ongetwijfeld één van de kernbepalingen van het EVRM. Het verbiedt in absolute termen het onderwerpen van personen aan *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*. Ondanks het feit dat meerdere artikelen van het EVRM van belang zijn bij de toetsing van de detentieomstandigheden, vormt artikel 3 EVRM de belangrijkste bepaling.⁸⁹

Staten hebben door middel van de ratificatie van het EVRM, de toezegging gedaan de fundamentele burgerlijke en politieke rechten en vrijheden die in het Verdrag zijn opgenomen te waarborgen. Zij dienen naast hun eigen onderdanen, ook één ieder binnen de rechtsbevoegdheid van de Staat, ongeacht nationaliteit of etnische oorsprong te beschermen tegen onderwerping aan *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*.

In dit hoofdstuk zal artikel 3 EVRM beschreven worden. Allereerst zal in paragraaf 4.2 de inhoud van artikel 3 EVRM naar voren komen. Vervolgens wordt in paragraaf 4.2.1 het absolute karakter van het artikel uiteengezet. In paragraaf 4.2.2 komt het *minimum level of severity* aan de orde. Paragraaf 4.2.3 omvat de uitbreiding van het toepassingsbereik van artikel 3 EVRM. Daaropvolgend wordt in paragraaf 4.2.4 de negatieve en positieve verplichting onder artikel 3 EVRM beschreven. Paragraaf 4.2.5 geeft de verantwoordelijkheid van de Staat betreffende het verbod op *torture, inhuman or degrading treatment* weer. Hierna zal in paragraaf 4.2.6 de procedurele schending van artikel 3 EVRM naar voren komen. Voorts wordt in paragraaf 4.2.7 de omkering van de bewijslast besproken. Het hoofdstuk eindigt met een tussenconclusie in paragraaf 4.3.

4.2 Wat houdt artikel 3 EVRM in?

Artikel 3 EVRM omvat uitdrukkelijk het verbod om personen te onderwerpen aan *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*:

'No one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment.'

Artikel 3 EVRM omvat drie termen. Deze termen zijn ook de basis van het ECPT.

- Torture;
- Inhuman treatment or punishment;
- Degrading treatment or punishment.

⁸⁹ Dr. E. R. Muller en P. C. Vegter, *Detentie, Gevangen in Nederland*, tweede druk, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2009, p. 401

Als verzamelnaam wordt vaak de term *ill-treatment* gebruikt. Het onderscheid tussen de termen en de interpretaties van de termen door zowel het EHRM als het CPT, worden in hoofdstuk 5 nader besproken.

4.2.1 Absoluut karakter van artikel 3 EVRM

Artikel 3 EVRM kent geen beperkingsmogelijkheid, dan wel uitzonderingen of een rechtvaardiging van een schending, bijvoorbeeld als het gaat om nationaal belang.⁹⁰

De absolute aard van artikel 3 EVRM komt tot uitdrukking in artikel 15 lid 2 juncto artikel 15 lid 1 EVRM. Dit artikel bepaalt dat in geen geval afgeweken mag worden van het verbod op *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*, ook niet ten tijde van oorlog of in geval van enige andere algemene noodtoestand die het bestaan van het land bedreigt.⁹¹

Het EHRM heeft in de zaak *Selmouni tegen Frankrijk*⁹² bepaald dat artikel 3 EVRM één van de meest fundamentele waarden van de democratische maatschappij vastlegt. Het verbiedt in absolute termen *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*, zelfs in dreigende omstandigheden zoals de strijd tegen terrorisme en georganiseerde misdaad. Het EHRM heeft in deze zaak nogmaals het absolute karakter van artikel 3 EVRM benadrukt.⁹³

Doordat artikel 3 EVRM alleen de ernstigere vormen van *ill-treatment* kan omvatten, bestaat er een drempel voor *ill-treatment* om onder de reikwijdte van het artikel kan vallen. In de volgende paragraaf zal uiteengezet worden wat die drempel inhoudt en wanneer er sprake is van overschrijding van de drempel.

4.2.2 Minimum level of severity

De grens tussen ruwe behandeling enerzijds en een schending van artikel 3 EVRM anderzijds is soms moeilijk te trekken. Wat op morele gronden niet aanvaardbaar is, betekent echter niet dat het automatisch onder de reikwijdte van artikel 3 EVRM valt. Er zijn geen absolute normen voor de soorten behandeling of bestraffing die verboden zijn op grond van artikel 3 EVRM. De vraag of een *ill-treatment* onder de reikwijdte van artikel 3 EVRM valt moet op grond van de omstandigheden van het geval en de heersende algemene normen van deze tijd worden beoordeeld.⁹⁴ Deze zienswijze heeft de Commissie⁹⁵ in de *Greek-case* bepaald.⁹⁶

"It appears from the testimony of a number of witnesses that a certain roughness of treatment of detainees by both police and military authorities is tolerated by most detainees and even taken for granted (...) This underlines the fact that the point up to which prisoners and the public may accept physical violence as being neither cruel nor excessive, varies between different sections of them."

⁹⁰ Artikel 8 EVRM, kent deze uitzondering wel. Er mag een inbreuk op artikel 8 EVRM gemaakt worden indien er sprake is van nationaal belang.

⁹¹ Dr. E. R. Muller en P. C. Vegter, *Detentie, Gevangen in Nederland*, tweede druk, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2009, p. 401

⁹² EHRM 28 juli 1999, *Selmouni tegen Frankrijk* (klachtnummer 25803/94), par. 95.

⁹³ Ibid, par. 95

⁹⁴ Dr. P. van Dijk, e.a., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, vierde druk, Antwerpen: Intersentia Publishers 2006, p. 412

⁹⁵ De Commissie voor de Rechten van de Mens.

⁹⁶ Report of 5 November 1969, Yearbook XII 1969, p. 501

Daar waar artikel 3 EVRM geen beperkingsmogelijkheid kent, gaat het om de concrete afbakening van het toepassingsbereik. Om te spreken van een schending van artikel 3 is het noodzakelijk dat een *ill-treatment* een bepaalde drempel bereikt teneinde binnen de reikwijdte van artikel 3 EVRM te vallen.⁹⁷ Niet ieder vorm van een *ill-treatment* vormt een inbreuk op artikel 3 EVRM, enkel de vorm die de drempel overschrijdt.

Hoe hoog de drempel is, heeft het EHRM bepaald in de zaak *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk*⁹⁸. Er dient sprake zijn van een *minimum level of severity*. De beoordeling van het *minimum level of severity* is relatief en wordt bepaald op grond van de omstandigheden van het geval, zoals de duur van de behandeling of bestraffing, de fysieke of mentale gevolgen, en in sommige gevallen, het geslacht, de leeftijd of gezondheidstoestand van het slachtoffer.⁹⁹

Aan de hand van deze factoren kan in de eerste plaats worden bepaald of er sprake is van de basisvormen van *ill-treatment*, namelijk *inhuman or degrading treatment or punishment*.¹⁰⁰

Doordat de beoordeling van het *minimum level of severity* relatief is en wordt bepaald aan de hand van bepaalde factoren, kan een bestraffing voor een bepaalde misdaad wegens de leeftijd en de mentale of fysieke omstandigheden van de misdadiger een kwestie zijn in het kader van artikel 3 EVRM. Terwijl zo'n bestraffing volledig gerechtvaardigd kan worden jegens anderen die exact dezelfde misdaad hebben begaan.¹⁰¹

Hierbij dient benadrukt te worden, dat nationale autoriteiten vaak een brede *margin of appreciation* wordt toegestaan. Het EVRM voorziet niet in een algemeen recht om de lengte van een bestraffing, die door een bekwaam Hof wordt opgelegd, in twijfel te trekken. Het feit dat een misdaad in één Staat strenger wordt gestraft dan in een andere Staat, betekent niet dat de bestraffing onder het toepassingsbereik van het artikel valt. Slechts in uitzonderlijke omstandigheden kan een bepaalde bestraffing onder de reikwijdte van artikel 3 vallen.¹⁰²

Het EHRM heeft in verschillende zaken beslist dat de behandeling, hoewel deze onplezierig of zelfs ruw was, niet onder de reikwijdte van artikel 3 EVRM viel. Het EHRM oordeelde in de zaak *Guzzardi tegen Italië*¹⁰³ dat de situatie van Guzzardi die op een eiland werd vastgehouden, ongetwijfeld onplezierig of zelfs vervelend was. Niettemin oordeelde het EHRM dat het *minimum level of severity* niet was overschreden om te kunnen spreken van een schending van artikel 3 EVRM.¹⁰⁴

Een behandeling of bestraffing moet een bepaald *minimum level of severity* bereiken, dat voorbij gaat aan het onvermijdelijke element van het lijden en vernederen dat inherent is met een wettige bestraffing.¹⁰⁵

⁹⁷ Dr. E. R. Muller en P. C. Vegter, *Detentie, Gevangen in Nederland*, tweede druk, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2009, p. 402

⁹⁸ EHRM 18 januari 1978, *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 5310/71)

⁹⁹ *Ibid.*, par. 162

¹⁰⁰ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 65

¹⁰¹ Dr. P. van Dijk, e.a., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, vierde druk, Antwerpen: Intersentia Publishers 2006, p. 413

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ EHRM 6 november 1980, *Guzzardi tegen Italië* (klachtnummer 7367/76)

¹⁰⁴ *Ibid.*, par. 107

¹⁰⁵ EHRM 25 maart 1993, *Costello Roberts tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 13134/87), par. 32

4.2.3 Uitbreiding van het toepassingsbereik van artikel 3 EVRM

Artikel 3 EVRM richt zich in beginsel op wat niet is toegelaten. Het artikel omvat tenslotte in absolute termen het verbod op *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*. Door de formulering van het betreffende artikel, wordt geen duidelijk beeld geschapen betreffende de wijze hoe de vrijheidsbeneming dient te worden vormgegeven.

De bescherming van gedetineerden onder artikel 3 EVRM heeft zich zodanig ontwikkeld, dat iedere gedetineerde het recht heeft vastgehouden te worden in omstandigheden die in overeenstemming zijn met het recht op de menselijke waardigheid.¹⁰⁶

Behalve de onthoudingsplicht teneinde gedetineerden niet te onderwerpen aan handelingen die een inbreuk op artikel 3 EVRM zouden opleveren, omvat het artikel thans ook een positieve verplichting voor Staten.¹⁰⁷

4.2.4 Negatieve en positieve verplichting onder artikel 3 EVRM

Het EHRM heeft artikel 2 alsook 3 EVRM geoordeeld als de meest fundamentele rechten van het Verdrag. Artikel 3 EVRM neemt zowel een negatieve als positieve verplichting met zich mee.

De negatieve verplichting onder artikel 3 EVRM is de absolute plicht te voorkomen dat personen worden onderworpen aan *torture* dan wel *inhuman or degrading treatment or punishment*.

Het EVRM beschermt individuen tegen rechtstreeks machtsmisbruik door Staten. Deze positieve verplichting is door de gewezen jurisprudentie van het EHRM nader ontwikkeld. Een Staat draagt jegens een ieder binnen haar rechtsbevoegdheid, de verplichting om alle redelijke stappen te ondernemen teneinde de rechten en vrijheden, die in het EVRM zijn opgenomen, te waarborgen. Zonder het positieve aspect van de Staatsverantwoordelijkheid, zou de doeltreffendheid van de fundamentele rechtsbescherming van artikel 3 EVRM ondoeltreffend worden.¹⁰⁸

De positieve verplichting die Staten wordt opgelegd kan in twee brede categorieën worden onderverdeeld;¹⁰⁹

- Het vereiste dat het juridische systeem bescherming biedt tegen inbreuken van andere individuen;
- De procedurele verplichting om vermeende inbreuken te onderzoeken.

De positieve onderzoeksverplichting onder artikel 3 EVRM wordt in de zaak *Labita tegen Italië*¹¹⁰ door het EHRM bevestigd. Een onderzoek dient te voldoen aan een aantal voorwaarden. Indien een Staat deze voorwaarden niet in acht heeft genomen, is er sprake

¹⁰⁶ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 86-87

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ S. Palmer, 'A wrong turning: Article 3 ECHR and proportionality', Cambridge Law Journal, 2006 – Vol. 65 (2), p. 440-441

¹⁰⁹ Aisling Reidy, 'A guide to the implementation of article 3 of the European Convention of Human Rights', Human Rights Handbook No. 6 Council of Europe, p. 36

¹¹⁰ EHRM 6 april 2000, *Labita tegen Italië* (klachtnummer 26772/95)

van een procedurele schending van artikel 3 EVRM. In paragraaf 4.2.6 zal hier nader op in worden gegaan.

*'(...) where an individual makes a credible assertion that he has suffered treatment infringing Article 3 at the hands of the police or other similar agents of the State, that provision, read in conjunction with the State's general duty under Article 1 of the Convention to 'secure to everyone within the jurisdiction the rights and freedoms defined in... (the) Convention', requires by implication that there should be an effective official investigation. As with an investigation under Article 2, such investigation should be capable of leading to the identification and punishment of those responsible(...)'*¹¹¹

Staten dienen maatregelen te treffen om ervoor te zorgen dat individuen, binnen de jurisdictie van de Staat, niet worden onderworpen aan behandelingen strijdig met artikel 3 EVRM. Kinderen en andere kwetsbare individuen in het bijzonder, hebben het recht op bescherming tegen ernstige inbreuken van de persoonlijke integriteit.¹¹²

In de zaak *A. tegen het Verenigd Koninkrijk*¹¹³, ging het om een negen jarige jongen die door zijn stiefvader met aanzienlijke kracht bij meer dan één gelegenheid met een stok werd geslagen. De stiefvader werd aangeklaagd wegens mishandeling, maar de jury bevond hem niet schuldig. Het EHRM besliste in deze zaak dat de wet geen adequate bescherming tegen de *ill-treatment* bood, en daarom een schending van artikel 3 EVRM vormde.¹¹⁴

Een indirect gevolg van de positieve verplichting onder artikel 3 EVRM is, dat personen niet mogen worden uitgezet naar landen waar zij een reëel risico lopen onderworpen te worden aan handelingen in de zin van artikel 3 EVRM. Ondanks het feit dat het EVRM geen artikel kent inzake uitzetting, ontstaat krachtens het beschermingselement van artikel 3 EVRM een verbod op uitlevering.¹¹⁵

Het EHRM heeft in de zaak *Saadi tegen Italië*¹¹⁶, betreffende de uitzetting van een van terrorisme verdachte persoon naar Tunesië, geoordeeld dat uitzetting in strijd is met artikel 3 EVRM. Het EHRM oordeelde dat de bescherming tegen uitzetting, in het kader van artikel 3 EVRM absoluut is en dat het gedrag van Saadi niet aan de orde is, zelfs als hij een terrorist is. Het EHRM benadrukt dat het vooruitzicht dat een wezenlijk risico bestaat dat Saadi een ernstige bedreiging kan vormen voor de nationale gemeenschap, indien hij niet wordt uitgezet, niet inhoudt dat de mate van risico van *ill-treatment* waar hij aan onderworpen kan worden bij terugkeer in Tunesië wordt verminderd.¹¹⁷

Het EHRM heeft deze zienswijze en het absolute verbod wederom herhaalt in de zaak *A. en andere tegen het Verenigd Koninkrijk*¹¹⁸, door te oordelen dat uitlevering een inbreuk zou maken op artikel 3 EVRM.

¹¹¹ Ibid, par. 131

¹¹² Dr. P. van Dijk, e.a., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, vierde druk, Antwerpen: Intersentia Publishers 2006, p. 412

¹¹³ EHRM 29 september 1998, *A. tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 25599/94)

¹¹⁴ Ibid, par. 18

¹¹⁵ G Corstens, J. Pradel, F. van Laanen, *Het Europese strafrecht*, Deventer: Kluwer 2003 p. 327

¹¹⁶ EHRM 28 februari 2008, *Saadi tegen Italië* (klachtnummer 37201/06)

¹¹⁷ Ibid, par. 139

¹¹⁸ EHRM 19 februari 2009, *A. en Anderen tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 3455/05)

4.2.5 Staatsverantwoordelijkheid betreffende het verbod op *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*

Staten dienen inbreuken op artikel 3 EVRM, te voorkomen (*prevention*), tegen te gaan (*repression*) en als een schending heeft plaats gevonden, te compenseren (*compensation*) om doeltreffend vermeende inbreuken op artikel 3 EVRM te bestrijden. Deze drie verplichtingen vullen elkaar aan en zijn opgenomen in de *United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (hierna UNCAT).¹¹⁹

Prevention

Staten zijn verplicht passende maatregelen, voornamelijk in de wetgeving, te nemen om *torture, inhuman or degrading treatment or punishment* te voorkomen. Iedere Staat moet de bestrijding van een inbreuk op artikel 3 EVRM opnemen als integraal deel van de training en onderwijzing van militairen, ambtenaren, medici en alle andere personen die betrokken kunnen raken bij een behandeling of ondervraging van gedetineerden. Bovendien dient iedere Staat de methoden van ondervraging en behandeling van een in hechtenis genomen gedetineerde systematisch te herzien.¹²⁰

Repression

Staten dienen *torture* en andere vormen van *ill-treatment* te onderdrukken. Het juridische systeem van iedere Staat behoort te verzekeren dat daden van *torture* strafbare overtredingen ten gevolg hebben. Schending van artikel 3 EVRM is onder alle omstandigheden onacceptabel en een persoon die schuldig is bevonden aan een inbreuk kan zich als rechtvaardiging niet beroepen op een bevel van bijvoorbeeld de autoriteiten. Staten zijn verplicht alle noodzakelijke middelen te hanteren om te bewijzen dat zij competent zijn daders van *torture* en andere vormen van *ill-treatment* aan te pakken. Daarnaast hebben Staten jegens elkaar de wederzijdse plicht juridische rechtshulp te verlenen om personen aan elkaar uit te leveren die schuldig zijn bevonden aan schending van artikel 3 EVRM.¹²¹

Compensation

Naast preventie en onderdrukking van *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*, heeft iedere Staat de verplichting, indien iemand slachtoffer is geworden van *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*, deze bejegening te compenseren door middel van een schadevergoeding. Tevens moet de Staat alle mogelijke middelen beschikbaar stellen om slachtoffers zo goed mogelijk te laten rehabiliteren. Ook heeft iedere Staat de verantwoordelijkheid om op onafhankelijke wijze een onderzoek in te stellen naar de vermeende schending. Bovendien dient de Staat te verzekeren dat ieder slachtoffer een klacht kan indienen en garanderen dat ieder slachtoffer een gerechtvaardigde en geschikte compensatie ontvangt.¹²²

¹¹⁹ Association for the Prevention of Torture (APT) D. Rouget, "The Prevention of Torture in Europe; International, European and National Mechanisms to Combat Torture", Brochure no. 2, Council of Europe, Geneva: June 1998, p. 51

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Ibid.

¹²² Ibid.

4.2.6 Procedurele schending van artikel 3 EVRM

Uit het bovenstaande is gebleken dat het EHRM meermalen in zijn jurisprudentie heeft bevestigd dat Staten een positieve verplichting hebben een vermeende schending van artikel 3 EVRM te onderzoeken.

Het basisprincipe inzake het doeltreffend onderzoek werd door het EHRM in de zaak *Assenov en andere tegen Bulgarije*¹²³ uiteengezet;

*'[...] where an individual raises an arguable claim that he has been seriously ill-treated by the police or other such agents of the State unlawfully and in breach of Article 3, that provision, read in conjunction with the State's general duty under Article 1 of the Convention to 'secure to everyone within their jurisdiction the rights and freedoms defined in ... [the] Convention', requires by implication that there should be an effective official investigation. This investigation, as with that under Article 2 [right to life], should be capable of leading to the identification and punishment of those responsible. [...] If this were not the case, the general legal prohibition of torture and inhuman and degrading treatment and punishment, despite its fundamental importance [...], would be ineffective in practice and it would be possible in some cases for agents of the State to abuse the rights of those within their control with virtual impunity.'*¹²⁴

De bewijslast ligt bij de Staat om aan te tonen dat het onderzoek voldoet aan de eisen van het EHRM. Om hieraan te voldoen, dient de Staat te bewijzen dat het onderzoek onafhankelijk, effectief, onverwijld en transparant is verricht.

Onafhankelijk

Het EHRM heeft geoordeeld dat een onderzoek enkel onafhankelijk is indien de persoon die verantwoordelijk is voor het uitvoerend onderzoek, onafhankelijk is ten opzichte van de betrokkenen bij de gebeurtenis. Volgens het EHRM is het onacceptabel dat een aantijging betreffende *torture* enkel intern onderzocht wordt door leden van de instelling waartegen een klacht is ingediend. Onafhankelijkheid houdt in dat de onderzoekers op geen enkele manier verbonden zijn met diegenen waar onderzoek naar wordt gedaan.¹²⁵

Effectief

Een onderzoek dient effectief te zijn. Het EHRM toetst de effectiviteit van het onderzoek op twee manieren:¹²⁶

- Het onderzoek moet leiden naar een uitspraak of de behandeling onder de specifieke omstandigheden kan worden gerechtvaardigd of niet.
- Alle redelijke stappen moeten zijn genomen ter verkrijging van bewijs, inclusief getuigenverklaringen en forensisch bewijs, en indien noodzakelijk een autopsierapport, waar een volledige en nauwkeurige omschrijving van de verwondingen wordt weergegeven en een objectieve analyse van de doodsoorzaak.

¹²³ EHRM 28 oktober 1998, *Assenov en anderen tegen Bulgarije* (klachtnummer 24760/94)

¹²⁴ *Ibid*, par. 102

¹²⁵ Northern Ireland Human Rights Commission (NIHRC) M. Kelly, M. Phil, "A Practical Guide to the European Convention on Human Rights; The Right not to be ill-treated", 2005 p. 23

¹²⁶ *Ibid*, p. 23-24

Over de effectiviteit van het onderzoek heeft het EHRM met nadruk gesteld dat het niet gaat of het onderzoek leidt naar de bevinding van een schending van artikel 3 EVRM, maar naar de kwaliteit van het onderzoek zelf.¹²⁷

Onverwijld

Een essentieel onderdeel van een goed onderzoek is de snelheid van het onderzoek. Naar het oordeel van het EHRM dient een onderzoek op een redelijke snelle manier te worden verricht. De snelheid waarmee het onderzoek wordt verricht, met name bij aanvang van het onderzoek, is noodzakelijk in verband met het bewijsmateriaal. Hierbij kan gedacht worden aan de kledij van het slachtoffer of de voorwerpen die zijn gebruikt bij de *ill-treatment* praktijken.

In aanmerking genomen dat verwondingen snel kunnen genezen is de snelheid van het onderzoek van cruciaal belang. Bovendien dient het onderzoek als geheel op een zo snel mogelijk wijze verricht te worden, zodat het verenigbaar is met de afwerking van het onderzoek op een professionele manier.¹²⁸

Transparant

Een onderzoek zal door het EHRM enkel als volwaardig worden geacht, mits aangetoond kan worden dat het onderzoek transparant was. Het EHRM heeft geoordeeld dat een openbaar en nauwkeurig onderzoek en de resultaten ervan dienen om de aansprakelijkheid in de praktijk vast te stellen.

Als gevolg van de positieve verplichting, heeft het vereiste onderzoek niet alleen betrekking op politiegeweld of het handelen van bewakers gedurende het verblijf in detentie-instellingen. Ook als er duidelijke aanwijzingen zijn dat de detentieomstandigheden in strijd zijn met artikel 3 EVRM, zijn Staten verplicht onderzoek te verrichten naar de vermeende schending. Indien een Staat het nalaat onderzoek te verrichten dat voldoet aan de bovenstaande vereisten, is er sprake van een procedurele schending van artikel 3 EVRM.¹²⁹

De procedurele schending van artikel 3 EVRM moet in samenhang worden gelezen met artikel 1 EVRM, waar de algemene verplichting voor Staten is opgenomen tot eerbieding van de rechten en vrijheden van de ingezeten van de desbetreffende Staat.¹³⁰

Zo oordeelde het EHRM in de zaak *Salmanoğlu en Polattaş tegen Turkije*¹³¹ dat de procedurele schending van artikel 3 EVRM gebaseerd is op het feit dat de Turkse autoriteiten de beschuldigingen van de voorgewende *torture* praktijken niet hadden onderzocht:

“(...) The Court is struck by the fact that the proceedings in question have not produced any result, on account mainly of the substantial delays throughout the proceedings and, decisively, the application of the statutory limitations in domestic law.”¹³²

“(...) In the light of the above, the Court concludes that the applicant's allegations of ill-treatment were not the subject of an effective investigation by the domestic authorities as required by Article 3 of the Convention.”¹³³

¹²⁷ Ibid, p. 24

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Dr. J. de Lange, Detentie genormeerd, *Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 96

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ EHRM 17 maart 2009, *Salmanoğlu en Polattaş tegen Turkije* (klachtnummer 15828/03)

¹³² Ibid, par. 101

¹³³ Ibid, par. 102

De verplichting van Staten om een onderzoek in te stellen naar een vermeende schending van artikel 3 EVRM heeft als gevolg dat een handeling in de zin van artikel 3 EVRM wordt bestraft. Indien een Staat zicht onthoudt van een onderzoek, levert dat niet alleen een procedurele schending van artikel 3 EVRM op maar de Staat onthoudt zich tevens van de beschermingsplicht van artikel 3 EVRM.

4.2.7 Omkering van de bewijslast

Ten aanzien van fysiek geweld gedurende arrestaties, het verblijf op politiebureaus en gedurende de detentie in detentie-instellingen heeft het EHRM diverse uitspraken gedaan. Personen die van hun vrijheid zijn beroofd, zijn extra kwetsbaar voor fysiek geweld, waardoor ieder disproportioneel geweld onder de reikwijdte van artikel 3 EVRM valt.¹³⁴

In beginsel draagt de klager de bewijslast. Hij is immers degene die dient te bewijzen dat hij is onderworpen aan handelingen die een inbreuk maken op artikel 3 EVRM. Medische rapporten kunnen de aantijging ondersteunen, teneinde aan te tonen dat het letsel is ontstaan gedurende de detentie.

Nochtans heeft het EHRM, in gevallen waarbij klager door middel van medische rapporten kan bewijzen dat hij gedurende de detentie letsel heeft opgelopen, een omkering van de bewijslast erkend. Dit betekent dat wanneer een persoon in goede gezondheid in detentie is genomen, maar gedurende de detentie verwondingen vertoont, de Staat de plicht draagt bewijs dan wel een aannemelijke verklaring aan te voeren dat zij niet verantwoordelijk is voor het gestelde leed.¹³⁵

Het EHRM heeft deze zienswijze in de zaak *Chitayev en Chitayev tegen de Russische Federatie*¹³⁶ nogmaals bevestigd:

“The Court reiterates that the authorities have an obligation to protect the physical integrity of persons in detention. Where an individual, when taken into police custody, is in good health, but is found to be injured at the time of release, it is incumbent on the State to provide a plausible explanation of how those injuries were caused. Otherwise, torture or ill-treatment may be presumed in favour of the claimant and an issue may arise under Article 3 of the Convention.”¹³⁷

4.3 Tussenconclusie

Artikel 3 EVRM heeft een absoluut karakter en in geen geval mag afgeweken worden van het verbod op *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*. Ook niet ten tijde van oorlog of andere algemene noodtoestand die het bestaan van het land bedreigt.

Om te spreken van een schending van artikel 3 is het noodzakelijk dat *ill-treatment* een bepaalde drempel bereikt teneinde binnen de reikwijdte van artikel 3 EVRM te vallen. Het EHRM heeft in de zaak *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk*¹³⁸ bepaald hoe hoog de drempel is. Er dient sprake zijn van een *minimum level of severity*. De beoordeling van het *minimum level of severity* is relatief en wordt bepaald op grond van de omstandigheden van

¹³⁴ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 93-94

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ EHRM 28 januari 2007, *Chitayev en Chitayev tegen de Russische Federatie* (klachtnummer 59334/00)

¹³⁷ Ibid, par. 148

¹³⁸ EHRM 18 januari 1978, *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 5310/71)

het geval, zoals de duur van de behandeling of bestraffing, de fysieke of mentale gevolgen, en in sommige gevallen, het geslacht, de leeftijd of gezondheidstoestand van het slachtoffer.

Artikel 3 EVRM brengt zowel een negatieve als positieve verplichting met zich mee. Staten dienen te voorkomen, tegen te gaan en indien nodig te compenseren om doeltreffend vermeende inbreuken op artikel 3 EVRM te bestrijden. De bewijslast ligt bij de Staat om te aan te tonen dat een onderzoek voldoet aan de eisen van het EHRM. Om hieraan te voldoen, moet de Staat kunnen bewijzen dat het onderzoek onafhankelijk, effectief, onverwijld en transparant is verricht.

Tot slot kan geconcludeerd worden dat inzake een schending van artikel 3 EVRM, het EHRM door middel van jurisprudentie heeft bepaald dat, wanneer een persoon in goede gezondheid in detentie is genomen, maar gedurende de detentie verwondingen vertoont, de overheid de plicht draagt bewijs dan wel een aannemelijke verklaring aan te voeren dat zij niet verantwoordelijk is voor het gestelde leed. Het EHRM heeft hier een omkering van bewijslast erkend.

Hoofdstuk 5 Het EHRM en het CPT in relatie tot artikel 3 EVRM

5.1 Inleiding

Zowel het EHRM als het CPT is ingesteld om toezicht te houden op vermeende schendingen van artikel 3 EVRM. Zoals is gebleken uit hoofdstuk 3 verschillen beide instellingen in werkwijze en doelstelling. Het EHRM is een gerechtelijke instelling, die moet toetsen of een vermeende schending heeft plaatsgevonden.

Het EHRM geeft door middel van zijn jurisprudentie een interpretatie van de drie termen *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*. Het EHRM maakt daarbij een gradueel onderscheid tussen deze drie begrippen.

Het CPT is een preventief, niet juridisch mechanisme en onthoudt zich in de landenrapporten van een juridisch oordeel over de schending van artikel 3 EVRM. In de landenrapporten wordt echter indirect invulling gegeven aan de termen van artikel 3 EVRM. Hierbij maakt het CPT in tegenstelling tot het EHRM een duaal onderscheid tussen de termen, namelijk *torture* enerzijds en *inhuman or degrading treatment* anderzijds. Als resultaat van de uiteenzetting van de termen, dient geconcludeerd te worden of het verschil in interpretatie gevolgen heeft voor de beschermingsfactor van artikel 3 EVRM.

In dit hoofdstuk wordt uiteengezet welke interpretatie de twee organen geven aan artikel 3 EVRM en hoever zij daarin verschillen. Allereerst wordt in paragraaf 5.2 de interpretatie door het EHRM besproken. Paragraaf 5.2.1 omvat een beschrijving van het gradueel onderscheid. Vervolgens wordt in paragraaf 5.3 de term *torture* uiteengezet aan de hand van verschillende uitspraken. In paragraaf 5.3.1 wordt *de intensiteit van het lijden* besproken, dat een kenmerk is van *torture*. Hierop volgend wordt in paragraaf 5.3.2 een ander kenmerk van *torture* besproken, namelijk de *opzet*. Het kenmerk *doel* komt in paragraaf 5.3.3 aanbod. Paragraaf 5.4 geeft een weergave van de termen *inhuman or degrading treatment or punishment*. In paragraaf 5.4.1 zal specifiek worden ingegaan op de term *inhuman treatment or punishment*. Vervolgens wordt de term *degrading treatment or punishment* in paragraaf 5.4.2 uiteengezet. De interpretatie door het EHRM wordt afgesloten met paragraaf 5.5 waar de *living instrument* doctrine wordt besproken.

Vervolgens zal in paragraaf 5.6 de interpretatie door het CPT uiteen worden gezet. Hierna wordt in paragraaf 5.6.1 de duale benadering door het CPT beschreven. In paragraaf 5.7 komt de term *torture* aanbod. Paragraaf 5.8 omvat een beschrijving van de term *inhuman or degrading treatment*. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een tussenconclusie, die in paragraaf 5.9 uiteen wordt gezet.

5.2 Interpretatie door het EHRM

Het EHRM heeft ingevolge een aantal belangrijke arresten een invulling gegeven aan de termen van artikel 3 EVRM. Deze arresten vormen een leidraad voor de bepaling of een *ill-treatment* gekwalificeerd dient te worden als *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*. Het EHRM beroept zich aanhoudend op deze arresten.

De algemene interpretatie die door het EHRM wordt gehanteerd, kent twee elementen. Allereerst dient er bij een klacht inzake fysieke hetzij mentale *ill-treatment* sprake te zijn van een *minimum level of severity* teneinde onder de reikwijdte van artikel 3 EVRM te vallen.

“As was emphasised by the Commission, ill-treatment must attain a minimum level of severity if it is to fall within the scope of Article 3. The assessment of this minimum is, in the nature of things, relative; it depends on all the circumstances of the case, such as the duration of the treatment, its physical or mental effects and, in some cases, the sex, age and state of health of the victim, etc.”¹³⁹

Als het lijden in kwestie verder gaat dan de heersende algemene normen van de maatschappij en voorbij gaat aan het onvermijdelijke element van lijden en vernederen, is het *minimum level of severity* bereikt. Indien deze drempel is bereikt, dient ten tweede door het EHRM een differentiatie gemaakt te worden tussen de termen *torture, inhuman treatment or punishment or degrading treatment or punishment*.¹⁴⁰

5.2.1 Gradueel onderscheid

In de zaak *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk*¹⁴¹ heeft het EHRM voor het eerst een onderscheid gemaakt tussen de drie termen, door een drietal gradaties te onderscheiden.

Torture wordt gezien als de meest extreme en radicale vorm van schending. *Degrading treatment or punishment* wordt aangenomen als lichtste variant van schending van artikel 3 EVRM en vormt de ondergrens. Het middenniveau wordt gevormd door *inhuman treatment or punishment*.

Het onderscheid tussen de termen *torture, inhuman or degrading treatment or punishment* komt hoofdzakelijk voort uit het verschil in de intensiteit van het toegebrachte leed. Het EHRM heeft deze zienswijze in de zaak *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk* uiteengezet:

“(…)In order to determine whether the five techniques should also be qualified as torture, the Court must have regard to the distinction, embodied in Article 3 (art. 3), between this notion and that of inhuman or degrading treatment. In the Court’s view, this distinction derives principally from a difference in the intensity of the suffering inflicted (...)”¹⁴²

¹³⁹ EHRM 18 januari 1978, *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 5310/71), par. 162

¹⁴⁰ Dr. J. Murdoch, *The treatment of prisoners: European standards*, Strasbourg: Council of Europe Publishing 2006, p. 116

¹⁴¹ EHRM 18 januari 1978, *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 5310/71)

¹⁴² *Ibid*, par. 167

5.3 Torture

Artikel 3 EVRM geeft op zichzelf geen invulling aan de termen *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*. De betekenis van deze termen is niet af te leiden uit het artikel. In artikel 1 UNCAT wordt de definitie van *torture* duidelijk beschreven. Het EHRM verwijst in zijn jurisprudentie regelmatig naar de definitie van *torture*, zoals omschreven in artikel 1 UNCAT.

In artikel 1 UNCAT wordt de term “*torture*” nader omschreven¹⁴³:

“For purposes of this Convention the term “torture” means any act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to lawful sanctions.”

Uit het bovenstaande kan afgeleid worden dat bij de beoordeling of er sprake is van *torture*, drie elementen van belang zijn.

- Het toebrengen van ernstige mentale of fysieke pijn;
- Het opzettelijk of met intentie veroorzaken van pijn;
- Het toebrengen voor een specifiek doel, zoals het verkrijgen van informatie, straffen of intimideren.

Het EHRM heeft in jurisprudentie¹⁴⁴ vastgelegd dat het onderscheid tussen *torture* en andere vormen van *ill-treatment* gemaakt dient te worden krachtens het verschil in de intensiteit van het toegebrachte leed. *Torture* onderscheidt zich van andere vormen van *ill-treatment* door de intensiteit van het veroorzaakte leed, het opzettelijk karakter en het specifieke doel. Bij de beoordeling of er sprake is van *torture*, dient getoetst te worden of de drie elementen aanwezig zijn betreffende de *ill-treatment*.

Het EHRM heeft geoordeeld dat *torture* een opzettelijke *inhuman treatment* is, die zeer ernstig en wreed lijden veroorzaakt.¹⁴⁵

In deze context stellen Evans en Morgan dat *torture* gedefinieerd kan worden als: “*an act intentionally inflicted on a person for a purpose, which causes sever and cruel and physical or mental suffering.*”¹⁴⁶

¹⁴³ Aisling Reidy, “A guide to the implementation of article 3 of the European Convention of Human Rights, Human Rights Handbook No. 6 Council of Europe, p. 11

¹⁴⁴ EHRM 18 januari 1978, Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk (klachtnummer 5310/71), par. 167

¹⁴⁵ Dr. J. Murdoch, CPT Standards and the Council of Europe, in: Dr. M. D. Evans en Dr. R. Morgan, *Protecting prisoners; The Standards of the European Committee for the Prevention of Torture in Context*, New York, Oxford University Press 1999, p. 115

¹⁴⁶ Dr. M. D. Evans en Dr. R. Morgan, *Protecting prisoners; The Standards of the European Committee for the Prevention of Torture in Context*, New York, Oxford University Press 1999, p. 115

De meeste elementen van de definitie van *torture* zijn terug te vinden in het rapport van de Commissie in de *Greek-case*. De Commissie is van mening dat *torture inhuman or degrading treatment* omvat en dat *inhuman treatment* ook *degrading treatment* behelst.

Torture is een *inhuman treatment*, met als doel het verkrijgen van informatie of een bekentenis. Het is over het algemeen een verergerde vorm van *inhuman treatment*. Om een *ill-treatment* als *torture* te kwalificeren, dient aan een scala van criteria te worden voldaan. Allereerst moet de behandeling een *degrading treatment* zijn; ten tweede moet het een *inhuman treatment* zijn; en ten derde moet het een verergerde vorm van *inhuman treatment* zijn, dat voor een bepaald doeleinde wordt opgelegd.¹⁴⁷

In de onderstaande paragrafen worden de drie elementen van *torture*, intensiteit van het lijden, de opzet en het doel, aan de hand van jurisprudentie, beschreven.

5.3.1 Intensiteit van het lijden

Het EHRM heeft in de zaak *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk*¹⁴⁸ geoordeeld dat *torture* zich onderscheidt van andere vormen van *ill-treatment* op basis van het verschil in de intensiteit van het toegebrachte leed. De intensiteit van het toegebrachte leed, dient te voldoen aan het *minimum level of severity* teneinde onder de reikwijdte van artikel 3 EVRM te vallen. De intensiteit van het toegebrachte leed kan worden vastgesteld op grond van een aantal factoren:¹⁴⁹

- De omstandigheden van het geval;
- De duur van de behandeling of bestraffing;
- De fysieke en mentale effecten;
- Het geslacht, de leeftijd en de gezondheidstoestand van het slachtoffer;
- De manier en methode van uitvoering.

In bepaalde gevallen is dusdanige pijn en leed veroorzaakt dat ongeacht het geslacht, de leeftijd of de gezondheidssituatie van het slachtoffer, de behandeling als *torture* aangemerkt kan worden. Hierdoor worden deze elementen als subjectief gekwalificeerd.

Zo oordeelde het EHRM in de zaak *Selmouni tegen Frankrijk*¹⁵⁰ dat de behandeling waar het slachtoffer aan werd onderworpen, niet alleen gewelddadig was, maar *degrading* voor één ieder ongeacht de conditie waarin diegene verkeert.¹⁵¹

*'The applicant was dragged along by his hair; that he was made to run along a corridor with police officers positioned on either side to trip him up; that he was made to kneel down in front of a young woman to whom someone said "Look, you're going to hear somebody sing"; that one police officer then showed him his penis, saying "Here, suck this", before urinating over him; and that he was threatened with a blowlamp and then a syringe. Besides the violent nature of the above acts, the Court is bound to observe that they would be heinous and humiliating for anyone, irrespective of their condition.'*¹⁵²

¹⁴⁷ Dr. N. S. Rodley, *The treatment of prisoners under international law*, second edition New York: Oxford University Press 2002, p. 77-78

¹⁴⁸ EHRM 18 januari 1978, *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 5310/71)

¹⁴⁹ *Ibid*, par. 162

¹⁵⁰ EHRM 28 juli 1999, *Selmouni tegen Frankrijk* (klachtnummer 25803/94)

¹⁵¹ Aisling Reidy, "A guide to the implementation of article 3 of the European Convention of Human Rights", *Human Rights Handbook No. 6* Council of Europe 2003, p. 12

¹⁵² EHRM 28 juli 1999, *Selmouni tegen Frankrijk* (klachtnummer 25803/94) par. 103

De *Greek-case* is een belangrijk arrest betreffende de interpretatie van *torture*. De Commissie heeft daarom voor het eerst een definitie proberen te geven van wat onder *torture* moet worden verstaan. De zaak betrof de militaire coup in 1967 in Griekenland, waarbij ruim 6000 politici, journalisten en anderen gevangen in detentie werden genomen en gedurende vele verhoren werden onderworpen aan martelingen. De Commissie ontdekte dat er sprake was van een variatie aan foltermethoden, zowel van fysieke alsook mentale aard.¹⁵³

De gedetineerden werden onderworpen aan de volgende behandelingen:¹⁵⁴

- Falaka, met een stomp voorwerp slaan op de voetzolen;
- Ernstige mishandelingen;
- Toebrengen van shocken door middel van elektriciteit;
- Mentale marteling;
- De dreiging om gedetineerden neer te schieten.

De Commissie was van oordeel dat *torture* zich primair onderscheidt van *inhuman or degrading treatment* door het doel dat met de desbetreffende handeling wordt beoogd. Hiermee vormt de doelbewustheid van de *inhuman treatment* de voorwaarde voor *torture*. Daarmede erkent de Commissie dat er bij *torture* over het algemeen sprake is van een verergerde vorm van *inhuman or degrading treatment*.¹⁵⁵

Voor de interpretatie van *torture* vormt naast de *Greek-case* de zaak *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk*¹⁵⁶ een belangrijk arrest. Deze zaak ging over de terrorismebestrijding in Noord-Ierland (IRA). Gedurende een periode van vijf jaren werden personen, verdacht van deelname aan de IRA, door de Britse veiligheidsdiensten opgepakt en onderworpen aan diverse ondervragingsmethoden.

Unaniem kwam de Commissie tot het oordeel dat de combinatie van de vijf Britse ondervragingstechnieken, die er op gericht waren de gedetineerden te desoriënteren en de zintuigen te beperken, zowel *torture* als *inhuman treatment* bevatten en een inbreuk maakten op artikel 3 EVRM. De Commissie baseerde het oordeel op twee factoren. De eerste bevat de aard van de zogeheten sensorische deprivatie. De Commissie was van mening dat de intensiteit van de stress, die door de cumulatieve toepassing van de ondervragingstechnieken werd veroorzaakt, verder strekte dan de algemene normen van de maatschappij toelieten. Deze toepassing had de fysieke en mentale persoonlijkheid van de slachtoffers ernstig negatief beïnvloed. De Commissie zag de ondervragingstechnieken als een verfijnde methode teneinde de wil van het slachtoffer te breken of zelfs uit te schakelen. De tweede factor was het doel van het toegebrachte leed, namelijk door middel van de gewraakte ondervragingstechnieken informatie dan wel een bekentenis te verkrijgen.¹⁵⁷

¹⁵³ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 70

¹⁵⁴ Aisling Reidy, "A guide to the implementation of article 3 of the European Convention of Human Rights", Human Rights Handbook No. 6 Council of Europe 2003, p. 12

¹⁵⁵ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 70

¹⁵⁶ EHRM 18 januari 1978, *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 5310/71)

¹⁵⁷ Dr. N. S. Rodley, *The treatment of prisoners under international law*, second edition New York: Oxford University Press 2002, p. 91

De gewraakte ondervragingstechnieken waar de gevangenen aan werden onderworpen, waren:¹⁵⁸

- Wall-standing: gedetineerden worden gedwongen tegen de muur te staan waarbij zij hun armen boven hun hoofd moeten strekken, de benen moeten spreiden en op hun tenen moeten gaan staan;
- Hooding: gedetineerden krijgen, gedurende de algehele detentie, een zwarte of donker blauwe zak over hun hoofd, afgezien van de ondervraging;
- Subjection to noise: gedetineerden worden gedurende de ondervraging in een kamer vastgehouden waar een luid sissend geluid wordt afgespeeld;
- Deprivation of sleep: in de loop van de ondervraging worden gevangenen uit hun slaap gehouden;
- Deprivation of food and drink: gedetineerden worden voedsel en water onthouden, zij krijgen gedurende de detentie een speciaal dieet.

Ondanks het feit dat de Commissie oordeelde dat er sprake was van *torture*, oordeelde het EHRM dat de ondervragingstechnieken als een *inhuman treatment* gekwalificeerd dienden te worden en niet als *torture*. Het EHRM benadrukte in zijn oordeel dat *torture* gereserveerd dient te blijven voor een opzettelijk toegebrachte *inhuman treatment*, die zeer ernstig en wreed lijden teweegbrengt. Hierbij creëert het EHRM een onderscheidend element bij de term *torture* dat samenhangt met een speciaal stigma. Namelijk enkel een *ill-treatment*, die een opzettelijke vorm van *inhuman treatment* omvat, dat zeer ernstig en wreed lijden veroorzaakt.¹⁵⁹

*'The five techniques were applied in combination, with premeditation and for hours at a stretch; they caused, if not actual bodily injury, at least intense physical and mental suffering to the persons subjected thereto and also led to acute psychiatric disturbances during interrogation. They accordingly fell into the category of inhuman treatment within the meaning of Article 3 (art. 3). The techniques were also degrading since they were such as to arouse in their victims feelings of fear, anguish and inferiority capable of humiliating and debasing them and possibly breaking their physical or moral resistance (...)'*¹⁶⁰

Ondanks het gegeven dat de ondervragingstechnieken met een specifiek doel waren toegepast om een verklaring van de gedetineerden te verkrijgen, was het EHRM van oordeel dat de mate van het toegebrachte leed niet intens en wreed genoeg was om de behandeling als *torture* te kwalificeren. Door middel van deze uitspraak bevestigd het EHRM dat voor een constatering van *torture* de mate van intensiteit van het toegebrachte leed beslissend is.¹⁶¹

'(...) Although the five techniques, as applied in combination, undoubtedly amounted to inhuman and degrading treatment, although their object was the extraction of confessions, the naming of others and/or information and although they were used

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ Dr. P. van Dijk, e.a., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, vierde druk, Antwerpen: Intersentia Publishers 2006, p. 406

¹⁶⁰ EHRM 18 januari 1978, Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk (klachtnummer 5310/71), par. 167

¹⁶¹ Ibid.

*systematically, they did not occasion suffering of the particular intensity and cruelty implied by the word torture as so understood.*¹⁶²

5.3.2 Opzet

In paragraaf 5.3 is reeds naar voren gekomen dat opzet een belangrijk aspect is om van *torture* te kunnen spreken. Pas als bewezen is dat de handeling met opzet is toegebracht, kan gesteld worden dat er sprake is van *torture*.

Het EHRM heeft de opzettelijke vorm van *inhuman treatment* herhaald in de zaak *Aksoy tegen Turkije*.¹⁶³ Dit is tevens de eerste zaak waarbij het EHRM een behandeling feitelijk als *torture* heeft gekwalificeerd. De 19-jarige Aksoy werd opgepakt naar aanleiding op verdenking van betrokkenheid bij de Koerdische afscheidingsbeweging PKK. Gedurende zijn detentie en ondervragingen is hij stelselmatig op ernstige wijze mishandeld.

De folterpraktijken in deze zaak werden toegepast door middel van een zogenaamde *Palestinian hanging*, waarbij de heer Aksoy met zijn armen achter zijn rug werd vastgebonden waarna hij geblinddoekt en naakt aan zijn polsen werd opgehangen.¹⁶⁴ Deze methode had als gevolg dat hij zijn armen en benen niet meer kon bewegen en na medisch onderzoek werd geconstateerd dat hij aan beide armen verlamd was geraakt.

Het EHRM oordeelde dat een dergelijke *ill-treatment* met de geschetste gevolgen, enkel opzettelijk toegebracht kon zijn. Daarbij stelde het EHRM dat een zodanige mishandeling een zekere mate van voorbereiding vereist. Gezien het feit dat sprake is geweest van een barbaarse vorm van *ill-treatment* en van de vereiste voorbereiding, is het EHRM van mening dat sprake is geweest van opzet en om die reden werd de *ill-treatment* als *torture* gekwalificeerd.

*'the view of the Court this treatment could only have been deliberately inflicted; indeed, a certain amount of preparation and exertion would have been required to carry it out. It would appear to have been administered with the aim of obtaining admissions or information from the applicant. In addition to the severe pain which it must have caused at the time, the medical evidence shows that it led to a paralysis of both arms which lasted for some time (see paragraph 23 above). The Court considers that this treatment was of such a serious and cruel nature that it can only be described as torture.'*¹⁶⁵

In beginsel spreekt het EHRM alleen van *torture* indien het toegebrachte leed is veroorzaakt met het doel om informatie, dan wel een bekentenis te verkrijging. Het EHRM heeft in de zaak *Aydin tegen Turkije*¹⁶⁶ echter een uitzondering gemaakt. In deze zaak was sprake van *torture*, ondanks het gegeven dat de handeling niet beoogde informatie te verkrijgen.

Aydin, een zeventienjarig meisje werd gedurende haar detentie, naakt in een autoband rondgedraaid en met een hogedrukspuit natgespoten terwijl ze geslagen werd. Bovendien werd ze geblinddoekt opgesloten in een cel, waar ze door een politieambtenaar met bruto geweld werd verkracht.

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ EHRM 18 december 1996, *Aksoy tegen Turkije* (klachtnummer 100/1995/606/694)

¹⁶⁴ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 71

¹⁶⁵ EHRM 18 december 1996, *Aksoy tegen Turkije* (klachtnummer 100/1995/606/694), par. 64

¹⁶⁶ EHRM 25 september 1997, *Aydin tegen Turkije* (klachtnummer 57/1996/676/886)

Het EHRM oordeelde dat een verkrachting van een gedetineerde door een ambtenaar van de Staat moet worden beschouwd als een ernstige en weerzinwekkende vorm van *ill-treatment*. Voornamelijk doordat de ambtenaar gebruik kan maken van de zwakkere en kwetsbare positie van de gedetineerde. Daarnaast veroorzaakt verkrachting diepe mentale littekens, die niet te vergelijken zijn met andere vormen van fysiek en mentaal geweld. Tevens ondervond Aydin fysieke pijn gedurende de gedwongen penetratie, die haar in haar waardigheid en gevoel heeft verlaagd en fysiek en mental leed heeft veroorzaakt.¹⁶⁷

Het EHRM oordeelde in deze zaak dat de opeenstapeling van evenzeer fysieke als mentale mishandeling en in het bijzonder de wrede verkrachting, gezamenlijk, alsmede afzonderlijk, tot de constatering leidt dat *torture* heeft plaatsgevonden. Het feit dat de gruwelijke verkrachting door een politieambtenaar is gepleegd maakt de *ill-treatment* afstotend, aldus het EHRM.¹⁶⁸

5.3.3 Doel

De term *torture* wordt dikwijls gebruikt om *inhuman treatment* te beschrijven dat als doel heeft informatie of een bekentenis te verkrijgen. Het EHRM heeft in enkele gevallen in zijn uitspraak verwezen naar het feit dat de doelgerichtheid staat omschreven in de definitie van *torture* in artikel 1 van het UNCAT. De definitie die uiteengezet is artikel 1 UNCAT verwijst naar het toebrengen van leed met als doel het verkrijgen van informatie.

In de zaak *Dikme tegen Turkije*¹⁶⁹ stelde het EHRM dat de behandeling met het doel werd uitgevoerd om zo een bekentenis af te dwingen en informatie te verkrijgen.¹⁷⁰

Dikme werd op verdenking van terrorisme op de antiterrorismeafdeling van een Turks politiebureau in detentie genomen. Gedurende zijn detentie werd Dikme onderworpen aan fysieke en mentale folterpraktijken. De pijn en het lijden werden verergerd doordat hij totaal werd geïsoleerd en geblinddoekt. Het EHRM was van oordeel dat de handeling waar Dikme aan werd onderworpen opzettelijk werd toegebracht om zo bij Dikme gevoelens van angst te ontwikkelen, ongerustheid op te wekken, hem te vernederen en kwetsbaar te maken zodat zijn fysieke en mentale weerstand zou breken. De behandeling waar Dikme aan werd onderworpen, werd met opzet verricht teneinde informatie te verkrijgen. Al deze elementen bij elkaar genomen, was het EHRM van mening dat er sprake was van het opzettelijk toebrengen van pijn en leed en dat de behandeling slechts als *torture* in de zin van artikel 3 EVRM kan worden gekwalificeerd.¹⁷¹

*'In those circumstances the Court finds that the violence inflicted on the first applicant, taken as a whole and having regard to its purpose and duration, was particularly serious and cruel and was capable of causing "severe" pain and suffering. It therefore amounted to torture within the meaning of Article 3 of the Convention.'*¹⁷²

¹⁶⁷ Ibid, par. 83

¹⁶⁸ Ibid, par. 84

¹⁶⁹ EHRM 11 juli 2000, *Dikme tegen Turkije* (klachtnummer 20869/92)

¹⁷⁰ Aisling Reidy, "A guide to the implementation of article 3 of the European Convention of Human Rights", Human Rights Handbook No. 6 Council of Europe 2003, p. 14

¹⁷¹ Ibid. p. 14-15

¹⁷² EHRM 11 juli 2000, *Dikme tegen Turkije* (klachtnummer 20869/92), par. 96

In andere zaken waarbij gedetineerden werden onderworpen aan *torture* oordeelde het EHRM eveneens dat de gewraakte ondervraging het doel had informatie dan wel een bekentenis te onttrekken. Om een *ill-treatment* als *torture* te kwalificeren is het van belang dat er sprake is van een specifiek doel.

Dat *torture* niet alleen van toepassing is op fysieke omstandigheden met leed als gevolg, bewijst het EHRM in de zaak *Ilaşcu en anderen tegen Moldavië en de Russische Federatie*¹⁷³. Ilaşcu was ter dood veroordeeld en zat gedurende een lange periode, in onzekerheid en vrees voor de executie, in de dodencel. Tevens had het vonnis geen wettelijke basis of legitimiteit. Ilaşcu werd in zeer strikte isolatie vastgehouden, zijn cel werd niet verwarmd, er was geen natuurlijk licht of ventilatie. Daarnaast werd hem als straf, voedsel ontegd en hij kreeg geen geschikte gezondheidszorg.¹⁷⁴

Het EHRM oordeelde dat de veroordeling in combinatie met de wrede detentieomstandigheden waar hij in leefde, zo ernstig en wreed waren dat deze als *torture* gekwalificeerd kan worden.¹⁷⁵

In de zaak *Krastanov tegen Bulgarije*¹⁷⁶, kwalificeerde het EHRM, ondanks het feit dat er sprake was van ernstige mishandeling, de behandeling niet als *torture*. Het element opzettelijk en doelbewust een bekentenis af te dwingen of zijn fysieke en mentale weerstand te breken ontbrak in de zaak. Tevens oordeelde het EHRM dat de behandeling 'slechts' gedurende een korte periode duurde. Derhalve kwalificeerde het EHRM de behandeling waar Krastanov aan werd onderworpen als *inhuman*.¹⁷⁷

Resumerend kan gezegd worden dat *torture* een verergerde vorm van *inhuman treatment* is, en dat het tevens een vorm van *degrading treatment* omvat. Indien een *ill-treatment* gekwalificeerd wordt als *torture* betekent dat, dat de *ill-treatment* automatisch het karakter heeft van een *inhuman and degrading treatment*. Om van *torture* te kunnen spreken dient de *ill-treatment* te voldoen aan drie elementen. Er dient sprake te zijn van een bepaalde intensiteit van lijden, die zich onderscheidt van andere vormen van *ill-treatment*. Voorts moet er sprake zijn van opzet. Tot slot dient de *ill-treatment* met een specifiek doel zijn toegebracht, namelijk doorgaans het verkrijgen van informatie of een bekentenis. *Torture* omvat de meest wrede vorm van schending.

5.4 Inhuman or degrading treatment or punishment

Evenals bij het onderscheid tussen *torture* en andere vormen van *ill-treatment*, is ook bij het onderscheid tussen de termen *inhuman or degrading treatment or punishment* de gradatie van de ernst van het toegebrachte leed maatgevend. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat het EHRM niet altijd een scherpe aanduiding geeft van het onderscheid en vaak een behandeling kwalificeert als een *inhuman and degrading treatment*.¹⁷⁸

¹⁷³ EHRM 8 juli 2004, *Ilaşcu en anderen tegen Moldavië en de Russische Federatie* (klachtnummer 48787/99)

¹⁷⁴ Dr. P. van Dijk, e.a., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, vierde druk, Antwerpen: Intersentia Publishers 2006, p. 408

¹⁷⁵ EHRM 8 juli 2004, *Ilaşcu en anderen tegen Moldavië en de Russische Federatie* (klachtnummer 48787/99), par. 440

¹⁷⁶ EHRM 30 september 2004, *Krastanov tegen Bulgarije* (klachtnummer 50222/99)

¹⁷⁷ Dr. P. van Dijk, e.a., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, vierde druk, Antwerpen: Intersentia Publishers 2006, p. 408

¹⁷⁸ *Ibid*, p. 412

De klachten waarbij bij het EHRM heeft moeten oordelen of er sprake is van *inhuman*, dan wel *degrading treatment or punishment* zijn onder te verdelen in een aantal categorieën te weten:

- Mishandeling;
- Materiële detentieomstandigheden;
- Lijfstraffen;
- Rassen onderscheid (discriminatie);
- Uitlevering/deportatie.

5.4.1 Inhuman treatment or punishment

Evans en Morgan stellen dat het begrip *inhuman treatment or punishment* in zowel de literatuur als in de jurisprudentie van het EHRM aanzienlijk onderbelicht is gebleven.

*'(...) The notion of inhuman treatment or punishment is, paradoxically, the least well developed of the three categories from a theoretical perspective.'*¹⁷⁹ Het doet zich vaak voor dat het EHRM een behandeling kwalificeert als een *inhuman and degrading treatment*, waardoor er een nog grotere onduidelijkheid ontstaat betreffende de interpretatie van de term *inhuman*.¹⁸⁰

Enerzijds wordt de term *inhuman* aangewend, indien het een handeling betreft die het *minimum level of severity* van het toegebrachte leed om de handeling als *torture* te kwalificeren, niet heeft bereikt.

Anderzijds dient de term *inhuman* als drempelwaarde voor *degrading*. Indien een behandeling niet ernstig genoeg is om van *inhuman* te spreken, dient beoordeeld te worden of de behandeling gekwalificeerd kan worden als *degrading*. Niettemin, blijft het uitgangspunt *inhuman treatment*.¹⁸¹ Hierbij verwijst De Lange naar de zaak *Tyrer tegen het Verenigd Koninkrijk*¹⁸², waarbij het EHRM deze opvatting wederom benadrukt:

*"Nevertheless, it remains true that the suffering occasioned must attain a particular level before a punishment can be classified as "inhuman" within the meaning of Article 3 (art. 3). Here again, the Court does not consider on the facts of the case that that level was attained and it therefore concurs with the Commission that the penalty imposed on Mr. Tyrer was not "inhuman punishment" within the meaning of Article 3 (art. 3). Accordingly, the only question for decision is whether he was subjected to a "degrading punishment" contrary to that Article (art. 3)."*¹⁸³

Voor de definitie van *inhuman treatment* wordt wederom gekeken naar de *Greek-case*. In de *Greek-case* heeft de Commissie bepaald dat *inhuman treatment* omschreven kan worden als:

*'the notion of inhuman treatment covers at least such treatment as deliberately causes severe suffering, mental or physical, which, in the particular situation, is unjustifiable.'*¹⁸⁴

¹⁷⁹ Dr. M. D. Evans en Dr. R. Morgan, *Preventing Torture; A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, New York: Oxford University Press 1998, p. 93

¹⁸⁰ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 79

¹⁸¹ Dr. M. D. Evans en Dr. R. Morgan, *Preventing Torture; A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, New York: Oxford University Press 1998, p. 93

¹⁸² EHRM 25 maart 1978, *Tyrer tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 5856/72)

¹⁸³ *Ibid*, par. 29

¹⁸⁴ The Greek case, Report of the European Commission on Human Rights, 5 november 1969

Een *inhuman treatment* karakteriseert zich als een behandeling waar het gaat om het opzettelijk toebrengen van fysiek of mentaal leed.¹⁸⁵ Een *inhuman treatment* omvat een mildere vorm van het toegebrachte leed, dan het leed teneinde van *torture* te kunnen spreken. Zoals eerder gesteld, is de mate van het toegebrachte leed bepalend.

Bij de toetsing ofschoon de behandeling ernstig genoeg is om de drempelwaarde van *inhuman* te behalen, dient rekening gehouden te worden met bepaalde factoren, zoals:¹⁸⁶

- De duur van de behandeling of bestraffing;
- De manier en methode van uitvoering.
- De fysieke en mentale effecten;
- Het geslacht, de leeftijd en de gezondheidsstaat van het slachtoffer;

De factoren die een significante rol spelen bij de beoordeling of de drempelwaarde is bereikt teneinde van een *inhuman treatment* te spreken, zijn in de zaak *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk* voor het eerst uiteengezet. Door het EHRM worden deze voorwaarden in de zaak *Kalashnikov tegen de Russische Federatie*¹⁸⁷ wederom beklemtoont:

*"(...)The Court further recalls that, according to its case-law, ill-treatment must attain a minimum level of severity if it is to fall within the scope of Article 3. The assessment of this minimum is relative; it depends on all the circumstances of the case, such as the duration of the treatment, its physical and mental effects and, in some cases, the sex, age and state of health of the victim (...)."*¹⁸⁸

In de zaak *Kudla tegen Polen*¹⁸⁹ oordeelde het EHRM dat de behandeling waaraan de gedetineerde werd onderworpen zowel *inhuman* als *degrading* betiteld kon worden. Het EHRM oordeelde dat de behandeling als inhuman gekwalificeerd diende te worden, omdat de gedetineerde opzettelijk gedurende lange tijd aan een stuk onderworpen werd aan behandelingen die fysieke verwondingen, intens fysiek en geestelijk lijden veroorzaakten. Daarnaast acht het EHRM de behandeling als *degrading*, omdat dat de behandeling bij gedetineerde een gevoel van vrees, angst, minderwaardigheid en vernedering heeft veroorzaakt.¹⁹⁰

In paragraaf 5.3.3 is de zaak *Krastanov tegen Bulgarije*¹⁹¹ beknopt besproken. Het EHRM oordeelde in deze zaak dat er sprake was van een *inhuman treatment*. Krastanov bevond zich in een café waar op dat moment een inval werd gepleegd door een arrestatieteam. Hij werd onderworpen aan fysiek geweld, waarbij hij in zijn ribben werd geschopt, meermalen met de kolf van een revolver en een ander hard voorwerp op zijn hoofd werd geslagen. Dit geschiedde allemaal door politieambtenaren. Om de reden dat het voor *torture* vereiste element opzettelijk en doelbewust in deze zaak ontbrak, oordeelde het EHRM dat er sprake was van een *inhuman treatment*.

¹⁸⁵ Dr. M. D. Evans en Dr. R. Morgan, *Preventing Torture; A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, New York: Oxford University Press 1998, p. 94

¹⁸⁶ EHRM 25 maart 1993, Costello-Roberts tegen het Verenigd Koninkrijk (klachtnummer 13134/87), par. 30

¹⁸⁷ EHRM 15 juni 2002, Kalashnikov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 47095/99)

¹⁸⁸ Ibid, par. 95

¹⁸⁹ EHRM 26 oktober 2000, Kudla tegen Polen (klachtnummer 30210/96)

¹⁹⁰ Ibid, par. 92

¹⁹¹ EHRM 30 september 2004, Krastanov tegen Bulgarije (klachtnummer 50222/99),

"(...)However, it does not appear that the pain and suffering were inflicted on the applicant intentionally for the purpose of, for instance, making him confess to a crime or breaking his physical and moral resistance. Also, the injuries were caused during a short period of time, in the course of a police operation for the arrest of suspected offenders, which was apparently accompanied by heightened tension (...). In these circumstances, the Court concludes that the ill-treatment complained of was sufficiently serious to be considered as inhuman, but that it cannot be qualified as torture".¹⁹²

De Commissie heeft in de *Greek-case* uiteengezet dat, bij de beoordeling van een eventuele schending van artikel 3 EVRM, *inhuman treatment* een uitgangspunt vormt. In de zaak *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk* wordt deze opvatting bevestigd, door te stellen dat *'any definition of the provision of Article 3 of the Convention must start from the notion of inhuman treatment'*.¹⁹³ In het kader van deze zienswijze verwijst De Lange naar de benadering van Evans en Morgan. Zij betogen namelijk dat de beoordeling van een mogelijke schending van artikel 3 EVRM niet alleen begint bij de opvatting van een *inhuman treatment*, doch dat elke behandeling in strijd met artikel 3 EVRM per definitie *inhuman* is.

De visie van Evans en Morgan wordt ondersteund in de uitspraak van het EHRM in de zaak *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk*.¹⁹⁴

"(...) Rather, torture and inhuman treatment could be seen as co-existing on the same plane, distinguished only by the purposive element. Inhuman treatment would, of course, incorporate many shades of suffering but it would be unnecessary to engage in the invidious task of ascertaining whether the necessary threshold had been crossed. (...) The use of the word torture would be reserved for the forms of inhuman treatment deliberately employed to achieve certain purposes. Degrading treatment would describe treatment not necessary inhuman but acquiring that quality because of its effect upon the individual in all the circumstances of the case. On such a view all forms of treatment prohibited by article 3 would be inhuman "

Concluderend kan gesteld worden dat *inhuman treatment* een lichtere vorm van het toegebrachte leed omvat, dan wanneer er sprake is van *torture*. Ook bij de beoordeling betreffende *inhuman treatment* is de mate van het toegebrachte leed eveneens bepalend. Zoals verwoord door de Commissie in de *Greek-case* kan *inhuman treatment* gedefinieerd worden als: *'the notion of inhuman treatment covers at least such treatment as deliberately causes severe suffering, mental or physical, which, in the particular situation, is unjustifiable.'*

5.4.2 Degrading treatment or punishment

Degrading treatment or punishment is de zwakste vorm van schending van artikel 3 EVRM. Niettemin moet ook hier een ondergrens worden bereikt, die zich onderscheidt van vormen van mishandeling die op morele gronden wellicht veroordeeld zouden worden, maar die niet het *minimum level of severity* hebben overschreden om daadwerkelijk van *degrading treatment or punishment* te spreken.¹⁹⁵

Dit onderscheid wordt geïllustreerd in de zaak *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk*. Zoals reeds vermeld in paragraaf 5.3.1 oordeelde het EHRM in deze zaak, ondanks het

¹⁹² Ibid, par. 53

¹⁹³ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 78-79

¹⁹⁴ EHRM 18 januari 1978, *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 5310/71), par. 389

¹⁹⁵ Dr. W. Peukert, *The ECPT and the ECHR*, in: Dr. M. D. Evans en Dr. R. Morgan, *Protecting prisoners; The Standards of the European Committee for the Prevention of Torture in Context*, New York, Oxford University Press 1999, p. 99

gegeven dat de Commissie de ondervragingstechnieken als *torture* had gekwalificeerd, dat de vijf gewraakte ondervragingstechnieken, die door politieambtenaren werden toegebracht, als *degrading* betiteld konden worden. Het feit dat de behandeling bij slachtoffers een gevoel van vrees, angst en minderwaardigheid creëerde teneinde de slachtoffers te vernederen, verlagen en wellicht hun fysieke en mentale weerstand te breken, was voor het EHRM doorslaggevend om de behandeling als *degrading* te kwalificeren.¹⁹⁶

Ondanks het feit dat een *degrading treatment or punishment* de ondergrens is van artikel 3 EVRM, betekent dat niet dat iedere vorm van vernedering onder de reikwijdte van artikel 3 EVRM valt. In de *Greek-case* heeft de Commissie bepaald dat bij *degrading treatment or punishment* sprake dient te zijn van *gross humiliation*¹⁹⁷ in het bijzijn van anderen of een vernedering die het slachtoffer er toe aanzet te handelen tegen zijn wil of geweten.

De Commissie heeft in de zaak *East African Asians tegen het Verenigd Koninkrijk*, handelend over rassenonderscheid en discriminatie, de definitie van *degrading treatment* nader afgebakend door te aan te nemen dat:¹⁹⁸

'(...) the general purpose of this provision is to prevent interferences with the dignity of man of a particularly serious nature. It follows that an action, which lowers a person in rank, position or character, can only be regarded as 'degrading treatment' in the sense of Art. 3, where it reaches a certain level of severity.'

In de hedendaagse rechtspraak van het EHRM wordt over de vraag of sprake is van *degrading treatment or punishment*, frequent verwezen naar de uitspraak in de zaak *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk*, waarbij het EHRM *degrading* definieerde als, (...) *it was such as to arouse in the victims feelings of fear, anguish and inferiority capable of humiliating and debasing them*.¹⁹⁹

In de zaak *Kudla tegen Polen* heeft het EHRM deze zienswijze bevestigd, en de behandeling waar het slachtoffer aan werd onderworpen gekwalificeerd als een *inhuman and degrading treatment*. Hieruit kan opgemaakt worden dat sprake is van schending van artikel 3 EVRM in de zin van *degrading treatment*, indien de objectieve drempelwaarde van het *minimum level severity* is overschreden en de behandeling ingaat tegen de waardigheid van het slachtoffer.²⁰⁰

In de zaak *Tryer tegen het Verenigd Koninkrijk*²⁰¹, waar het EHRM voor het eerst moest oordelen of lijfstraffen gekwalificeerd kunnen worden als *degrading*, heeft het EHRM de opvatting inzake de definitie van *degrading* nader ontwikkeld.

'(...) In the Court's view, in order for a punishment to be "degrading" and in breach of Article 3 (art. 3), the humiliation or debasement involved must attain a particular level and must in any event be other than that usual element of humiliation referred to in the preceding subparagraph. The assessment is, in the nature of things, relative: it depends

¹⁹⁶ Ibid

¹⁹⁷ Report of 5 November 1969, *Greece v. the United Kingdom*, Yearbook XII 1969, pa. 186

¹⁹⁸ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 81

¹⁹⁹ EHRM 18 januari 1978, *Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 5310/71), par. 167

²⁰⁰ Ibid, p. 82

²⁰¹ EHRM 25 april 1978, *Tryer tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 5856/72)

*on all the circumstances of the case and, in particular, on the nature and context of the punishment itself and the manner and method of its execution.*²⁰²

Naast het vereiste dat de drempelwaarde van het *minimum level severity* overschreden dient te worden, oordeelde het EHRM in deze zaak, ervan uitgaande dat iedere straf een element van vernedering bevat, dat als distinctief element van de *degrading punishment* de mate van de overschrijding getoetst dient te worden aan de omstandigheden van ieder afzonderlijk geval. In de zaak *Cosetello-Roberts tegen het Verenigd Koninkrijk*²⁰³ oordeelde het EHRM dat de vernedering of verlaging van de menselijke persoonlijkheid in kwestie, een bepaald *minimum level of severity* dient te bereiken, dat buiten het gebruikelijke element van vernedering gaat, en dat inherent is aan elke bestraffing.

Bij de overweging van schending dient met de onderstaande factoren rekening gehouden te worden.²⁰⁴

- De aard en het verband van de bestraffing zelf;
- De wijze waarop de bestraffing is uitgevoerd;
- De duur van de bestraffing;
- De fysieke en mentale effecten;
- Het geslacht, de leeftijd en gezondheidstoestand van het slachtoffer.

Het EHRM heeft in de zaak *Taş tegen Turkije*²⁰⁵ bepaald dat een familielid van een verdwenen persoon zelf ook een slachtoffer kan zijn in de zin van artikel 3 EVRM. Een relevant element bij de beantwoording van de vraag of een familielid van een verdwenen persoon een slachtoffer is van een behandeling, strijdig met artikel 3 EVRM, is de manier waarop autoriteiten hebben opgetreden. Hier ligt de schending niet in het feit van de verdwijning, maar betreft het de reacties van de autoriteiten en hun houding tegenover de situatie op het moment dat de verdwijning onder de aandacht wordt gebracht.²⁰⁶

In de zaak *Taş tegen Turkije* stelde klager dat de verdwijning van zijn zoon, nadat hij in hechtenis was genomen, bij hem een mate van leed heeft veroorzaakt waardoor gesproken kan worden van een *inhuman and degrading treatment* in de zin van artikel 3 EVRM. Het EHRM heeft echter geoordeeld dat hier in beginsel geen sprake is van schending van artikel 3 EVRM, omdat zijn zoon zelf is ontsnapt en verdwenen uit de gevangenis. De Staat kan hier niet voor verantwoordelijk worden geacht. Het EHRM oordeelde echter dat er sprake was van schending van artikel 3 EVRM, vanwege de onverschilligheid en gevoelloosheid van de Staat jegens klager. De manier waarop klager werd behandeld door de Staat, met name het feit dat pas na één maand werd verteld dat zijn zoon is ontsnapt en verdwenen, en de onzekerheid die bij klager angst veroorzaakte werd door het EHRM gezien als een inbreuk op artikel 3 EVRM en gekwalificeerd als een *degrading treatment*.²⁰⁷

Afgezien van de ontwikkeling die het EHRM heeft doorgemaakt ten aanzien van het definiëren van de term *degrading treatment or punishment*, heeft het EHRM ook de materiële detentieomstandigheden onder de reikwijdte van artikel 3 EVRM gebracht.

²⁰² Ibid, par. 30

²⁰³ EHRM 25 maart 1993, Costello-Roberts tegen het Verenigd Koninkrijk (klachtnummer 13134/87)

²⁰⁴ Ibid, par. 32

²⁰⁵ EHRM 14 november 2000, Taş tegen Turkije (klachtnummer 24396/94)

²⁰⁶ Dr. P. van Dijk, e.a., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, vierde druk, Antwerpen: Intersentia Publishers 2006, p. 411

²⁰⁷ EHRM 14 november 2000, Taş tegen Turkije (klachtnummer 24396/94), par. 77-80

De zaak *Dougoz tegen Griekenland*²⁰⁸ heeft een beginpunt gecreëerd voor gedetineerden om een klacht in te dienen over de materiële detentieomstandigheden. Daarnaast heeft de uitspraak een zekere bescherming gecreëerd voor gedetineerden tegen erbarmelijke detentieomstandigheden.

Douguz klaagde op grond van een opeenstapeling van verschillende materiële omstandigheden, dat hij gedurende zijn detentie werd onderworpen aan *degrading treatment*. Gedurende de detentie was sprake van:²⁰⁹

- Aanhoudende overbevolking;
- Het ontbreken van bedden;
- Onhygiënische cellen;
- Slechte sanitaire voorzieningen;
- Beperkt warm water;
- In de cellen ontbrak het aan ventilatie en daglicht;
- Geen activiteiten;
- Bezoekregeling gold slechts voor familie, waardoor hij als vluchteling niemand kon ontvangen.

Het EHRM heeft in de onderhavige zaak geoordeeld dat bij de beoordeling van de materiële detentieomstandigheden evenzeer moet worden gekeken naar de cumulatieve effecten van de detentieomstandigheden als naar de expliciete klachten van klager. Daarbij kwam het EHRM tot de conclusie dat de materiële detentieomstandigheden waar klager in verkeerde een *degrading treatment* opleverde: '(...)When assessing conditions of detention, account has to be taken of the cumulative effects of these conditions, as well as of specific allegations made by the applicant(...)'.²¹⁰ In hoofdstuk 6 zal nader aandacht worden besteed aan deze zaak, in het bijzonder welke rol het CPT in deze zaak heeft gespeeld en de invloed op de uitspraak van het EHRM.

Bij de termen *torture* en *inhuman treatment or punishment*, is het vereiste om van inbreuk te kunnen spreken dat de behandeling met opzet is toegebracht. Het EHRM heeft in diverse zaken betreffende de beoordeling of er sprake is van *degrading treatment* duidelijk naar voren laten komen dat er sprake was van de intentie te vernederen.

Nochtans heeft het EHRM expliciet bepaald dat de intentie tot vernederen geen noodzakelijke voorwaarde is teneinde van *degrading treatment or punishment* te kunnen spreken.²¹¹ Door deze bepaling onderscheidt de term *degrading treatment or punishment* zich verder van de twee andere termen.

Een belangrijke zaak met betrekking tot het ontbreken van de intentie, waar het wederom de detentieomstandigheden betrof, is de zaak *Price tegen het Verenigd Koninkrijk*²¹². Price is een gehandicapte vrouw, die aan mobiliteitsproblemen en nierklachten lijdt. In het kader van een civiele procedure en het verzuim van Price om de rechtbank van informatie te voorzien, werd zij veroordeeld tot zeven dagen detentie.

²⁰⁸ EHRM 6 maart 2001, *Dougoz tegen Griekenland* (klachtnummer 40907/98)

²⁰⁹ *Ibid*, par. 20

²¹⁰ *Ibid*, par. 46

²¹¹ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 84

²¹² EHRM 10 juli 2001, *Price tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 33394/96)

Gedurende de detentie in de Lincoln Police Station werd zij onderworpen aan diverse detentieomstandigheden die, gezien haar gezondheid, een schending op artikel 3 EVRM betekenden.²¹³

Na medisch onderzoek door de gevangenisarts werd onder andere geconcludeerd dat:

- De cel te koud was;
- Zij geen gebruik kon maken van de sanitaire faciliteiten;
- Doordat de batterij van de rolstoel leeg was, kon zij zich niet verplaatsten;
- Het bed was te hoog;

Het EHRM erkende in de onderhavige zaak dat niet vastgesteld kon worden dat er sprake was van opzet teneinde de klager te vernederen, doch oordeelde het EHRM dat detineren van een gehandicapte vrouw onder zodanige omstandigheden op zich zelf, gekwalificeerd dient te worden als *degrading treatment*.

*'There is no evidence in this case of any positive intention to humiliate or debase the applicant. However, the Court considers that to detain a severely disabled person in conditions where she is dangerously cold, risks developing sores because her bed is too hard or unreachable, and is unable to go to the toilet or keep clean without the greatest of difficulty, constitutes degrading treatment contrary to Article 3 of the Convention. It therefore finds a violation of this provision in the present case.'*²¹⁴

In de zaak *I.I. tegen Bulgarije*²¹⁵ bevestigde het EHRM dat, hoewel de vraag of de intentie van de behandeling was het slachtoffer te vernederen of te verlagen een factor is die in acht genomen dient te worden, het ontbreken van die intentie schending van artikel 3 EVRM niet uitsluit.

*'(...) It has deemed treatment to be "degrading" because it was such as to arouse in the victims feelings of fear, anguish and inferiority capable of humiliating and debasing them (...) The question whether the purpose of the treatment was to humiliate or debase the victim is a further factor to be taken into account, but the absence of any such purpose cannot conclusively rule out a violation of Article 3.'*²¹⁶

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat *degrading treatment* de ondergrens van artikel 3 EVRM bepaalt. Het *minimum level of severity* dient overschreden te worden om een *ill-treatment* te kwalificeren als een *degrading treatment*. Het *minimum level of severity* moet verder gaan dan het gebruikelijke element van vernederen. *Degrading treatment* kan omschreven worden als een behandeling die bij slachtoffers een gevoel van vrees, angst en minderwaardigheid creëert om de slachtoffers te vernederen, verlagen en wellicht hun fysieke en mentale weerstand te breken.

²¹³ Northern Ireland Human Rights Commission (NIHRC) M. Kelly, M. Phil, "A Practical Guide to the European Convention on Human Rights; The Right not to be ill-treated", 2005, p. 13 - 14

²¹⁴ Ibid, par. 30

²¹⁵ EHRM 9 juni 2005, *I.I. tegen Bulgarije* (klachtnummer 44082/98)

²¹⁶ Ibid, par. 67

5.5 Living instrument doctrine

In het kader van de interpretatie van artikel 3 EVRM door het EHRM, dient tot slot opgemerkt te worden dat volgens het EHRM artikel 3 EVRM aangemerkt dient te worden als een *living instrument*, waarbij de heersende opvattingen binnen de Europese samenleving maatgevend zijn. Dit houdt in dat het werkingsgebied en de inhoud van de rechten niet worden gegoten in steen maar zich effectief met de tijd zullen bewegen en ontwikkelen.²¹⁷ Dit betekent dat het *minimum level of severity* bepaald dient te worden op grond van de omstandigheden van het geval op dat betreffende moment.

Het EHRM benadrukt in zijn rechtspraak dat een behandeling die in het verleden niet onder de reikwijdte van artikel 3 EVRM viel in de toekomst wellicht aangeduid kan worden als *inhuman or degrading*. Daarnaast heeft het EHRM geoordeeld dat een handeling die in het verleden nog als *inhuman or degrading* is aangeduid, in de toekomst als *torture* zou kunnen worden gekwalificeerd.²¹⁸

Het EHRM heeft in de zaak *Selmouni tegen Frankrijk*, door middel van de uitspraak de bescherming onder artikel 3 EVRM verder uitgebreid.

*"(...) the Court considers that certain acts which were classified in the past as "inhuman and degrading treatment" as opposed to "torture" could be classified differently in future. It takes the view that the increasingly high standard being required in the area of the protection of human rights and fundamental liberties correspondingly and inevitably requires greater firmness in assessing breaches of the fundamental values of democratic societies."*²¹⁹

5.6 Interpretatie door het CPT

In hoofdstuk 3 is reeds naar voren gebracht dat het CPT geen gerechtelijke instantie is, maar een preventief waarborgmechanisme en dat het CPT zich in de rapportage onthoudt van een juridisch oordeel betreffende de vraag of mensenrechten zijn geschonden.

Het CPT acht zich niet gebonden aan de jurisprudentie van het EHRM, die in het kader van het EVRM is ontwikkeld, hoewel de jurisprudentie wel als richtlijn kan dienen voor het CPT. Aangezien het niet de rol is van het CPT om vast te stellen of er daadwerkelijk sprake is van inbreuk van artikel 3 EVRM, is het voor het CPT niet noodzakelijk om een invulling te geven aan de termen van artikel 3 EVRM. Het CPT is immers ingesteld ter preventie van *torture* in de toekomst, en niet om te bepalen wat zich in het verleden heeft voorgedaan.²²⁰

Aangevoerd kan worden dat juist het preventieve karakter van het CPT inhoudt, dat er helderheid dient te bestaan over de vraag welke handelingen voorkomen dienen te worden. Ondanks het feit dat het CPT zich in beginsel onthoudt van een interpretatie van artikel 3 EVRM, worden de termen uit artikel 3 EVRM vaak toegepast in de landenrapporten van het CPT. De toepassing van de termen geschiedt op een wijze die niet noodzakelijk verenigbaar

²¹⁷ Dr. P. Plowden, dr. K. Kerrigan, *Advocacy and Human rights; Using the Convention in courts and tribunals*, Routledge Cavendish 2002, p. 26

²¹⁸ Ibid.

²¹⁹ EHRM 28 juli 1999, *Selmouni tegen Frankrijk* (klachtnummer 25803/94) par. 101

²²⁰ Dr. R. Morgan en Dr. M. Evans, *Combating torture in Europe: the work and standards of the European Committee for the Prevention of Torture*, Strasbourg: Council of Europe Publishing 2001, p. 59

dient te zijn met de interpretatie door het EHRM.²²¹ De interpretatie door het EHRM is dan ook niet terug te vinden in de rapporten van het CPT.

Het CPT heeft aangegeven dat het niet zijn taak is om de concrete detentieomstandigheden te toetsen aan de juridische kwalificaties uit artikel 3 EVRM, zoals die door het EHRM uiteen zijn gezet. Het gegeven dat het ECPT een uitwerking is van artikel 3 EVRM en gebaseerd is op de termen *torture, inhuman or degrading treatment or punishment* en het CPT is ingesteld op grond van het ECPT, is het vanzelfsprekend dat deze termen ook door het CPT worden aangewend. Nu vast staat dat de terminologie uit artikel 3 EVRM door het CPT wordt gehanteerd, dient opgemerkt te worden dat het CPT hier nog twee oorzaken voor aanvoert die sterk verbonden zijn met de *a priori* werking van het CPT.

De eerste oorzaak is gelegen in de invloed die de rapporten hebben op de desbetreffende Staten. Door het gebruik van de termen *torture, inhuman or degrading treatment* wordt een bijkomend morele gewichtigheid toegekend aan de bevindingen van het CPT. Ten gevolge van de gebruikmaking van de terminologie van artikel 3 EVRM kan het CPT een verbetering van de bestaande detentiesituaties afdwingen. Staten willen immers niet geassocieerd worden met praktijken in de zin van *torture*, dan wel *inhuman or degrading treatment or punishment*.²²²

Ten tweede dient de gebruikmaking van de termen als basis voor het doen van aanbevelingen ter verbetering van de desbetreffende detentiesituatie. Zoals reeds is gesteld, fungeert het CPT niet ter constatering van een verdragsschending, maar ter preventie van *torture* en andere vormen van *ill-treatment*. Het kwalificeren van detentieomstandigheden als *torture, inhuman or degrading*, dient initieel om de bescherming van gedetineerden te verbeteren en te waarborgen en niet om een Staat te veroordelen.²²³

5.6.1 Duale benadering

In tegenstelling tot de driedeling die het EHRM hanteert en gebaseerd is op het *minimum level of severity* en de intentie van het concrete geval, staat in de werkwijze van het CPT de essentie van de handeling in het middelpunt. Uit diverse landenrapporten kan geconcludeerd worden dat het CPT een tweedeling heeft gemaakt bij de toepassing van de artikel 3 EVRM. Enerzijds wordt de term *torture* gebruikt en anderzijds de termen *inhuman or degrading treatment*. Het CPT bestempelt gevallen waar het gaat om opzettelijke, fysieke en psychologische mishandelingen van gedetineerden door politiefunctionarissen tijdens het voorarrest, als *torture*. Mishandelingen die niet ernstig genoeg zijn om van *torture* te spreken, worden door het CPT als *severe ill-treatment* of *ill-treatment* gekwalificeerd. Met betrekking tot fysieke en psychologische mishandelingen past het CPT in principe een gradueel onderscheid toe, dat gebaseerd is op de ernst van de handeling. De betiteling *inhuman or degrading* wordt door het CPT uitsluitend gebruikt in gevallen waar het de materiële detentieomstandigheden betreft.²²⁴

Het duale onderscheid wordt gevestigd door voormalige Vice-President van het CPT, die stelt dat de twee fenomenen inderdaad verschillend zijn. *Torture* en *severe ill-treatment* vinden gewoonlijk gedurende politiebewaring plaats met het doel om informatie te verkrijgen of de gedetineerde te intimideren. *Torture* is vaak verborgen en wordt door middel van

²²¹ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 108-109

²²² Ibid. p. 109

²²³ Ibid.

²²⁴ Ibid, p. 111

medisch onderzoek aan het licht gebracht. Inhuman treatment or punishment is open en erkend, en wordt soms zelfs gerechtvaardigd op grond van gebrek aan middelen.²²⁵

5.7 Torture

Het ECPT voorziet evenals het EVRM niet in een definitie van *torture*. Het CPT geeft in landenrapporten weer welke betekenis het toekent aan de term *torture*. Deze is gebaseerd op de geconstateerde handelingen.

Het CPT stelt zich terughoudend op ten aanzien van het kwalificeren van enkele situaties als *torture*. Derhalve komen in landenrapporten passages als:²²⁶

- 'some cases (...) could be characterized as torture';
- 'could be considered as amounting to torture';
- 'could be considered as torture.

Hiermee geeft het CPT niet aan dat het onbetwistbaar heeft vastgesteld dat er sprake is van *torture*, maar dat er aanleidingen zijn die duiden op mogelijke folterpraktijken.²²⁷ Het CPT stelt zich terughoudend op betreffende het bestempelen van een situatie als *torture*, omdat het de eigen interpretatie niet wil verbinden aan de interpretatie van het EHRM.

Zo constateerde het CPT in een bezoek aan Letland in 2002, dat de handelingen waar de gedetineerden gedurende hun detentie aan werden onderworpen, gekwalificeerd zouden kunnen worden als *torture*:

*"(...)In some cases, the ill-treatment alleged - asphyxiation with a plastic bag, strangulation, very severe beating, infliction of electric shocks, submerging the head of a suspect in the water of a lake - was of such a severity that it **could be considered to amount to torture.**"*²²⁸

Het CPT erkent dat *torture* en *ill-treatment* zowel fysiek en psychologisch kan zijn en dat het bedreigingen van fysieke *ill-treatment*, *torture* kunnen impliceren. Nochtans heeft het CPT de term *torture* in relatief weinig landenrapporten aangewend. Wanneer het CPT dit doet, wordt de term *torture* vaak verbonden met *severe ill-treatment*. Het is niet duidelijk of deze uitdrukking als eufemisme voor *torture* wordt gezien, hetzij als overkoepelend begrip ter aanduiding van ernstige vormen van mishandeling.²²⁹

Voor de minder ernstige vormen van mishandeling gedurende de detentie, zoals het schoppen, stompen en slaan van gedetineerden, wordt regelmatig de term *ill-treatment* aangewend. Bij fysiek geweld wordt door het CPT een gradueel onderscheid gemaakt tussen *torture*, *severe ill-treatment* en *ill-treatment*, waarbij de graad van ernst van de mishandeling wordt weergegeven²³⁰.

²²⁵ Dr. M. D. Evans en Dr. R. Morgan, *Protecting prisoners; The Standards of the European Committee for the Prevention of Torture in Context*, New York, Oxford University Press 1999, p. 118

²²⁶ CPT/Inf (2003) 3, The former Yugoslav Republic of Macedonia, par. 20, CPT/Inf (2003) 30, Russian Federation, par. 16, CPT/Inf (2005) 8, Latvia, par. 10

²²⁷ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 111

²²⁸ CPT/Inf 9 (2005) 8, Latvia, par. 10

²²⁹ Dr. R. Morgan en Dr. M. Evans, *Combating torture in Europe: the work and standards of the European Committee for the Prevention of Torture*, Strasbourg: Council of Europe Publishing 2001, p. 60

²³⁰ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 113

Om van *torture* te kunnen spreken dient volgens het CPT sprake te zijn van opzettelijk geweld dat wordt gebruikt met een bepaald doel, anders dan louter het toebrengen van pijn of letsel. *Torture* vereist een aanvullend doel, zoals het verkrijgen van informatie of een bekentenis van de gedetineerde, of om hem te vernederen, te intimideren of te straffen. Tevens moet er sprake zijn van voorbereiding en het gebruik van bepaalde ongewone methoden of technieken ter uitvoering van het voorgenomen doel.²³¹

In de eerste openbare verklaring over Turkije in 1992 stelde het CPT dat *torture* en andere vormen van *ill-treatment* belangrijke karakterisering van de politiebewaring waren in Turkije. Uit medische onderzoeken werden verwondingen zowel van fysieke als mentale aard geconstateerd, die overeenkwamen met de klachten van gedetineerden en bevindingen van het CPT betreffende de *torture* en *ill-treatment* praktijken. Op de politiebureaus waren de materiële detentieomstandigheden uiterst slecht.

Het CPT ondervond gedurende het eerste bezoek in 1990 diverse vormen van *ill-treatment*.²³²

- Gedetineerden ophangen aan de armen;
- Gedetineerden ophangen aan de polsen, die achter de rug waren vast gebonden, ook wel benoemd als *Palestinian hanging*;
- Toedienen van elektrische schokken op verschillende lichaamsdelen, waaronder de penis;
- Samendrukken van de testikels van de gedetineerden;
- Slaan op de ontblote voetzolen van de gedetineerden, ook wel gekarakteriseerd als *falaka*;
- Onderdompelen van het hoofd onder water, ook wel *hosing* genoemd
- Opsluiting gedurende lange periodes in kleine en slecht geventileerde cellen;
- Ernstige psychologische vernederingen.

Tijdens het tweede bezoek in 1991 stelde het CPT dat er geen vooruitgang is geboekt teneinde *torture* en andere vormen van *ill-treatment* door politieambtenaren te bestrijden. Het CPT ontving klachten van gelijksoortige *ill-treatment*, zoals *falaka* en *hosing*, en een stijgend aantal beweringen over gedwongen penetratie van lichamelijke openingen met een stok. Ook tijdens het derde bezoek ontving het CPT vele klachten over *ill-treatment*. De gedetineerden vertoonden tekenen van verwondingen die overeenkwamen met de bewering.²³³ Het CPT verklaarde dat *torture* en andere vormen van *ill-treatment* van personen in politiebewaring, zowel onder gewone strafrechtelijke verdachten als verdachten die in het kader van terrorismebestrijding werden gedetineerd, in Turkije wijdverspreid waren.²³⁴

In de tweede openbare verklaring van 6 december 1996 merkte het CPT op dat er vooruitgang is geboekt in de laatste vier jaar. Het CPT constateerde echter op grond van de bevindingen in 1994 dat *torture* en andere vormen van *ill-treatment* nog steeds belangrijke karakterisering van politiebureaus. Wederom werd in 1996 duidelijk bewijsmateriaal door het CPT gevonden die duiden op *torture* en andere vormen van *ill-treatment* door

²³¹ Ibid, p. 114

²³² Dr. W. Peukert, *The ECPT and the ECHR*, in: Dr. M. D. Evans en Dr. R. Morgan, *Protecting prisoners; The Standards of the European Committee for the Prevention of Torture in Context*, New York, Oxford University Press 1999, p. 93-94

²³³ CPT/Inf (93) 1, Turkey, par. 5

²³⁴ Ibid, par. 21

politieambtenaren. Het CPT oordeelde dat *torture* en andere vormen van *ill-treatment* een gewoon voorkomen is gebleven op politiebureaus in Turkije.²³⁵

Op grond van het onderzoek van De Lange kan geconcludeerd worden dat behalve de bovengenoemde vormen van mishandeling, ook andere vormen van mishandeling door het CPT gekwalificeerd zijn als *torture*. Het betreft:

- Het plaatsen van een metalen emmer op het hoofd van de gedetineerden, teneinde er vervolgens met een houten of metalen instrument tegen aan te slaan;
- Het toebrengen van brandwonden met sigarettenaanstekers;
- Het doen stikken van gedetineerden met behulp van plastic tassen of gasmaskers;
- Het plaatsen van pennen tussen de vingers van gedetineerden waarna hard in de hand geknepen werd;
- Het blinddoeken van de gedetineerden alvorens ernstig mishandeld te worden;
- Het dwingen tot eten van zout zonder dat er water gedronken mag worden;
- Opzettelijk onthouden van voedsel gedurende lange periode.

Een aantal van de bovenstaande vormen van mishandeling werd door het CPT geconstateerd bij een bezoek aan Servië en Montenegro in 2004. Tevens werd in het desbetreffende landenrapport een andere vorm van mishandeling als *amounting to torture* aangeduid, namelijk een gedetineerde gedurende lange tijd uit zijn slaap houden;

*" (...) A number of allegations received included recent accounts of: beating on the palms of the hands; beating on the soles of the feet (a practice known as "falaka"); placing a plastic bag over the detainee's head to cause temporary asphyxiation; the infliction of electric shocks on different parts of the body, including the genitals; sleep deprivation for prolonged periods; being forced to eat salt without being offered water to drink for the whole day. The ill-treatment alleged was in several cases of such a severity that it could well be considered **to amount to torture**."*²³⁶

*"(...)The ill-treatment was on occasion of such a severity that it **could well be considered to amount to torture**. Allegations were also received of deprivation of food during the whole period of police custody (up to 48 hours)."*²³⁷

Naast de fysieke vormen van mishandelingen heeft het CPT in een aantal landenrapporten ook een psychologische variant van *torture* erkend. Door het CPT werd de term *torture* aangewend met betrekking tot het dreigen met executies, ernstige mishandelingen en betreffende het onderwerpen van gedetineerden aan schijnexecuties.²³⁸

*"(...) In one case, concerning Bar Police Station, the delegation received an allegation of a recent case of "falaka" (beating with a blunt object on the soles of the feet) and of a mock execution (by placing a gun in a detained person's mouth (...))"*²³⁹

²³⁵ CPT/Inf (96) 34, Turkey, par. 1

²³⁶ CPT/Inf (2006) 18, Serbia and Montenegro, par. 30

²³⁷ Ibid, par. 227

²³⁸ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 116

²³⁹ CPT/Inf (2006) 18, Serbia and Montenegro, par. 227

Gedurende een bezoek aan de Russische Federatie in 2001 stuitte het CPT op een variant van psychologische *torture*. Hierbij ging het om een minderjarige jongen. De jongen werd bedreigd, indien hij niet zou bekennen, dat de politieambtenaren een foto van hem zouden maken, waarbij hij naakt is terwijl hij gebruiksvorwerpen in zijn anus heeft. De politieambtenaren zouden tevens de foto aan zijn vrienden laten zien. Het CPT concludeerde dat dreigementen van dergelijk vorm een psychologische vorm van *torture* zijn.²⁴⁰

De eerder genoemde voorwaarden waar aan moet worden voldaan om daadwerkelijk van *torture* te kunnen spreken komen in deze zaak duidelijk naar voren. Het element van het opzettelijk toedienen van fysiek hetzij psychologisch geweld met als doel een bekentenis af te dwingen is aanwezig. Voorts wordt voldaan aan het criterium dat er sprake moet zijn van gebruikmaking van ongewone technieken of instrumenten teneinde het desbetreffende doel te realiseren.

Tot slot dient opgemerkt te worden dat de gebruikmaking van ongebruikelijke instrumenten en technieken als vereiste is aangemerkt om van *torture* te kunnen spreken. Als gevolg hiervan heeft het CPT in landenrapporten geoordeeld dat andere dikwijls voorkomende vormen van mishandeling, zoals het slaan met vuisten, over het algemeen onvoldoende zijn om van *severe ill-treatment* of *torture* te spreken. Het CPT kwalificeert deze behandeling slechts als *ill-treatment*.²⁴¹

Het CPT maakt bij fysiek geweld een onderscheid tussen drie termen, namelijk *torture*, *severe ill-treatment* en *ill-treatment*. Het CPT gebruikt de termen *inhuman and degrading treatment* niet als aanduiding voor fysiek geweld, enkel betreffende de materiële detentieomstandigheden. Mindere ernstige vormen van mishandeling worden dus niet, zoals het EHRM als *inhuman or degrading* gekwalificeerd, maar als *severe ill-treatment* of *ill-treatment*. Gesteld kan worden dat het CPT met betrekking tot fysiek geweld, dat leed tot gevolg heeft, een gradueel onderscheid maakt dat zich onderscheid op basis van de ernst van het fysieke geweld.

Concluderend kan gezegd worden dat *torture ill-treatment* omvat, waarbij opzettelijk geweld wordt gebruikt met een bepaald doel, anders dan alleen het toebrengen van pijn of letsel. Het doel van de *ill-treatment* is een belangrijk kenmerk om een handeling als *torture* te kwalificeren. Naast geweld, zijn bedreigingen zoals schijnexecuties in de zienswijze van het CPT een vorm van *torture*, omdat het een psychologisch element van lijden bevat. Tot slot dient het geweld toegebracht te worden door middel van ongebruikelijke instrumenten en technieken om een *ill-treatment* als *torture* te bestempelen.

²⁴⁰ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 116

²⁴¹ *Ibid.*

5.8 Inhuman or degrading treatment or punishment

Reeds is naar voren gebracht dat het CPT een tweedeling heeft gemaakt bij de interpretatie van artikel 3 EVRM. Enerzijds spreekt het CPT over *torture, severe ill-treatment* of *ill-treatment* en anderzijds spreekt het CPT over *inhuman or degrading treatment*.

De kwalificatie *inhuman or degrading treatment* wordt slecht toegepast bij de materiële detentieomstandigheden.²⁴² Daar waar het EHRM de termen *inhuman or degrading treatment* gebruikt om fysieke mishandelingen te kwalificeren, die niet ernstig genoeg zijn om van *torture* te kunnen spreken, zal het CPT in geen geval de termen *inhuman or degrading treatment* gebruiken.

Het CPT richt zich bij de beoordeling van de materiële omstandigheden overwegend op de *overall quality of life* binnen de inrichting. Het begrip detentieomstandigheden is een veelomvattend. Het CPT heeft geoordeeld dat de volgende factoren onder het begrip vallen:²⁴³

- De behandeling van gedetineerden;
- Het aangeboden activiteitenprogramma;
- De mogelijkheden tot regelmatig luchten;
- De toegankelijkheid van toiletten en wasmogelijkheden;
- De celbezetting/ overbevolking;
- Het contact met de buitenwereld;
- De toegang tot medische faciliteiten;
- De aanwezigheid van een klachtprocedure.

Bovendien heeft het CPT, over situaties waarbij gedetineerden aanhoudend in het vooruitzicht leven onderworpen te worden aan mishandeling, seksueel geweld, bedreigingen en vernederingen door andere gedetineerden, geoordeeld dat deze situaties als *inhuman and degrading* gekwalificeerd kunnen worden.²⁴⁴

Bij de beoordeling van de materiële detentieomstandigheden wordt door het CPT rekening gehouden met de historische, culturele, economische en sociale achtergronden van de betrokken Staat. Het CPT laat zich bij de beoordeling van de detentieomstandigheden beïnvloeden door de bovengenoemde factoren. Zo kan het aantal m² dat per gedetineerde aan persoonlijke ruimte in een cel beschikbaar is, in een Russische detentie-instelling als acceptabel worden geoordeeld, terwijl in een Staat die niet of nauwelijks te kampen heeft met overbevolking kan dit door het CPT worden afgekeurd. Het CPT is gedurende verschillende inspectiebezoeken geconfronteerd met situaties waarbij Staten in tijden van economische teruggang niet in staat bleken gedetineerden te voorzien van een activiteitenprogramma. Het CPT geeft echter wel aan dat tijden van economische achteruitgang geen afbreuk mogen doen aan de verplichting dat iedere gedetineerde voorzien moet zijn van primaire behoeften.²⁴⁵

²⁴² Dr. R. Morgan en Dr. M. Evans, *Combating torture in Europe: the work and standards of the European Committee for the Prevention of Torture*, Strasbourg: Council of Europe Publishing 2001, p. 63

²⁴³ 2nd General report, CPT/Inf (92) 3, par. 44

²⁴⁴ Ibid.

²⁴⁵ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 103-104

Het CPT hanteert een cumulatief criterium om de materiële detentieomstandigheden te beoordelen, zodat omstandigheden die op zich zelf geen *inhuman or degrading* karakter met zich meebrengen in combinatie met andere omstandigheden wel gekwalificeerd kunnen worden als *inhuman or degrading*.²⁴⁶ Door middel van de cumulatieve invalshoek erkent het CPT dat de verschillende materiële detentieomstandigheden een versterkende werking jegens elkaar kunnen hebben.

De eerste keer dat het CPT de term *inhuman or degrading* in een openbaar rapport heeft gebruikt was in het rapport over het Verenigd Koninkrijk van 1990. Het CPT kwalificeerde de materiële detentieomstandigheden als *inhuman or degrading* omdat er sprake was van overvolle celbezetting. Voorts waren de cellen niet voorzien van integrale hygiëne en de gedetineerden werden 23 uur per dag opgesloten. Ook werden gedetineerden verplicht om hun dagelijkse behoeften, in het bijzijn van hun celgenoot, in een pot te doen. Het CPT oordeelde dat de combinatie van de geconstateerde omstandigheden gekwalificeerd dienen te worden als *inhuman and degrading*.²⁴⁷

Bij de beoordeling betreffende de materiële detentieomstandigheden, kijk het CPT in beginsel naar de combinatie van verschillende detentieomstandigheden. In het 2nd General Report heeft het CPT echter beklemtoond dat fysieke overbevolking in detentie, zonder combinatie van andere materiële omstandigheden, een element van *inhuman and degrading* kan bevatten.

Overbevolking van gevangenen heeft een directe relevantie met het mandaat van het CPT. Het CPT stelt dat alle omstandigheden en activiteiten binnen een gevangenis door de overbevolking ongunstig worden beïnvloed. De algemene levenskwaliteit van gedetineerden zal verminderd worden. Het niveau van overbevolking op zichzelf kan zo slecht zijn dat er sprake kan zijn van een *inhuman and degrading treatment*.²⁴⁸

In het 7th General Report benadrukt het CPT nogmaals dat overbevolking van cellen een direct verband hebben met het mandaat van het CPT. Het CPT verklaart in het rapport dat een overbevolkte gevangenis belemmerende en onhygiënische omstandigheden met zich mee brengt, zoals een consistent gebrek aan privacy, verminderde openluchtactiviteiten, overbelaste gezondheidszorgdiensten en een verhoogde spanning onder de gedetineerden waardoor meer geweld kan ontstaan. Het CPT beklemtoont dat het bij meer dan één gelegenheid tot de conclusie is gekomen dat de ongunstige gevolgen van overbevolking, *inhuman and degrading treatment* tot resultaat hebben.²⁴⁹

Het CPT stelt dat overbevolking in gevangenen in heel Europa een probleem is en dat pogingen worden gedaan om de detentieomstandigheden te verbeteren. In een aantal Staten die door het CPT zijn bezocht, in het bijzonder in Midden en Oost-Europa, is sprake van grote capaciteitsslaapzalen, die de meeste faciliteiten bevatten. Deze faciliteiten, de leefruimte en sanitaire voorzieningen, worden door gedetineerden op dagelijkse basis gebruikt. Het CPT heeft bezwaren geuit tegen dergelijke detentieomstandigheden, in het bijzonder daar waar het slaapzalen betreft waar de omstandigheden zodanig krap en schadelijk zijn voor de gezondheid van gedetineerden. Slaapzalen met een hoge capaciteit impliceren onvermijdelijk een gebrek aan privacy voor gedetineerden, omdat de faciliteiten gemeenschappelijk zijn. Daarnaast heeft overbevolking slechte ventilatie tot gevolg, hetgeen

²⁴⁶ Dr. R. Morgan en Dr. M. Evans, *Combating torture in Europe: the work and standards of the European Committee for the Prevention of Torture*, Strasbourg: Council of Europe Publishing 2001, p. 64

²⁴⁷ Dr. M. D. Evans en Dr. R. Morgan, *Preventing Torture; A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, New York: Oxford University Press 1998, p. 243

²⁴⁸ 2nd General Report, CPT/Inf (92) 3, par. 46

²⁴⁹ 7th General Report, CPT/Inf (97) 10, par. 13

leidt tot betreurenswaardige detentieomstandigheden. Natuurlijk licht en verse lucht zijn een basisbehoefte, waar iedere gedetineerde recht op heeft.²⁵⁰

Het CPT heeft geoordeeld dat bij de beoordeling van de celgrootte, het minimum van de celgrootte afhangt van de kwaliteit van de ruimte en de hoeveelheid tijd die de gedetineerden in hun cellen moeten doorbrengen. Niettemin heeft het CPT een absoluut minimumvereiste bepaald, hetgeen inhoudt dat voor gedetineerden die een cel delen sprake dient te zijn van 4 m² aan persoonlijke ruimte en voor gedetineerden die alleen op een cel zitten, sprake dient te zijn van 6 m² aan persoonlijke ruimte.²⁵¹

Evenals bij de term *torture* stelt het CPT zich, betreffende het kwalificeren van een detentieomstandigheden als *inhuman or degrading*, terughoudend op. Derhalve komen in landenrapporten passages voor zoals:²⁵²

- 'could amount to inhuman and degrading treatment';
- 'could fairly be described as inhuman and degrading';
- 'could reasonably be described as inhuman and degrading';
- 'could be said to amount to inhuman and degrading treatment'.

Door de wijze van formulering geeft het CPT niet aan dat het onomstotelijk heeft geconstateerd dat er sprake is van *inhuman or degrading treatment*, maar dat er gronden zijn die daar op wijzen. Op grond van het onderzoek van De Lange blijkt dat het CPT met de gereserveerde houding een directe associatie met de rechterlijke interpretatie van het EHRM wil voorkomen. Dit zou tenslotte een overschrijding van het op preventie gerichte mandaat van het CPT betekenen.²⁵³

In beginsel hanteert het CPT de termen *inhuman or degrading* in coherentie, zonder hier een duidelijke motivering aan te geven. Zo blijkt uit een tal van landenrapporten dat indien het CPT materiële detentieomstandigheden kwalificeert als *inhuman*, het de kwalificatie automatisch ondersteunt met de betiteling *degrading*.

Slechts enkele malen heeft het CPT de termen *inhuman or degrading* los van elkaar gebruikt. Het CPT heeft diverse malen materiële detentieomstandigheden beschreven als *inhuman treatment*, onder andere waar het ging om kleine en niet geventileerde cellen, celoverbevolking, onhygiënische afdelingen binnen de detentie en slechte voorzieningen.²⁵⁴

Het CPT constateerde in een bezoek aan Bulgarije in 1995 materiële detentieomstandigheden die als *inhuman treatment* gekwalificeerd zouden kunnen worden.

"(...) There the delegation found a prisoner, undergoing a disciplinary sanction of 14 days in isolation, being held in a small (approximately 2 m²), dark and unventilated cell. His conditions of detention were deplorable. Material conditions of the other two persons being held in the disciplinary unit (who were also serving 14 days in isolation) at the time of the delegation's visit were scarcely better, though their cells did have a window giving access to natural light and air. In addition to their unacceptable material

²⁵⁰ 11th General Report, CPT/Inf (2001) 16, par. 28-29

²⁵¹ Dr. D. Van Zyl Smit en Mw. S. Snacken, *Principles of European Prison Law and Policy, Penology and human rights*, New York: Oxford University Press 2009, p. 132

²⁵² CPT/Inf (2001)18, Greece, par. 16, CPT/Inf (2005) 6, Estonia, par. 26

²⁵³ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 119

²⁵⁴ Dr. R. Morgan en Dr. M. Evans, *Combating torture in Europe: the work and standards of the European Committee for the Prevention of Torture*, Strasbourg: Council of Europe Publishing 2001, p. 64

conditions of detention, the three persons concerned were not entitled to outdoor exercise."²⁵⁵

*"In the CPT's opinion, the situation described in paragraph 109 amounts to inhuman treatment."*²⁵⁶

Bovendien heeft het CPT in een aantal gevallen een *degrading treatment* geconstateerd. Hierbij dient opgemerkt te worden dat dit in alle gevallen, waarbij sprake van *degrading treatment* was, het betrekking had op een vorm van waardigheid van gedetineerden. Het CPT heeft in diverse rapporten beklemtoond dat het doen van de natuurlijke behoeften in het bijzijn van een celgenoot, zowel voor de gedetineerde als voor de celgenoot *degrading* is. Voorts heeft het CPT ook de term *degrading* aangewend indien gedetineerden in aanwezigheid van bezoek genoodzaakt waren handboeien te dragen. Ook werd het verzuim om vrouwelijke gedetineerden te voorzien van maandverband, door het CPT gekwalificeerd als *degrading*.²⁵⁷

Indien het CPT bepaalde materiële detentieomstandigheden aantreft die niet in aanmerking komen voor de kwalificatie *inhuman or degrading treatment*, past het CPT de bewoordingen *inadequate*, *unacceptable* en *unsatisfactory* toe om de ernst en de onwenselijkheid van de situatie aan te geven.²⁵⁸

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat *inhuman or degrading treatment* louter wordt aangehaald daar waar het de materiële detentieomstandigheden betreft. Bij de beoordeling van de materiële omstandigheden let het CPT overwegend op de *overall quality of life* binnen de inrichting. Om de materiële detentieomstandigheden te toetsen, wordt door het CPT rekening gehouden met het cumulatieve effect van de detentieomstandigheden. Betreffende de overbevolking van de cellen heeft het CPT echter geoordeeld dat de overbevolking op zichzelf een *inhuman or degrading treatment* is. *Degrading treatment* wordt door het CPT aangeduid daar waar het gaat om de waardigheid van gedetineerden.

5.9 Tussenconclusie

Bij de interpretatie van artikel 3 EVRM past het EHRM een gradueel onderscheid tussen de termen toe. Het onderscheid tussen de termen *torture, inhuman or degrading treatment or punishment* komt hoofdzakelijk voort uit het verschil in de intensiteit van het toegebrachte leed. *Torture* wordt gezien als de meest wrede vorm van schending. *Degrading treatment or punishment* wordt aangenomen als lichtste variant van schending van artikel 3 EVRM en vormt de ondergrens. De middelste variant is *inhuman treatment or punishment*. *Torture* is een *inhuman treatment*, dat als doel het verkrijgen van informatie of een bekentenis heeft, en het is over het algemeen een verergerde vorm van *inhuman treatment*.

Inhuman treatment omvat een lichtere vorm van toegebracht leed, dan wanneer er sprake is van *torture*. Ook bij de beoordeling betreffende *inhuman treatment* is de mate van het toegebrachte leed eveneens bepalend.

Degrading treatment bepaalt de ondergrens van artikel 3 EVRM. *Degrading treatment* kan omschreven worden als een behandeling die bij slachtoffers een gevoel van vrees, angst

²⁵⁵ CPT/Inf (1997) 1, Bulgarië, par. 109

²⁵⁶ Ibid, par. 110

²⁵⁷ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 121

²⁵⁸ Ibid.

en minderwaardigheid creëert om de slachtoffers te vernederen, verlagen en wellicht hun fysieke en mentale weerstand te breken.

Het CPT maakt met betrekking tot de interpretatie van artikel 3 EVRM, in tegenstelling tot het EHRM, een duaal onderscheid. Fysiek en psychologisch geweld wordt door het CPT gekwalificeerd als *torture*, *severe ill-treatment* en *ill-treatment*. Het CPT gebruikt de termen *inhuman or degrading treatment* enkel in gevallen met betrekking tot de materiële omstandigheden. Ondanks de duale benadering van het CPT, kan geconcludeerd worden dat met betrekking tot fysiek en psychologisch geweld het CPT een gradueel onderscheid hanteert. Mindere ernstige vormen van mishandeling worden niet, zoals het EHRM als *inhuman or degrading* gekwalificeerd, maar als *severe ill-treatment* of *ill-treatment*. Het onderscheid wordt gebaseerd op de ernst van het fysieke dan wel psychologische geweld.

De term *torture* wordt door het CPT beschreven als opzettelijk geweld dat wordt gebruikt met een bepaald doel, anders dan enkel het toebrengen van pijn of letsel. Daarnaast vereist *Torture* een aanvullend doel, zoals het verkrijgen van informatie of een bekentenis van de gedetineerde, of om hem te vernederen, te intimideren of te straffen. Ook dient sprake te zijn van voorbereiding en het gebruik van bepaalde ongewone methoden of technieken ter uitvoering van het voorgenomen doel. Voor de minder ernstige vormen van mishandeling gedurende de detentie, wordt regelmatig de term *severe ill-treatment* of *ill-treatment* gebruikt. Bij fysiek geweld wordt door het CPT een gradueel onderscheid gemaakt tussen *torture*, *severe ill-treatment* en *ill-treatment*, waarbij de graad van ernst van de mishandeling wordt weergegeven.

Inhuman or degrading treatment wordt alleen aangehaald daar waar het de materiële detentieomstandigheden betreft. Bij de beoordeling van de materiële detentieomstandigheden let het CPT overwegend op de *overall quality of life* binnen de inrichting. Daarnaast wordt door het CPT rekening gehouden met de historische, culturele, economische en sociale achtergronden van de betrokken Staat. In gevallen waar de waardigheid van gedetineerden is aangetast, wordt de behandeling door het CPT als *degrading* gekwalificeerd.

Geconcludeerd kan worden dat met betrekking tot de term *torture* beide organen dezelfde interpretatie hanteren, namelijk het opzettelijk toebrengen van leed met een specifiek doel. Het verkrijgen van informatie, of een bekentenis wordt gezien als het specifieke doel. Daar waar het EHRM de termen *inhuman or degrading treatment* gebruikt om mishandelingen, die niet als *torture* bestempeld kunnen worden, te kwalificeren, gebruikt het CPT voor mindere ernstige vormen van mishandeling de termen *severe ill-treatment* en *ill-treatment*.

Het EHRM hanteert de term *degrading treatment*, als de behandeling bij slachtoffers een gevoel van vrees, angst en minderwaardigheid creëert om de slachtoffers te vernederen. Kortom, een *ill-treatment* die de waardigheid van gedetineerden aantast wordt als *degrading treatment* gekwalificeerd. Evenals het EHRM, wordt door het CPT een behandeling die de waardigheid van een gedetineerde aantast als *degrading treatment* bestempeld.

Ondanks het feit dat de interpretaties van artikel 3 EVRM verschillend zijn, heeft dit verschil in interpretatie geen gevolgen voor de beschermingsfactor van het artikel. Beide organen waarborgen artikel 3 EVRM, het CPT constateert omstandigheden die wellicht een inbreuk maken op artikel 3 EVRM en het EHRM stelt Staten juridisch verantwoordelijk voor schendingen. In hoofdstuk 6 zal duidelijk worden, dat ondanks het verschil in interpretatie het CPT invloed uitoefent op de uitspraken van het EHRM en dat het EHRM in veel gevallen zijn uitspraken, met betrekking tot artikel 3 EVRM, baseert op de bevindingen en standaarden van het CPT. Hierbij dient benadrukt te worden dat ondanks het verschil, beide organen de bescherming van gedetineerden waarborgen.

Hoofdstuk 6 De beïnvloeding door het CPT op de jurisprudentie van het EHRM, in het bijzonder met betrekking tot artikel 3 EVRM

6.1 Inleiding

In de vorige hoofdstukken is uitgebreid aandacht besteed aan het EHRM en het CPT, met name de interpretatie van artikel 3 EVRM door beide organen. Het doel van deze scriptie is in kaart te brengen in hoeverre het CPT invloed uitoefent op de jurisprudentie van het EHRM, in het bijzonder met betrekking tot artikel 3 EVRM. Nu uiteen is gezet welke interpretaties beide organen hanteren bij de termen *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*, kan in dit hoofdstuk concreet gekeken worden op welke gebieden het CPT invloed heeft op de rechtspraak van het EHRM. De beïnvloeding door het CPT zal aan de hand van verschillende arresten uiteen worden gezet. In bijlage I tot en met XIII kunnen de beschrijvingen van de 26 geselecteerde arresten, ook die niet in dit hoofdstuk worden vermeld, nagelezen worden. Daarnaast zijn in bijlage XIV de categoriebepalingen van de overige arresten opgenomen.

In het kader van dit onderzoek, zijn 137 arresten gevonden²⁵⁹, waarbij het CPT wordt aangehaald. In totaal zijn 26 arresten geselecteerd²⁶⁰ waarvan een samenvatting is opgenomen van de relevante feiten en omstandigheden. Daarnaast is de uitspraak van het EHRM en de beïnvloeding door het CPT beschreven. Tot slot is per arrest de categoriebepaling beschreven. Van de overige 111 arresten is enkel de categoriebepaling beschreven.

Ten behoeve van het onderzoek naar de beïnvloeding door het CPT, zijn de arresten onderverdeeld in drie categorieën. Bij categorie I is geen sprake van beïnvloeding door het CPT, het EHRM legt de bevindingen van het CPT naast zich neer. Categorie II omvat arresten waarbij sprake is van beïnvloeding door het CPT, maar waarbij het EHRM in zijn uitspraak niet expliciet verwijst naar de bevindingen dan wel de standaarden van het CPT. Het gaat hierbij om indirecte beïnvloeding. Tot slot omvat categorie III arresten waarbij sprake is van directe beïnvloeding door het CPT. In tegenstelling tot categorie II, wordt in categorie III door het EHRM expliciet verwezen naar de bevindingen of standaarden van het CPT en het komt regelmatig voor dat het EHRM stelt, dat het niet afwijkt van de bevindingen van het CPT.

In paragraaf 6.2 wordt door middel van grafieken aangegeven hoeveel arresten, waarbij naar het CPT wordt verwezen, bij het EHRM aanhangig zijn gemaakt. Daarnaast wordt door middel van een grafiek uiteengezet, welke Staten het betreft. Vervolgens wordt in paragraaf 6.3 beschreven in hoeverre het CPT invloed heeft op zaken met betrekking tot fysiek geweld. Daarnaast omvat paragraaf 6.4 een beschrijving van de invloed die het CPT heeft in gevallen waar het de materiële detentieomstandigheden betreft. In paragraaf 6.5 wordt uiteengezet op welke wijze de CPT standaarden invloed uitoefenen op de jurisprudentie van het EHRM. Vervolgens is in paragraaf 6.6 een grafiek opgenomen die weergeeft hoeveel arresten onder iedere categorie vallen. De beïnvloeding door het CPT op de uitspraken van het EHRM heeft ook gevolgen voor de preventieve werkwijze van het CPT. Deze gevolgen komen in paragraaf 6.7 aan de orde. Naast de invloed die het CPT heeft op het EHRM, is er ook sprake van beïnvloeding door het EHRM op het CPT. De wisselwerking tussen beide organen wordt in paragraaf 6.8 beschreven. Tot slot wordt het hoofdstuk afgesloten met een tussenconclusie in paragraaf 6.9.

²⁵⁹ Zie bijlage I voor het overzicht van de arresten

²⁶⁰ Zie bijlage II voor het overzicht van de arresten

6.2 Gebruikmaking van CPT rapporten en standaarden in de rechtspraak van het EHRM

Hoewel het CPT zich in de landenrapporten onthoudt van een juridisch oordeel met betrekking tot de vraag of er in bepaalde gevallen mensenrechten zijn geschonden, opereert het CPT onder de vlag van artikel 3 EVRM. Zowel het EHRM als het CPT zien toe op de bescherming van personen die van hun vrijheid zijn beroofd. Het aandachtsveld van beide instrumenten overlappen elkaar en het EHRM en het CPT wenden dezelfde begrippen aan. Om deze reden stelt De Lange dat een zekere wisselwerking tussen het EHRM en het CPT niet te vermijden is en dat het begrijpelijk is dat het CPT invloed uitoefent op de jurisprudentie van het EHRM.

Tot op heden²⁶¹ zijn in totaal 137 uitspraken, inzake artikel 3 EVRM waarbij het CPT wordt aangehaald, door het EHRM gewezen. De gebruikmaking van de bevindingen en standaarden van het CPT worden in arresten zichtbaar gemaakt, doordat het EHRM relevante passages uit rapporten onder verschillende noemers in de arresten opneemt. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- Relevant international law;
- Relevant Council of Europe documents;
- Relevant International reports;
- International material;
- Relevant domestic law and practise;
- Findings of the CPT.

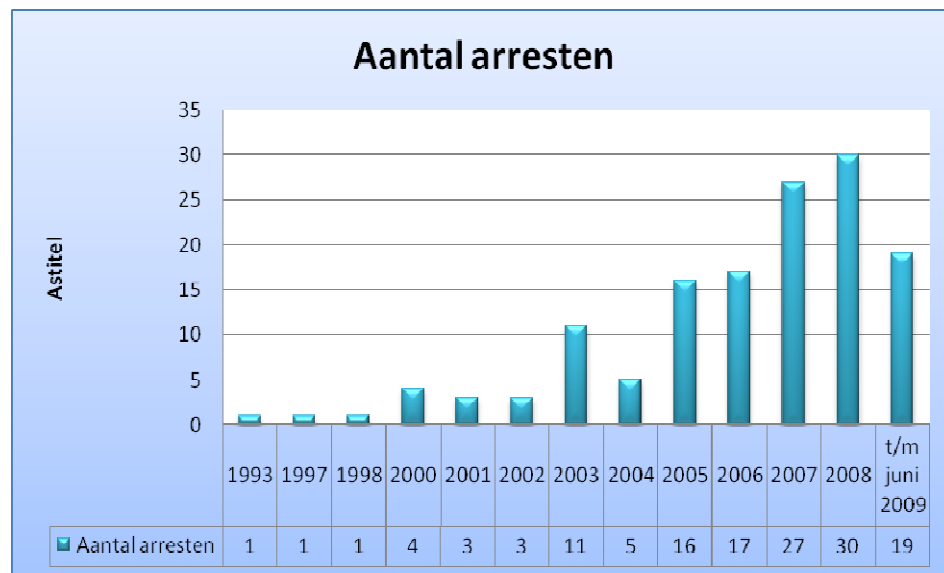
Het EHRM maakt niet duidelijk waarom de documenten onder verschillende noemers worden opgenomen. Logisch zou zijn dat de documenten bij ieder arrest dezelfde benaming hebben, het gaat immers om de CPT bevindingen, dan wel standaarden. Gekeken is of het EHRM een specifieke reden heeft om gebruik te maken van verschillende noemers. Geconcludeerd kan worden dat het verschil in noemers geen verband houdt met de beïnvloeding door het CPT. Het gebeurt willekeurig. Zowel in arresten waarbij het CPT invloed heeft gehad bij de beoordeling van de vermeende schending, als bij arresten waar geen sprake is geweest van beïnvloeding, hanteert het EHRM verschillende noemers.

Het eerste arrest waarbij het CPT wordt aangehaald, is *Klaas tegen Duitsland*²⁶² in 1993. In deze zaak was het EHRM van mening dat er geen sprake is van schending van artikel 3 EVRM. Opmerkelijk is dat in het arrest geen paragraaf is opgenomen met betrekking tot de CPT bevindingen of standaarden, maar dat een rechter door middel van de *descenting opinion* heeft aangegeven dat hij van mening is dat er wel sprake is van schending van artikel 3 EVRM, op grond van de CPT bevindingen. Onder invloed van deze zaak wordt een begin gemaakt met de gebruikmaking en verwijzingen naar CPT bevindingen.

²⁶¹ 25 juni 2009

²⁶² EHRM 22 september 1993, *Klaas tegen Duitsland* (klachtnummer 15473/89)

In de onderstaande grafiek zijn de 137 arresten onderverdeeld over de jaren waarin zij zijn geweest.

Figuur 4 137 arresten die bij het EHRM aanhangig zijn gemaakt over de jaren heen.

In de jaren '90 zijn in totaal maar drie arresten geweest door het EHRM, waarbij op enige wijze naar het CPT wordt verwezen. Uit de grafiek is een duidelijke stijgende lijn af te lezen betreffende de gebruikmaking van CPT rapporten dan wel CPT standaarden in arresten. Hieruit blijkt dat het CPT in de loop der jaren een significante rol is gaan spelen in de jurisprudentie van het EHRM. In 1993 wordt enkel één arrest gewezen waarbij het CPT wordt aangehaald en in 2008 is dat bijna 30 maal zo veel.

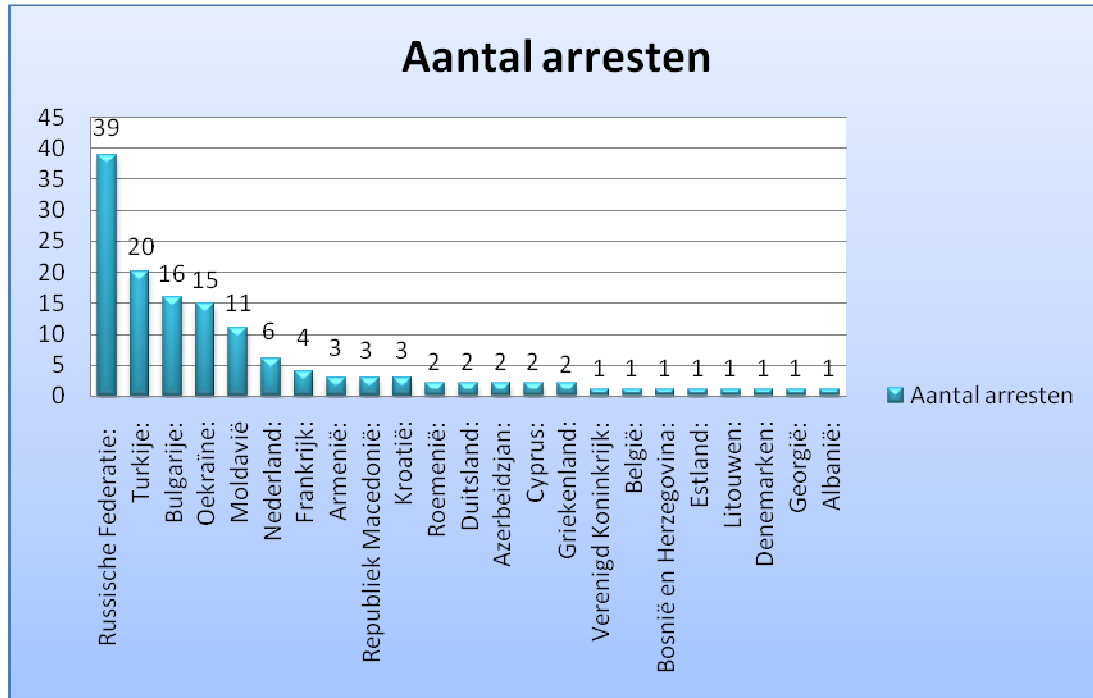
Naast het feit dat er sprake is van een wisselwerking tussen het EHRM en het CPT, is het goed denkbaar dat het verdwijnen van de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens, eveneens een rol heeft gespeeld bij de toename van het gebruik van CPT rapporten. Door het wegvallen van de Commissie is een leemte ontstaan. Het CPT dat als onderzoeksorgaan feiten vaststelt en detentieomstandigheden beoordeelt door zelf plaatsen van detentie te inspecteren, voorziet in de opvulling van de leemte.²⁶³

Tot 1998 werd het feitenonderzoek uitgevoerd door de Commissie, tot die tijd werd in arresten vaak verwezen naar de bevindingen van de Commissie en werden de bevindingen van het CPT buiten beschouwing gelaten. In dit verband kan verwezen worden naar de zaak *Akkoç tegen Turkije*²⁶⁴. Het EHRM oordeelde in deze zaak, op grond van de bevindingen van de Commissie, dat er sprake was van *torture*. Ondanks het feit dat in het arrest twee *public statements* van het CPT betreffende Turkije worden aangehaald, die een duidelijk beeld schetsen van de *torture* praktijken, verwijst het EHRM niet naar deze bevindingen. In paragraaf 6.5 zal echter blijken dat ondanks het feit dat de CPT bevindingen in deze zaak niet in acht zijn genomen, dit arrest toch onder categorie III valt.

²⁶³ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 184

²⁶⁴ EHRM 10 oktober 2000, *Akkoç tegen Turkije* (klachtnummer 22947/93, 22948/83)

De 137 arresten zijn naar verschillende Staten, waartegen een klacht is ingediend, onder te verdelen. In de onderstaande grafiek zijn de Staten weergegeven met het aantal zaken dat tegen de desbetreffende Staat aanhangig zijn gemaakt.

Figuur 5 Arresten onderverdeeld naar Verdragssluitende Staten

Uit de grafiek is af te lezen dat de Russische Federatie met 39 arresten veruit boven aan staat, gevolgd door Turkije, Bulgarije, Oekraïne en Moldavië. Opmerkelijk is dat Nederland op de zesde plaats staat. Nederland is als Westers land koploper bij zaken waarbij het CPT wordt aangehaald. Opmerkelijk is dat de Staten die de meeste arresten op hun naam hebben, ook de Staten zijn waar het CPT de meeste kritiek op heeft of in het verleden heeft gehad.

6.3 CPT bevindingen met betrekking tot fysiek geweld

CPT bevindingen over marteling en mishandeling brengen het EHRM in een lastig pakket. Uitgangspunt is uiteraard artikel 34 EVRM: een klager dient aan te tonen slachtoffer te zijn geweest van een schending van het EVRM. Ook al staat in CPT rapporten dat gedetineerden in een Staat op grote schaal worden mishandeld, dan is daarmee nog niet bewezen dat de klager ook daadwerkelijk slachtoffer is geweest.²⁶⁵ In een aantal Turkse *torture* zaken lijkt het EHRM deze zienswijze te bekrachtigen door geen waarde toe te kennen aan de CPT rapporten die door klagers als bewijs worden aangevoerd, ter onderbouwing van hun beweringen.

De eerste zaak die met betrekking tot *torture* bij het EHRM aanhangig werd gemaakt, waarbij naar het CPT wordt verwezen is de zaak *Aydin tegen Turkije*²⁶⁶. In deze zaak

²⁶⁵ 'EHRM 6 maart 2001, Douguz tegen Griekenland. De toenemende betekenis van artikel 3 EVRM en van het CPT als fact-finder voor het EHRM', m.nt. M. Hagens en E. Myjer, *NJCM-Bulletin*, jrg. 26 (2001), nr. 6, p. 783

²⁶⁶ EHRM 25 september 1997, *Aydin tegen Turkije* (klachtnummer 23178/94), zie bijlage III voor de beschrijving van het arrest

oordeelde het EHRM dat er sprake was van *torture*. Aydin werd gedurende haar detentie onderworpen aan *torture* en daarnaast is zij door een politiefunctionaris met bruto geweld verkracht.

Onder de paragraaf *international material* worden in deze zaak twee *public statements* van het CPT aangehaald met betrekking tot inspectiebezoeken aan Turkije. Betreffende het eerste *public statement* van 15 december 1998 verklaart het CPT dat het gezien de beschikte informatie, slechts kan concluderen dat praktijken als *torture*, en andere vormen van *ill-treatment* van personen in politiebewaking in Turkije wijdverspreid blijft. Het CPT concludeert dat handelingen in de zin van *torture* en andere vormen van *ill-treatment* voornamelijk voorkomen op politiebureaus.²⁶⁷ In het tweede *public statement* van 6 december 1996 stelt het CPT dat er enige vooruitgang is geboekt, maar dat het proces om woorden om te zetten in daden erg langzaam verloopt. Het CPT verklaart dat bezoeken in 1996 hebben geleid tot bewijsmateriaal dat aangeeft dat *torture* en andere vormen van *ill-treatment* nog steeds een gewone praktijk zijn op politiebureaus.²⁶⁸

Het EHRM oordeelde dat de opeenstapeling van evenzeer fysieke als mentale mishandeling en in het bijzonder de wrede verkrachting, gezamenlijk, alsmede afzonderlijk, tot de constatering leidt dat *torture* heeft plaatsgevonden. Het feit dat de gruwelijke verkrachting door een politiefunctionaris is gepleegd maakt de handeling afstotend, aldus het EHRM.²⁶⁹ Door het EHRM wordt in de uitspraak echter niet verwezen naar de bevindingen van het CPT. Het EHRM verwijst wel naar de conclusies van de Commissie betreffende de zaak. Ondanks het feit dat de *public statements* van het CPT een zeer duidelijk beeld geven van de situatie in Turkije, betreft het EHRM deze niet in zijn uitspraak. In deze zaak blijkt dat het EHRM in het begin nog geen grote betekenis toekende aan de bevindingen van het CPT. Deze zaak valt om die reden onder categorie I.

In zijn uitspraak in de zaak *Salman tegen Turkije*²⁷⁰, laat het EHRM zien dat het een ruimere toepassing ziet van de CPT bevindingen. Deze zaak betrof een klager die stelt dat haar echtgenoot in bewaring is gedood. Het medische bewijsmateriaal bewijst dat hij aan druk/stress is onderworpen en dat die druk heeft geleid tot een hartstilstand. Daarnaast stelt klager dat indien een persoon in goede gezondheid in bewaring wordt genomen en komt te overlijden, de dood door de autoriteiten verklaard dient te worden. De autoriteiten hebben echter geen verklaring gegeven voor de borstkneuzing, het gebroken borstbeen, de kneuzing aan de linkervoet, de snee op de linkerenkel en de verwondingen aan de oksel.²⁷¹ Klager stelt dat haar man is onderworpen aan *falaka*, gebaseerd op de kneuzingen aan zijn voeten en enkels.

Evenals bij Aksoy, wordt in deze zaak verwezen naar de twee *public statements* betreffende Turkije. In de tweede *public statement* stelt het CPT dat *falaka* één van de vormen van *ill-treatment* is die in politiebewaring voorkomt.

Het EHRM stelt in zijn uitspraak dat de kneuzingen en zwellingen van de linkervoet in combinatie met de linkerenkel duiden op het gebruik van *falaka*, zoals die door het CPT als één van de vormen van *ill-treatment* zijn geconstateerd tijdens de bezoeken. Het EHRM sluit uit dat deze verwondingen bij toeval zijn veroorzaakt.

²⁶⁷ EHRM 25 september 1997, Aydin tegen Turkije (klachtnummer 23178/94), par. 49

²⁶⁸ Ibid, par. 50

²⁶⁹ Ibid, par. 84

²⁷⁰ EHRM 27 juni 2000, Salman tegen Turkije (klachtnummer 21986/93), zie bijlage IV voor de beschrijving van het arrest

²⁷¹ Ibid, par. 93

'(...) Moreover, the bruising and swelling on the left foot combined with the grazes on the left ankle were consistent with the application of *falaka*, which the European Committee for the Prevention of Torture reported was one of the forms of ill-treatment in common use, *inter alia*, at the Adana Security Directorate. It was not likely to have been caused accidentally.(...)'²⁷²

Het EHRM heeft de beoordeling van de vermeende schending gebaseerd op de bevindingen van het CPT en mede hierdoor geoordeeld dat sprake is van schending van artikel 3 EVRM. Dit arrest valt onder categorie III, omdat het EHRM expliciet verwijst naar de CPT bevindingen betreffende de *ill-treatment* praktijken in Turkije en in het bijzonder de *falaka* toepassing.²⁷³

Het lijkt erop dat het EHRM met betrekking tot *torture* zich in zijn oordeel laat beïnvloeden door de bevindingen van het CPT. In de zaak *Tanli tegen Turkije*²⁷⁴, blijkt echter dat naast de bevindingen van het CPT klager door middel van medisch bewijsmateriaal dient te bewijzen daadwerkelijke slachtoffer te zijn geweest van *torture*. In deze zaak stelde klager dat zijn zoon is onderworpen aan *torture* en gedurende de politiebewaring is gedood. Ook in deze zaak wordt verwezen naar de twee *public statements* van het CPT betreffende de situatie in Turkije.

Het EHRM oordeelde dat de Staat geen aannemelijke verklaring heeft verstrekt over de dood van de zoon van klager, nadat hij in duidelijke goede gezondheid in bewaring is genomen. In tegenstelling tot het geval in de zaak *Salman tegen Turkije*, stelt het EHRM echter dat er geen medische rapporten zijn die verwondingen constateren die verenigbaar zijn met *torture*. Terwijl klager en andere getuigen verwijzen naar kneuzingen op het lichaam, is er geen medisch bewijs dat dit aan traumatische verwondingen is toe te schrijven, eerder veranderingen aan het lichaam die optreden na de dood. Behalve de onverklaarbare doodsoorzaak is er geen bewijs die handelingen van *torture* ondersteunen.²⁷⁵

Ondanks het feit dat de bevindingen van het CPT een duidelijk beeld geven over de detentiesituatie in Turkije, in het bijzonder de *torture* praktijken gedurende politiebewaring, en hoewel de beweringen van klager overeenkomen met de bevindingen van het CPT, oordeelt het EHRM dat er geen sprake is van schending van artikel 3 EVRM. Deze zaak valt onder categorie I, omdat de rapporten en bevindingen van het CPT geen invloed hebben gehad op de uitspraak van het EHRM.

Het standpunt van het EHRM dat, bij *torture* zaken klager naast de CPT bevindingen door middel van medisch bewijsmateriaal aan dient te tonen dat er sprake is geweest van *ill-treatment*, wordt in de zaak *Medov tegen de Russische Federatie*²⁷⁶ bevestigd. In dit arrest worden onder de paragraaf *Council of Europe reports* twee landenrapporten betreffende inspectiebezoeken aan de Russische Federatie aangehaald. Ter ondersteuning van de beweringen verwijst klager naar de CPT bevindingen. In zijn uitspraak stelt het EHRM dat het de rapporten van het CPT onder bepaalde omstandigheden in acht kan nemen. Het EHRM benadrukt echter in zijn uitspraak dat CPT rapporten op zichzelf en zonder bewijsmateriaal voor het daadwerkelijk lijden van klager, geen basis vormen voor een conclusie dat een *ill-treatment* in strijd is met artikel 3 EVRM. Door middel van deze uitspraak benadrukt het EHRM zijn zienswijze: naast de CPT bevindingen dient ook sprake te zijn van bewijsmateriaal

²⁷² Ibid, par. 113

²⁷³ Ibid, par. 115

²⁷⁴ EHRM 10 april 2001, *Tanli tegen Turkije* (klachtnummer 26129/95), zie bijlage V voor de beschrijving van het arrest

²⁷⁵ EHRM 10 april 2001, *Tanli tegen Turkije* (klachtnummer 26129/95), par. 158

²⁷⁶ EHRM 8 november 2007, *Medov tegen de Russische Federatie* (klachtnummer 1573/02)

van fysiek leed. De CPT bevindingen alleen resulteren niet in een veroordeling van schending van artikel 3 EVRM.

6.4 CPT bevindingen met betrekking tot de materiële detentieomstandigheden

Dat er sprake is van beïnvloeding door het CPT op de jurisprudentie van het EHRM, met betrekking tot de materiële detentieomstandigheden, is niet ongewoon. Juist in zaken waarin de materiële detentieomstandigheden in het geding zijn, lijkt het EHRM zijn toevlucht te zoeken tot de bevindingen van het CPT, nu het CPT tijdens bezoeken veel aandacht besteedt aan detentieomstandigheden en inmiddels een respectabel geheel aan normen heeft opgebouwd.²⁷⁷

Steeds vaker wordt door het EHRM aansluiting gezocht bij de bevindingen van het CPT. De door het CPT geconstateerde detentieomstandigheden fungeren hierbij als ondersteuning bij de vaststelling van het feitencomplex in de betreffende zaak. De beperkte mogelijkheid van het EHRM om zelfstandig feitenonderzoek te verrichten, wordt door middel van de bevindingen van het CPT gecompenseerd. Het CPT wordt in dit verband ook wel *fact-finder* voor het EHRM genoemd.²⁷⁸ In beginsel stelde het EHRM zich echter terughoudend op ten opzichte van de CPT rapporten.

De eerste pogingen om een klacht te onderbouwen met CPT rapporten kwamen voor in de zaken *Delazarus tegen het Verenigd Koninkrijk*²⁷⁹ en *Raphaie tegen het Verenigd Koninkrijk*²⁸⁰. Het CPT had geoordeeld dat de combinatie van overbevolking en het gebrek aan activiteiten als *inhuman or degrading* beschouwd konden worden. In deze zaken zochten de klagers ondersteuning bij de CPT rapporten, waarin de detentieomstandigheden in de Britse gevangenissen aan de kaak werden gesteld. Beide klachten werden echter ongegrond verklaard.²⁸¹

Ook in de zaak *Aerts tegen België*²⁸² stelt het EHRM zich terughoudend op ten aanzien van de bevindingen van het CPT. In deze zaak betwist het EHRM niet dat de algemene detentieomstandigheden op de psychiatrische afdeling van de gevangenis onbevredigend en niet bevorderlijk zijn en verwijst hier naar de bevindingen en conclusies van het CPT.²⁸³ Het EHRM stelt echter dat er geen bewijs is dat de geestelijke gezondheid van klager door de detentieomstandigheden is verslechterd. Het EHRM oordeelt dat de levensomstandigheden op de psychiatrische afdeling niet in zoverre ernstige gevolgen hebben gehad voor de geestelijke gezondheid om deze onder de reikwijdte van artikel 3 EVRM te laten vallen en derhalve kan niet gesproken worden van een *inhuman or degrading treatment*.

²⁷⁷ 'EHRM 6 maart 2001, *Douguz tegen Griekenland*. De toenemende betekenis van artikel 3 EVRM en van het CPT als fact-finder voor het EHRM', m.nt. M. Hagens en E. Myjer, *NJCM-Bulletin*, jrg. 26 (2001) nr. 6, p. 783

²⁷⁸ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 185

²⁷⁹ EComRM 16 februari 1993, *Delazarus tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 17525/90)

²⁸⁰ EComRM 3 december 1993, *Raphaie tegen het Verenigd Koninkrijk* (klachtnummer 20035/92)

²⁸¹ Dr. W. Peukert, *The ECPT and the ECHR*, in: Dr. M. D. Evans en Dr. R. Morgan, *Protecting prisoners; The Standards of the European Committee for the Prevention of Torture in Context*, New York, Oxford University Press 1999, p. 89

²⁸² EHRM 30 juli 1998, *Aerts tegen België* (klachtnummer 25357/94), zie bijlage VI voor een beschrijving van het arrest

²⁸³ *Ibid*, par. 65

Ondanks het feit dat het CPT omstandigheden heeft geconstateerd die overeenkomen met de beweringen van klager, legt het EHRM deze bevindingen naast zich neer. In deze zaak is geen sprake van beïnvloeding door het CPT en valt daarom in categorie I.

Peukert stelt dat, ondanks het feit dat zowel het CPT en het EHRM organen van de Raad van Europa zijn en in het zelfde veld opereren, het vonnis in *Aerts* in zeker zin erop wijst dat er nog voldoende ruimte zit tussen het werk van het CPT en het EHRM. In het vonnis in de zaak *Dougoz tegen Griekenland*²⁸⁴, breekt het EHRM echter definitief met zijn terughoudende benadering van de CPT bevindingen.

Dit is het eerste arrest met betrekking tot de materiële detentieomstandigheden, waarbij het EHRM verwijst naar de bevindingen van het CPT. In dit arrest wordt voor het eerst gesproken van een schending van artikel 3 EVRM in het kader van de materiële detentieomstandigheden. De beïnvloeding door het CPT is in dit arrest overduidelijk.

In deze zaak worden onder de paragraaf *relevant international law* de rapporten en bevindingen van het CPT aangehaald. Ook wordt door het EHRM in zijn uitspraak expliciet verwezen naar de bevindingen van het CPT. In het rapport van 29 november 1994 beklemtoont het CPT dat de materiële detentieomstandigheden, in het bijzonder de celgrootte en het detentieregime niet geschikt zijn voor een detentieperiode van meer dan een paar dagen. De bezettingsgraad van de cellen was buitensporig en de sanitaire faciliteiten waren erg slecht. Het EHRM wijst erop, ondanks dat het zelf de detentieplaatsen niet heeft bezocht, dat de aantijgingen van klager worden bevestigd door de constatering en conclusies in het rapport van het CPT. Daarnaast stelt het EHRM dat de aantijgingen van klager niet in voldoende mate betwist zijn door de Staat. Om die reden oordeelt het EHRM dat de behandeling gekwalificeerd dient te worden als *degrading treatment*. Het EHRM baseert zich bij de beoordeling van de mogelijk schending volledig op de bevindingen van het CPT. Dit arrest van onder categorie III.

De bovenstaande uitspraak schetst een beeld, dat wanneer wordt geklaagd over de materiële detentieomstandigheden en deze klacht komt overeen met de bevindingen van het CPT en die worden vervolgens niet, of onvoldoende door de regering betwist, dat het EHRM deze feiten dan als uitgangspunt accepteert met betrekking tot de beoordeling van de klacht.²⁸⁵

Zoals reeds is geconstateerd in paragraaf 5.6.3 hanteert het CPT een cumulatief criterium bij de beoordeling van de materiële detentieomstandigheden, zodat omstandigheden die op zich zelf geen *inhuman or degrading* karakter met zich meebrengen in combinatie met andere omstandigheden wel gekwalificeerd kunnen worden als *inhuman and degrading*.

In *Douguz* heeft het EHRM geoordeeld dat bij de beoordeling van de materiële detentieomstandigheden evenzeer moet worden gekeken naar de cumulatieve effecten van de omstandigheden als naar de expliciete klachten van klager.

*'(...)When assessing conditions of detention, account has to be taken of the cumulative effects of these conditions, as well as of specific allegations made by the applicant.(...)*²⁸⁶

²⁸⁴ EHRM 6 maart 2001, *Dougoz tegen Griekenland* (klachtnummer 40907/98), zie bijlage VII voor een beschrijving van het arrest

²⁸⁵ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 187

²⁸⁶ EHRM 6 maart 2001, *Dougoz tegen Griekenland* (klachtnummer 40907/98), par. 64

Naast het feit dat het EHRM zich bij de beoordeling van de vermeende schending heeft laten leiden door de bevindingen van het CPT, kan geconcludeerd worden dat het EHRM, met betrekking tot de beoordeling van de materiële detentieomstandigheden, de zienswijze van het CPT heeft overgenomen.

In de zaak *Lorsé en anderen tegen Nederland*²⁸⁷ gaat het EHRM zelfs een stuk verder.

*"(...)The Court notes that paragraphs 62-66 of the CPT report quoted above (paragraph 43) contain a detailed description of conditions obtaining in the EBI drawn up following a visit to the facility. Since neither party have argued that this description is factually incorrect, the Court accepts that it adequately reflects the situation in the EBI.(...)"*²⁸⁸

*"The Court does not diverge from the view expressed by the CPT that the situation in the EBI is problematic and gives cause for concern. This must be even more so if detainees are subjected to the EBI regime for protracted periods of time – like Mr Lorsé in the present case, who was held in the EBI for approximately six and a quarter years."*²⁸⁹

Het EHRM oordeelde dus dat het geciteerde CPT rapport een uitvoerige beschrijving geeft van het regime in de EBI. Aangezien geen van beide partijen de feitelijke beschrijving betwist hebben, aanvaardt het EHRM de beschrijving. Het EHRM stelt dat het niet afwijkt van de bevindingen en het oordeel van het CPT betreffende de detentieomstandigheden in de EBI. Het CPT had in zijn rapport geoordeeld dat de visitatiepraktijken in combinatie met de andere veiligheidsmaatregelen een *inhuman treatment* zouden kunnen omvatten. Deze zaak valt onder categorie III. Opmerkelijk is dat het CPT in 1997 na een bezoek aan Nederland, aanbevelingen heeft gedaan met betrekking tot het regime in de EBI. Ondanks het feit dat Nederland door middel van de ratificatie van het ECPT het CPT heeft erkend, heeft Nederland geen gehoor gegeven aan de aanbevelingen. De EBI werd pas aangepast nadat drie zaken aanhangig waren gemaakt bij het EHRM.

Dat het EHRM zich bij de beoordeling van de materiële detentieomstandigheden laat beïnvloeden door de bevindingen van het CPT, wordt bevestigd in de recente zaak *Andreyevskiy tegen de Russische Federatie*²⁹⁰.

In deze zaak wordt onder de paragraaf relevant *international documents* het 2nd General Report van het CPT aangehaald. Het CPT heeft in dit rapport richtlijnen opgesteld met betrekking tot de politiebewaring. Ondanks het feit dat politiebewaring in principe van korte duur is, is het CPT van mening dat bepaalde elementaire materiële omstandigheden vereist zijn. De cellen dienen van redelijke grootte te zijn, er dient adequate verlichting en ventilatie te zijn. Bij voorkeur zouden de cellen voorzien moeten zijn van natuurlijk licht. Verder dienen de cellen, waar gedetineerden verplicht zijn de nacht door te brengen, voorzien te zijn van een schoon matras en dekens. Daarnaast moet aan gedetineerden adequate wasfaciliteiten worden aangeboden, en minstens één volledige maaltijd per dag. Met betrekking tot de grootte van de politiecellen, heeft het CPT richtlijnen ontwikkeld.

²⁸⁷ EHRM 4 februari 2003, *Lorsé en anderen tegen Nederland* (klachtnummer 52750/99), zie bijlage VIII voor de beschrijving van het arrest

²⁸⁸ Ibid, par. 65

²⁸⁹ Ibid, par. 69

²⁹⁰ EHRM 29 januari 2009, *Andreyevskiy tegen de Russische Federatie* (klachtnummer 1750/03), zie bijlage IX voor een beschrijving van het arrest

Een politiecel, voor het verblijf van een paar uren, dient 7 m² te zijn, 2 meter of meer tussen de muren en 2,5 meter tussen vloer en plafond.²⁹¹

Daarnaast wordt in dit arrest verwezen naar het CPT rapport betreffende een bezoek aan de Russische Federatie²⁹². Het CPT heeft geconstateerd dat geen van de politiecellen is uitgerust voor nachtelijk verblijf, ondanks dat gedetineerden gedurende de nacht werden vastgehouden. Het CPT vindt dat de cellen totaal onaanvaardbaar zijn voor lange periodes van bewaring. De cellen zijn donker, slecht geventileerd en vies. Daarnaast werden geen voorzieningen getroffen om gedetineerden te voorzien van voedsel en drinkwater. Ook was de toegang tot een toilet problematisch. Het CPT beveelt naar aanleiding van de bevindingen aan, dat dergelijke politiecellen niet voor langer dan 3 uren mogen worden gebruikt.²⁹³

Het EHRM beroept zich bij de uitspraak op de bevindingen van het CPT. Het EHRM stelt dat de beschrijvingen van klager inzake de detentieomstandigheden op het politiebureau overeenkomen met de bevindingen van het CPT toen het, een jaar geleden, de politiecellen in Moskou inspecteerde. Doordat het EHRM in zijn uitspraak wederom expliciet verwijst naar de CPT bevindingen en sprake is van directe beïnvloeding, valt deze zaak onder categorie III.

Dat CPT bevindingen over soortgelijke plaatsen van detentie invloed kunnen hebben op de uitspraak van het EHRM wordt bevestigd in de zaak *Staykov tegen Bulgarije*²⁹⁴. In dit arrest worden de CPT rapporten over bezoeken aan Bulgarije aangehaald. Het EHRM stelt in zijn oordeel dat ondanks het feit dat het CPT de Varna Regional Investigation Service zelf niet heeft bezocht, het rapport een beschrijving geeft van de algemene detentieomstandigheden van de Regional Investigation Services in Bulgarije. Tevens wordt door het EHRM verwezen naar het oordeel van het CPT, namelijk dat de omstandigheden gekwalificeerd kunnen worden als *inhuman and degrading*. Ook verwijst het EHRM naar de CPT bevindingen over de toename van tuberculosegevallen in de gevangenissen. Tot slot stelt het EHRM, dat terwijl de CPT bevindingen geen informatie geven over de daadwerkelijk omstandigheden betreffende de situatie van klager, zij kunnen dienen als informatiebron. Het EHRM heeft zich bij de beoordeling van de vermeende schending laten leiden door de CPT bevindingen en geoordeeld dat de beweringen van klager overeenkomen met de bevindingen van het CPT en daarom sprake is van *inhuman and degrading treatment*. Dit arrest valt onder categorie III.

6.5 Gebruikmaking van de CPT standaarden in de jurisprudentie van het EHRM

Het CPT heeft, door middel van de inspectiebezoeken, gedetailleerde standaarden ontwikkeld die bestaan uit richtlijnen over de manier van behandeling van verschillende categorieën van personen die van hun vrijheid zijn beroofd. Het is dan ook niet vreemd dat naast de bevindingen van het CPT ook de CPT standaarden van invloed kunnen zijn op de uitspraken van het EHRM.

Ook De Lange is van mening dat de normering van detentie door het CPT, over verschillende aspecten van de vrijheidsbeneming, in toenemende mate een bron van inspiratie voor het EHRM vormt, bij de beoordeling van klachten van gedetineerden.

De toenemende betekenis van de normatieve beoordeling van het CPT in de jurisprudentie van het EHRM wordt duidelijk geïllustreerd in de zaak *Kalashnikov tegen de*

²⁹¹ Ibid, par. 45

²⁹² CPT/Inf (2003) 30, Russia

²⁹³ EHRM 29 januari 2009, Andreyevskiy tegen de Russische Federatie (klachtnummer 1750/03), par. 45

²⁹⁴ EHRM 12 oktober 2006, Staykov tegen Bulgarije (klachtnummer 49438/99)

*Russische Federatie*²⁹⁵. In dit arrest is geen paragraaf opgenomen, waarbij CPT rapporten uiteen worden gezet. Het EHRM beroept zich bij de beoordeling van de schending in zijn uitspraak echter op de CPT standaarden met betrekking tot de celgrootte. Het EHRM neemt de normen van het CPT over en verwijst naar het 2nd General Report.

Het EHRM stelt dat de cel waar klager in werd gedetineerd tussen de 17 m² (volgens klager) en 20.8 m² (volgens de Staat) bedroeg. De cel was uitgerust met stapelbedden en ontworpen voor 8 gedetineerden. Bij de beoordeling of dergelijke accommodaties als acceptabel beschouwd kunnen worden, verwijst het EHRM naar het CPT. Het EHRM benadrukt dat het CPT standaarden heeft ontwikkeld inzake de celgrootte en dat het CPT heeft bepaald dat per gedetineerde 7 m² aan persoonlijke ruimte beschikbaar dient te zijn. Een cel voor acht gedetineerden zou 56 m² moeten beslaan. Het EHRM stelt dat de voorgestelde cijfers aangeven dat per gedetineerde, 0.9 – 1.9 m² aan persoonlijke ruimte beschikbaar was. Volgens het EHRM was de cel doorgaans zwaar overbevolkt. Deze omstandigheden veroorzaken volgens het EHRM op zichzelf een schending van artikel 3 EVRM.²⁹⁶

Naar aanleiding van de uitspraak in deze zaak kan geconcludeerd worden dat het EHRM bij de beoordeling van de celgrootte, de CPT standaarden als uitgangspunt heeft genomen. Het EHRM oordeelde dat een inbreuk is gemaakt op artikel 3 EVRM, op grond van het feit dat de celgrootte een inbreuk maakt op de normen die het CPT uiteen heeft gezet. Daarnaast is er sprake van nog een beïnvloeding door het CPT. Het EHRM heeft in deze zaak geoordeeld, dat overbevolking op zichzelf een schending van artikel 3 EVRM impliceert.

In paragraaf 5.6.3 is naar voren gekomen dat het CPT in het 2nd General Report heeft beklemtoond dat fysieke overbevolking in detentie, zonder combinatie van andere materiële omstandigheden, een element van *inhuman and degrading treatment* kan bevatten. Deze zienswijze heeft het EHRM overgenomen.

Ook in de zaak *Malenko tegen Oekraïne*²⁹⁷ baseert het EHRM zijn uitspraak op de CPT standaarden. Klager stelt dat de detentieomstandigheden waar hij aan onderworpen werd *inhuman and degrading* zijn. Malenko klaagde in het bijzonder over de overbevolking van de cellen (drie man op een cel), het gebrek aan juiste voeding, ventilatie en daglicht. Daarnaast beweert klager dat ondanks zijn ernstige ziekte, de stekelziekte en later ontstane tuberculose, hem geen medische behandeling was gegeven. Tot slot stelt klager dat de regelmatige lichamelijke visitatiepraktijken, waaraan hij in het bijzijn van medegedetineerden werd onderworpen, hem vernederde en in zijn waardigheid verlaagde.²⁹⁸

Het EHRM oordeelde dat de materiële detentieomstandigheden waar klager aan werd onderworpen onaanvaardbaar waren en stelt dat dergelijke slechte materiële detentieomstandigheden een inbreuk maken op artikel 3 EVRM in de zin van een *degrading treatment*. Het EHRM stelt dat klager in zijn cel slechts van 3 m² beschikte aan persoonlijke ruimte. In zijn uitspraak benadrukt het EHRM dat op grond van de standaarden die door het CPT zijn ontwikkeld, de beschikbare ruimte niet voldoende is.²⁹⁹ Deze zaak valt onder categorie III, omdat het EHRM expliciet stelt dat de persoonlijke ruimte in de cel niet voldoet aan de standaarden van het CPT.

²⁹⁵ EHRM 15 juli 2002, Kalashnikov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 47095/99), zie bijlage X voor de beschrijving van het arrest

²⁹⁶ Ibid, par. 97

²⁹⁷ EHRM 19 februari 2009, Malenko tegen Oekraïne (klachtnummer 18660/03), zie bijlage XI voor een beschrijving van het arrest

²⁹⁸ Ibid, par. 33

²⁹⁹ Ibid, par. 51

In het voorgaande is reeds verwezen naar de zaak *Akkoç tegen Turkije*³⁰⁰. In deze zaak legde het EHRM de CPT bevindingen naast zich neer, maar betrok de CPT standaarden met betrekking tot medisch onderzoek wel in zijn uitspraak. In deze zaak worden de bevindingen van de Commissie en de standaarden van het CPT aangehaald en door het EHRM bevestigd. Het EHRM accepteert en herhaalt de standaarden van het CPT in zijn uitspraak. In dit arrest wordt de aanbeveling van het CPT aangehaald betreffende het belang van de preventieve rol van artsen. Het CPT benadrukt dat juiste medische onderzoeken door gekwalificeerde artsen essentieel zijn als waarborg tegen *ill-treatment* van gedetineerden. Dergelijke onderzoeken dienen door een gekwalificeerde arts te geschieden, zonder enige aanwezigheid van politieambtenaren. Daarnaast dient het onderzoeksrapport niet alleen de details betreffende de verwondingen te omvatten, maar ook de verklaringen van patiënt dienen opgenomen te worden in het medisch rapport. De bevindingen van de arts moeten ook vermeld worden zodat aangetoond kan worden of er een causaal verband is tussen de verwondingen en verklaringen van patiënt. Het CPT stelt dat vluchtige onderzoeken, die in het bijzijn van politieambtenaren worden verricht, in deze zaak de effectiviteit en betrouwbaarheid van de waarborg tegen *ill-treatment* ondermijnd.³⁰¹

Hier is sprake van directe beïnvloeding door het CPT, omdat het EHRM steunt op de standaarden van het CPT en hier ook expliciet naar verwijst door te stellen dat het de CPT standaarden accepteert. Deze zaak valt onder categorie III.

Dat de CPT standaarden van invloed zijn op de uitspraken van het EHRM, bevestigt het EHRM in de recente zaak *Salmanoğlu en Polattaş tegen Turkije*³⁰². In deze zaak gaat het om twee klagers die stellen onderworpen ze zijn aan *ill-treatment* en seksueel misbruik. Beide klagers zijn medisch onderzocht, om vast te stellen of de beweringen overeenkomen met de medische bewijzen. Het EHRM heeft in deze zaak geoordeeld dat de onderzoeken waar klagers aan werden onderworpen op zich zelf vernederend zijn. Om deze reden spreekt het EHRM in deze zaak van een *degrading treatment*.

Het EHRM betreft in zijn uitspraak de standaarden van het CPT, die zijn ontwikkeld betreffende medische onderzoeken van personen in politiebewaring. Het EHRM verwees naar de CPT standaard, hetgeen inhoudt dat alle medische onderzoeken uit het gehoor en bij voorkeur uit het zicht van politieambtenaren zouden moeten worden geleid. Daarnaast zou iedere gedetineerde onderzocht moeten worden en de resultaten van dat onderzoek, evenals de relevante verklaringen van de gedetineerde en de conclusies van de arts, formeel door de arts moeten worden geregistreerd. Tot slot is een advies van medische deskundigen met betrekking tot een causaal verband tussen de fysieke bevindingen en *ill-treatment* een vereiste.³⁰³

Vervolgens verwijst het EHRM in zijn uitspraak naar het feit dat het CPT meermalen artikel 10 van het 'Directive on Apprehension, Arrest and Taking of Statements', van de Turkse wetgeving, heeft bekritiseerd. Het EHRM benadrukt dat het niet afwijkt van de bevindingen van het CPT, omdat het immers gaat om artikel 10 en is bewezen dat door dit artikel de betrouwbaarheid en doeltreffendheid van het gerechtelijke systeem wordt ondermijnd. Daarnaast stelt het EHRM dat artikel 10 een duidelijke inbreuk maakt op de normen van het CPT.³⁰⁴ Ook deze zaak valt onder categorie III, op grond van de expliciete verwijzing naar de CPT standaarden.

³⁰⁰ EHRM 10 oktober 2000, *Akkoç tegen Turkije* (klachtnummer 22947/93; 22948/93), zie bijlage XII voor een beschrijving van het arrest

³⁰¹ Ibid, par. 55

³⁰² EHRM 17 maart 2009, *Salmanoğlu en Polattaş tegen Turkije* (klachtnummer 15828/03), zie bijlage XIII voor een beschrijving van het arrest

³⁰³ Ibid, par. 80

³⁰⁴ Ibid, par. 85

Het belang van de CPT standaarden bekrachtigd het EHRM in zijn uitspraak in de zaak *Khodoyorov tegen de Russische Federatie*³⁰⁵. In dit arrest worden relevante passages uit drie General Reports aangehaald. In zijn uitspraak merkt het EHRM op dat het niet eerder heeft geoordeeld over de transportomstandigheden, waar gedetineerden aan worden onderworpen als zij vervoert worden van de gevangenis naar bijvoorbeeld de rechtbank of het ziekenhuis, en of deze verenigbaar zijn met de vereisten onder artikel 3 EVRM. Het EHRM stelt in zijn uitspraak dat het daarom de standaarden van het CPT als richtlijn zal nemen. In dit verband verwijst het EHRM naar het oordeel van het CPT betreffende het transport van gedetineerden. Het CPT heeft geoordeeld dat het vervoeren van gedetineerden in een ruimte van 0.4 m², 0.5 m² en zelfs 0.8 m² ongeschikt is, ongeacht de duur van het vervoer. Het EHRM stelt dat klager de ruimte gedurende het vervoer moest delen met een andere gedetineerde, waardoor ze enkel om de beurt konden zitten. Het EHRM verwijst in dit verband naar de CPT bevindingen, waarbij het CPT oordeelde dat deze situatie onacceptabel is. Het EHRM stelt dat het eveneens van mening is dat de plaatsing van twee gedetineerden in de kleine ruimte ongeschikt is. Het EHRM baseert zich bij de beoordeling van de schending volledig op de CPT standaarden en bevindingen. Dit wordt ook uitdrukkelijk in de uitspraak gesteld. Uit dit arrest blijkt dat, daar waar het EHRM geen normen of gewezen jurisprudentie heeft, het de normen van het CPT als leidraad hanteert. Dit arrest valt onder categorie III.

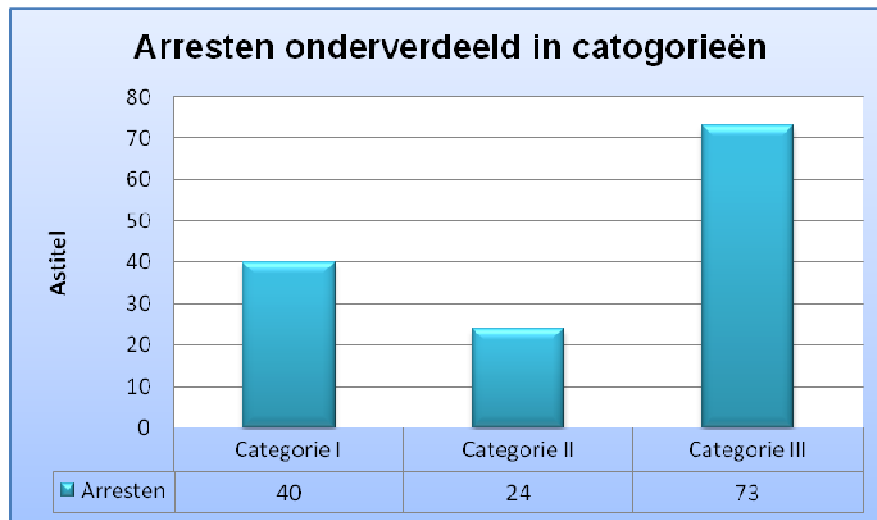
Het EHRM schroomt niet om in zijn uitspraken expliciet te verwijzen naar de standaarden die door het CPT zijn ontwikkeld. Daar waar het EHRM zelf geen richtlijnen heeft, baseert het de beoordeling van de omstandigheden op de ontwikkelde normen van het CPT. Hierdoor krijgen de CPT standaarden een rechterlijk karakter. Door middel van de CPT standaarden worden Staten immers door het EHRM veroordeeld.

6.6 Categorieën

Zoals reeds vermeld zijn in het kader van dit onderzoek de 137 arresten onderverdeeld in drie categorieën. De categorieën zijn gebaseerd op de invloed die het CPT heeft gehad op de uitspraak van het EHRM. In de onderstaande grafiek wordt per categorie aangegeven hoeveel arresten onder iedere categorie vallen. Categorie II en III vertegenwoordigen respectievelijk de indirecte en directe beïnvloeding. Categorie I omvat arresten waarbij geen sprake is van beïnvloeding.³⁰⁶

³⁰⁵ EHRM 8 november 2005, *Khodoyorov tegen de Russische Federatie* (klachtnummer 6847/02)

³⁰⁶ Zie bijlage XVI, XVII en XVIII voor de lijst met arresten die onder iedere categorie vallen

Figuur 6 Arresten onderverdeeld in categorieën

Aan de hand van deze grafiek, kan geconcludeerd worden dat er inderdaad sprake is van beïnvloeding door het CPT, direct dan wel indirect. In 40 arresten heeft het CPT geen invloed uitgeoefend op de uitspraak van het EHRM. Indien categorie II en III bij elkaar worden genomen, kan gesteld worden dat bij 97 van de 137 arresten sprake is van indirecte dan wel directe beïnvloeding door het CPT. Dit resulteert in een percentage van 70%. Kortom kan gesteld worden, dat binnen het EHRM en het CPT een 'revolutie' heeft plaatsgevonden. Begin jaren '90 werden door zowel klagers als het EHRM geen CPT bevindingen dan wel standaarden aangehaald in zaken. Vandaag de dag wordt niet enkel verwezen naar de CPT rapporten, het EHRM baseert zijn beslissingen op basis van de CPT bevindingen en standaarden. Het werk van het CPT heeft hierdoor steeds meer betekenis gekregen.

6.7 Gevolgen voor de preventieve *modus operandi* van het CPT

Uit het voorgaande is gebleken dat de invloed van het CPT op de jurisprudentie van het EHRM overduidelijk aanwezig is. De doorwerking van de CPT rapporten in de jurisprudentie van het EHRM kan een positieve ontwikkeling genoemd worden. Door middel van de gebruikmaking wordt de rechtskracht van de CPT standaarden vergroot en de CPT aanbevelingen zullen hierdoor meer invloed hebben op de verbetering en ontwikkelingen van de detentieomstandigheden in een Staat.

Murdoch en De Lange zijn echter van mening dat de gebruikmaking van de CPT rapporten in de rechtspraak van het EHRM niet onbegrensd kan plaatsvinden. Zij stellen dat het verschil in karakter, aard en taakstelling van beide instrumenten maakt, dat het EHRM een bepaalde mate van terughoudendheid en zorgvuldigheid dient te beoogen bij het aanwenden van de CPT rapporten.³⁰⁷

Ik ben het hier niet geheel mee eens. Het CPT verwijst bij de beoordeling van detentieomstandigheden niet, enkel in uitzonderlijke omstandigheden, naar individuele gedetineerden. Hierdoor dient klager bepaalde factoren naar voren te brengen die relevant zijn voor zijn individuele aanklacht. Het CPT beoordeelt materiële detentieomstandigheden in zijn algemeenheid. Enerzijds wordt door het CPT een beeld geschetst over de materiële detentieomstandigheden in een bepaalde Staat en anderzijds beoordeelt het CPT meer

³⁰⁷ Dr. J. Murdoch, *The treatment of prisoners: European standards*, Strasbourg: Council of Europe Publishing 2006, p. 51, Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 203

concreet de omstandigheden in een bepaalde inrichting. Het is de taak van het EHRM om per individueel geval te beoordelen of klager is onderworpen aan *ill-treatment*. Indien de beweringen van klager overeenkomen met de geconstateerde feiten door het CPT, dan zal het EHRM deze feiten meenemen bij de beoordeling. De mening van Murdoch en De Lange gaat wellicht op als het gaat om een algemene beschrijving in een Staat, maar als de CPT bevindingen gaan over een specifieke situatie in een bepaalde inrichting en die door de Staat niet worden betwist, dan zie ik geen reden waarom het EHRM zich terughoudend moet opstellen bij de aanwending van CPT rapporten. Mijns inziens gaat het EHRM niet te ver bij de gebruikmaking van de CPT rapporten, deze dienen ter bevestiging van het feitencomplex.

Ik ben het met De Lange en Murdoch echter eens, dat de invloed die het CPT uitoefent op de jurisprudentie van het EHRM ook een keerzijde kent. Gebleken is dat het EHRM uitvoerig gebruik maakt van de CPT bevindingen en standaarden bij de juridische veroordeling van Staten. Zoals beschreven in paragraaf 3.2.4 zijn vertrouwelijkheid en samenwerking de fundamentele grondprincipes in het kader van de *modus operandi* van het CPT. Het CPT stelt dat het niet zijn rol is om Staten te veroordelen, maar hen te helpen de *ill-treatment* van personen die van hun vrijheid zijn beroofd te voorkomen. Het veroordelen van Staten is immers een taak van het EHRM.

Afgezien van de *public statements* heeft het CPT geen dwangmiddelen om detentiesituaties in Staten te verbeteren en is het aangewezen op de samenwerking met Staten. Het is denkbaar dat door de gebruikmaking van CPT rapporten in de rechtspraak van het EHRM, Staten niet meer bereid zijn samen te werken. Feit is dat aan de hand van de CPT bevindingen Staten toch veroordeeld worden. Indirect worden Staten juridisch verantwoordelijk gesteld door het CPT.

In dit verband stelt De Lange dat niet uitgesloten kan worden, dat de verdere toename van de betekenis van het CPT als *fact-finder* voor het EHRM, op langere termijn afbreuk doet aan het preventieve, niet-juridische karakter van het CPT.³⁰⁸

Ook Van Kalmthout erkent dat binnen het CPT geluiden kenbaar zijn gemaakt over het feit dat een aantal Staten hebben aangegeven dat het CPT te ver gaat. Staten zijn van mening dat het CPT geen *torture* commissie meer is, maar eerder een inspectie commissie. Een logische vraag met betrekking tot de beïnvloeding van het CPT is: *waar ligt de grens?*

6.8 Wisselwerking tussen de organen

In het voorgaande is een duidelijk beeld geschetst van de invloed door het CPT op de jurisprudentie van het EHRM. In de literatuur wordt gesproken over een wisselwerking tussen het EHRM en het CPT. Deze wisselwerking houdt in dat het CPT invloed heeft op de jurisprudentie van het EHRM en dat het EHRM ook invloed heeft op de werkwijze van het CPT. Ondanks het feit dat dit wordt gesteld in de literatuur, wordt deze wisselwerking, en in het bijzonder de invloed van het EHRM op het CPT, niet nader beschreven.

Het CPT heeft in het 1st General Report verklaard dat het zich niet gebonden acht aan de jurisprudentie van het EHRM, maar dat de jurisprudentie wel als leidraad kan dienen bij de beoordeling van de behandeling van personen die van hun vrijheid zijn beroofd.³⁰⁹

In het voorgaande hoofdstuk is uiteengezet welke interpretatie het EHRM hanteert met betrekking tot de term *torture*. Om van *torture* te kunnen spreken dient volgens het

³⁰⁸ Ibid, p. 209

³⁰⁹ 1st General Report, CPT/Inf (91) 3, par. 5

EHRM de *ill-treatment* te voldoen aan drie elementen. Er dient sprake te zijn van een bepaalde intensiteit van lijden, die zich onderscheidt van andere vormen van *ill-treatment*. Voorts moet er sprake zijn van opzet. Tot slot dient de *ill-treatment* met een specifiek doel zijn toegebracht, namelijk doorgaans het verkrijgen van informatie of een bekentenis.

Als gekeken wordt naar de interpretatie van het CPT in verband met *torture*, kan geconcludeerd worden dat het CPT zich bij de invulling van de term *torture* heeft laten beïnvloeden door het EHRM. Het CPT kwalificeert een handeling als *torture*, indien er sprake is van opzettelijk geweld dat wordt gebruikt met een bepaald doel, anders dan alleen het toebrengen van pijn of letsel. Daarnaast vereist *torture* een aanvullend doel, zoals het verkrijgen van informatie of een bekentenis van de gedetineerde, of om hem te vernederen, te intimideren of te straffen. Tevens dient er sprake te zijn van voorbereiding en het gebruik van bepaalde ongewone methoden of technieken ter uitvoering van het voorgenomen doel.

Nergens in de officiële documenten van het CPT wordt direct vermeld dat het CPT de interpretatie van de term *torture* heeft overgenomen van het EHRM. Gezien het feit dat het CPT heeft verklaard dat de jurisprudentie van het EHRM als leidraad kan dienen en dat de interpretatie van het CPT overeenkomt met die van het EHRM, kan gesteld worden dat het CPT zich heeft laten leiden door de opvatting van het EHRM.

Het CPT heeft gedurende een aantal landenbezoeken de gelegenheid gehad om de activiteiten van autoriteiten te beoordelen, die de verplichting hebben officiële onderzoeken te verrichten en maatregelen te treffen in gevallen die beweringen van *ill-treatment* impliceren. Het CPT heeft in het 14th General Report bekend gemaakt dat het bij de beoordeling van de activiteiten van autoriteiten de jurisprudentie van het EHRM in acht neemt. Het CPT stelt, evenals het EHRM dat efficiënt onderzoek noodzakelijk is om de verantwoordelijke voor *ill-treatment* te bestraffen en van essentieel belang is om een praktische betekenis aan het verbod op *torture, inhuman or degrading treatment* te geven. Het CPT stelt dat een effectief onderzoek aan bepaalde basiscriteria dient te voldoen.³¹⁰ Deze criteria worden hieronder summier beschreven.

Onafhankelijk

Om ervoor te zorgen dat onderzoek naar een vermeende *ill-treatment* effectief is, is het van essentieel belang dat de persoon die verantwoordelijk is voor de uitvoering van het onderzoek, onafhankelijk is ten opzichte van de betrokkenen bij de gebeurtenis.³¹¹

Grondig

Het CPT stelt dat een onderzoek effectief is indien het onderzoek naar een vermeende *ill-treatment* door politieambtenaren, grondig wordt verricht. Evenals het EHRM benadrukt het CPT dat het niet de essentie is of het onderzoek leidt naar de bevinding van een schending, maar naar de kwaliteit van het onderzoek zelf.³¹²

³¹⁰ 14th General Report, CPT/Inf (2004) 28, par. 31

³¹¹ Ibid, par. 32

³¹² Ibid, par. 33

Uitvoerig

Daarnaast dient het onderzoek op een uitvoerige manier geleid te worden. Het CPT is enkele situaties tegen gekomen waarbij, ondanks de talrijke beweringen en feiten met betrekking tot *ill-treatment*, de reikwijdte van het onderzoek onbehoorlijk was en de beweringen zelfs werden genegeerd door autoriteiten.³¹³

Onverwijld

Net zoals het EHRM stelt het CPT dat een onderzoek op een redelijk snelle manier verricht dient te worden. Bij het uitvoeren van zijn werkzaamheden is het CPT tegen situaties aangelopen, waarbij de noodzakelijke onderzoeksactiviteiten werden vertraagd, zonder dat hier een rechtvaardiging voor was. Ook was er sprake van autoriteiten die tekort schoten bij het aanvoeren van wettelijke middelen om te reageren op beweringen van *ill-treatment*.³¹⁴

Met betrekking tot de vaststelling van een procedurele schending van artikel 3 EVRM, heeft het CPT de basiscriteria van effectief onderzoek letterlijk overgenomen van het EHRM. De hantering van het CPT komt volledig overeen met de interpretatie van het EHRM, zoals beschreven in paragraaf 4.2.6. In tegenstelling tot de interpretatie van de term *torture*, heeft het CPT met betrekking tot de effectiviteit van een onderzoek expliciet verklaard dat het de jurisprudentie van het EHRM in acht neemt.

In het kader van deze scriptie en ten behoeve van de beantwoording op de hoofdvraag, is verder niet uitvoerig onderzocht in hoeverre het EHRM invloed heeft op het CPT en of deze invloed verder strekt dan hierboven uiteen is gezet.

6.9 Tussenconclusie

Door middel van de diepgaande analysering van de 26 geselecteerde arresten en de analysering van de overige 111 arresten, kan geconcludeerd worden dat het CPT invloed heeft op de jurisprudentie van het EHRM. Deze beïnvloeding laat zich op drie niveaus zien, namelijk met betrekking tot zaken waar het *torture*, de materiële detentieomstandigheden en de CPT standaarden betreft.

Het EHRM laat zich bij de beoordeling van *torture*, naast het medisch bewijs mede leiden door de bevindingen van het CPT. Bij *torture* dient klager door middel van bewijsmateriaal aan te tonen dat hij slachtoffer is geweest van *ill-treatment* praktijken, het EHRM kan niet louter uitgaan van de beweringen van het CPT. De CPT bevindingen alleen resulteren niet in een veroordeling van schending van artikel 3 EVRM.

De beïnvloeding door het CPT, is het meest zichtbaar in zaken waar het de materiële detentieomstandigheden betreft. Gezien de *modus operandi* van het CPT is dit niet geheel onvermijdelijk. Wanneer wordt geklaagd over de materiële detentieomstandigheden en deze klacht komt overeen met de bevindingen van het CPT en deze bevindingen worden vervolgens niet, of onvoldoende door de regering betwist, dan accepteert het EHRM deze feiten als uitgangspunt met betrekking tot de beoordeling van de klacht. De beïnvloeding van het CPT met betrekking tot de materiële detentieomstandigheden heeft voor een grote ontwikkeling binnen het EHRM gezorgd. Vóór *Dougoz*, vielen zaken betreffende de materiële detentieomstandigheden buiten de reikwijdte van artikel 3 EVRM. Het EHRM heeft door

³¹³ Ibid.

³¹⁴ Ibid, par. 35

middel van het vonnis *Dougoz tegen Griekenland*, deze zienswijze veranderd. Juist in deze zaak liet het EHRM zich leiden door de bevindingen van het CPT.

Daarnaast hebben ook de CPT standaarden invloed op de rechtspraak van het EHRM. Bij zaken zoals overbevolking en celgrootte, worden de CPT standaarden door het EHRM aangehaald. Het EHRM verwijst in zijn oordeel dan ook expliciet naar de normen die door het CPT zijn ontwikkeld. Daar waar het EHRM zelf geen richtlijnen heeft, baseert het de beoordeling van de omstandigheden op de ontwikkelde normen van het CPT.

Het CPT heeft verklaard dat de jurisprudentie van het EHRM kan dienen als leidraad. Geconcludeerd kan worden dat de CPT standaarden ook als leidraad dienen voor het EHRM. In *Dougoz*, bekrachtigt het EHRM dit, door de zienswijze van het CPT, met betrekking tot het cumulatief criterium van de materiële detentieomstandigheden, letterlijk over te nemen.

Uit het onderzoek is gebleken dat het CPT een belangrijke betekenis heeft binnen de rechtspraak van het EHRM. Bij 97 van de 137 arresten is sprake van indirecte dan wel directe beïnvloeding door de bevindingen en standaarden van het CPT. Concluderend dat gezegd worden, dat de CPT bevindingen en standaarden een 'grote' ontwikkeling hebben gemaakt. Begin jaren '90 werden door zowel klagers als het EHRM geen CPT bevindingen dan wel standaarden aangehaald in zaken. Vandaag de dag wordt niet enkel verwezen naar de CPT rapporten, het EHRM baseert zijn beslissingen op basis van de CPT bevindingen en standaarden. Het werk van het CPT heeft hierdoor steeds meer betekenis gekregen.

De wisselwerking tussen beide organen, kenmerkt zich door de invloed die zij op elkaar hebben. Niet alleen het CPT is van betekenis voor het EHRM, het EHRM heeft ook invloed op het CPT. Het CPT heeft in het 14th General Report bekend gemaakt dat het bij de beoordeling van de activiteiten van autoriteiten de jurisprudentie van het EHRM in acht neemt. Met betrekking tot de vaststelling van een procedurele schending van artikel 3 EVRM, heeft het CPT de basiscriteria van effectief onderzoek letterlijk overgenomen van het EHRM.

Tevens kan geconcludeerd worden dat het CPT zich bij de invulling van de term *torture* heeft laten beïnvloeden door de jurisprudentie van het EHRM. Ondanks het feit dat het CPT nergens in de officiële documenten direct vermeld dat het de interpretatie van de term *torture* heeft overgenomen, kan geconcludeerd worden dat het CPT zich heeft laten leiden door de opvatting van het EHRM omdat de interpretatie van het CPT overeenkomt met die van het EHRM.

Hoofdstuk 7 Conclusies en aanbevelingen

7.1 Inleiding

Op basis van het verrichte onderzoek en aan de hand van de beantwoording van de deelvragen zijn de conclusies hieronder uiteengezet. Dit hoofdstuk omvat de conclusies en de daaruit voorkomende aanbevelingen. Allereerst worden in paragraaf 7.2 de conclusies beschreven. Vervolgens worden op basis van de bevindingen van het onderzoek en de conclusies enkele aanbevelingen ten aanzien van zowel het EHRM als het CPT gedaan. De aanbevelingen komen in paragraaf 7.3 aan de orde. Tot slot worden in paragraaf 7.3.1 aanbevelingen gedaan met betrekking tot mogelijke vervolgonderzoeken.

7.2 Conclusies

Het EHRM en het CPT zijn in het leven geroepen ter waarborging van artikel 3 EVRM. Artikel 3 EVRM heeft een absoluut karakter en in geen geval, ook niet ten tijde van oorlog of andere algemene noodtoestand die het bestaan van het land bedreigt, mag afgeweken worden van het verbod op *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*. Om te spreken van schending van artikel 3 EVRM is het noodzakelijk dat de *ill-treatment* een bepaalde drempel bereikt om binnen de reikwijdte van artikel 3 EVRM te vallen. Er dient sprake zijn van een *minimum level of severity*. De beoordeling van het *minimum level of severity* is relatief en wordt getoetst op basis van de omstandigheden van het geval, zoals de duur van de behandeling of bestraffing, de fysieke of mentale gevolgen, en in sommige gevallen, het geslacht, de leeftijd of gezondheidstoestand van het slachtoffer.

Ter waarborging van artikel 3 EVRM fungeert naast het gerechtelijk mechanisme van het EHRM, het CPT als een niet-rechterlijk doch preventief beschermingsmechanisme. Ondanks het feit dat beide organen dienen ter waarborging van de mensenrechten en in het bijzonder ter bestrijding van vermeende schendingen van artikel 3 EVRM, verschillen zij in doelstelling van elkaar.

Het EHRM is een repressief waarborgmechanisme, en opereert *a posteriori*. Het EHRM treedt pas op nadat een vermeende schending heeft plaats gevonden. Het EHRM heeft als taak te onderzoeken of een Staat inbreuk heeft gemaakt op het EVRM. Indien nodig kan het EHRM de Staat juridisch verantwoordelijk stellen en veroordelen voor het schenden van het Verdrag.

Het CPT is daarentegen een preventief waarborgmechanisme, en opereert *a priori*. Het voornaamste doel van het CPT is mogelijke schendingen van artikel 3 EVRM te voorkomen. Door middel van inspectiebezoeken aan plaatsen waar personen van hun vrijheid zijn beroofd te verrichten wordt die doelstelling gerealiseerd. Geconcludeerd kan worden dat het CPT een toezichtmechanisme is, dat in tegenstelling tot het EHRM vooraf optreedt. Het is niet de taak van het CPT om Staten te veroordelen, maar om ze bij te staan bij de voorkoming van *ill-treatment*. Het CPT tracht door middel van het preventieve karakter Staten te helpen bij de verbetering van bestaande detentieomstandigheden. Naar aanleiding van inspectiebezoeken worden door het CPT bepaalde detentieomstandigheden geconstateerd. Door aan de hand van de geconstateerde feiten aanbevelingen te doen ten aanzien van Staten, beoogt het CPT de bestaande detentieomstandigheden in de toekomst te verbeteren.

Tevens is er een verschil met betrekking tot de bevoegdheden van beide organen. Het EHRM is een rechterlijke instantie, die bevoegd en verplicht is Verdragssluitende Staten te veroordelen voor vermeende schendingen van het EVRM. Daarnaast zijn de uitspraken van het EHRM bindend voor Staten. De aanbevelingen van het CPT jegens Staten zijn niet bindend en niet afdwingbaar. Hierdoor is de bevoegdheid van het CPT beperkt. Indien Staten geen gehoor geven aan de aanbevelingen van het CPT, is het CPT enkel bevoegd een openbare verklaring te publiceren betreffende de bestaande situatie in de Staat. Doordat het EHRM als rechterlijke instantie Staten kan veroordelen, strekt zijn bevoegdheid ten opzichte van het CPT verder.

Naast de bovenstaande verschillen, is met betrekking tot de interpretatie van de termen van artikel 3 EVRM eveneens sprake van een verschil. Door de organen wordt een andere benadering ten aanzien van de begrippen gehanteerd. Het verschil in benadering komt voort uit het verschil in werkwijze en doelstelling van beide organen.

Het EHRM past een gradueel onderscheid toe. Het onderscheid tussen de termen *torture, inhuman or degrading treatment or punishment* komt voort uit het verschil in de intensiteit van het toegebrachte leed. Bij de interpretatie door het EHRM wordt *torture* gezien als de meest wrede vorm van schending en omschreven als een *inhuman treatment*, dat als doel het verkrijgen van informatie of een bekentenis heeft, en over het algemeen een verergerde vorm van *inhuman treatment* is.³¹⁵ *Degrading treatment or punishment* wordt aangenomen als lichtste variant van schending en bepaalt de ondergrens van artikel 3 EVRM. Volgens het EHRM kan *degrading treatment* omschreven worden als een behandeling die bij slachtoffer een gevoel van vrees, angst en minderwaardigheid creëert teneinde het slachtoffer te vernederen, verlagen en wellicht de fysieke en mentale weerstand te breken.³¹⁶ De middelste variant is *inhuman treatment or punishment* en omvat een lichtere vorm van toegebracht leed dan in geval van *torture*. Een *inhuman treatment* is een behandeling waar sprake is van het opzettelijk toebrengen van fysiek dan wel mentaal leed. De behandeling omvat echter een mildere vorm van het toegebrachte leed en is minder ernstig dan wanneer sprake is van *torture*.³¹⁷

In tegenstelling tot het EHRM maakt het CPT een dual onderscheid. Enerzijds wordt de term *torture* gehanteerd en anderzijds de termen *inhuman or degrading treatment or punishment*. Fysiek en psychologisch geweld wordt door het CPT gekwalificeerd als *torture, severe ill-treatment* of *ill-treatment*.³¹⁸ *Torture* wordt beschreven als opzettelijk geweld dat wordt gebruikt met een bepaald aanvullend doel, anders dan enkel het toebrengen van pijn of letsel.³¹⁹ Daarnaast dient sprake te zijn van voorbereiding en het gebruik van bepaalde ongewone methoden of technieken ter uitvoering van het voorgenomen doel.³²⁰ Voor de minder ernstige vormen van mishandeling, wordt de term *severe ill-treatment* of *ill-treatment* door het CPT gebruikt. Ondanks het feit dat het CPT een dual onderscheid hanteert, kan geconcludeerd worden dat met betrekking tot fysiek geweld een gradueel onderscheid wordt gemaakt tussen *torture, severe ill-treatment* en *ill-treatment*, waar de intensiteit van ernst en leed van de mishandeling maatgevend is.

Een ander verschil in interpretatie is zichtbaar met betrekking tot het gebruik van de termen *inhuman or degrading treatment or punishment*. In tegenstelling tot het EHRM, die de

³¹⁵ Dr. P. van Dijk, e.a., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, vierde druk, Antwerpen: Intersentia Publishers 2006, p. 406

³¹⁶ EHRM 18 januari 1978, Ierland tegen het Verenigd Koninkrijk (klachtnummer 5310/71), par. 167

³¹⁷ Dr. M. D. Evans en Dr. R. Morgan, *Preventing Torture; A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, New York: Oxford University Press 1998, p. 94

³¹⁸ Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008, p. 108-109

³¹⁹ *Ibid*, p. 114

³²⁰ *Ibid*, p. 116

termen gebruikt om mishandelingen te kwalificeren die niet als *torture* bestempeld kunnen worden, hanteert het CPT de termen enkel in gevallen waar het de materiële detentieomstandigheden betreft. Een treffend voorbeeld hiervan is de eerste keer dat het CPT de termen *inhuman and degrading treatment or punishment* heeft gebruikt in een openbaar rapport over het Verenigd Koninkrijk van 1990. Het CPT sprak van een *inhuman and degrading treatment* omdat er sprake was van overbevolking in de detentie-instelling.

Geconcludeerd kan worden dat met betrekking tot de term *torture* beide organen dezelfde interpretatie hanteren, namelijk het opzettelijk toebrengen van leed met een specifiek doel. Het verkrijgen van informatie, of een bekentenis wordt gezien als het specifieke doel. Evenals het EHRM, wordt door het CPT een *ill-treatment* die de waardigheid van gedetineerden aantast als *degrading treatment* bestempeld.

Ondanks het feit dat beide organen een andere benadering hanteren, heeft het verschil in interpretatie geen gevolgen voor de beschermingsfactor van artikel 3 EVRM. Beide organen waarborgen artikel 3 EVRM. Het CPT constateert omstandigheden die wellicht een inbreuk maken op artikel 3 EVRM en het EHRM stelt Staten juridisch verantwoordelijk voor schendingen.

Door middel van de diepgaande analysering van de 26 geselecteerde arresten en de analysering van de overige 111 arresten, kan de hoofdvraag beantwoord worden.

'In hoeverre zijn de bevindingen en rapporten van het Committee for the Prevention of Torture and Inhuman and Degrading Treatment or Punishment van invloed op de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, en in het bijzonder met betrekking tot artikel 3 EVRM?'

Op grond van de onderzoeksresultaten kan geconcludeerd worden dat het CPT invloed heeft op de jurisprudentie van het EHRM. Het EHRM laat zich bij de beoordeling van *torture* zaken, naast het medisch bewijs mede door de CPT bevindingen leiden. De CPT bevindingen alleen resulteren niet in een veroordeling van schending van artikel 3 EVRM.

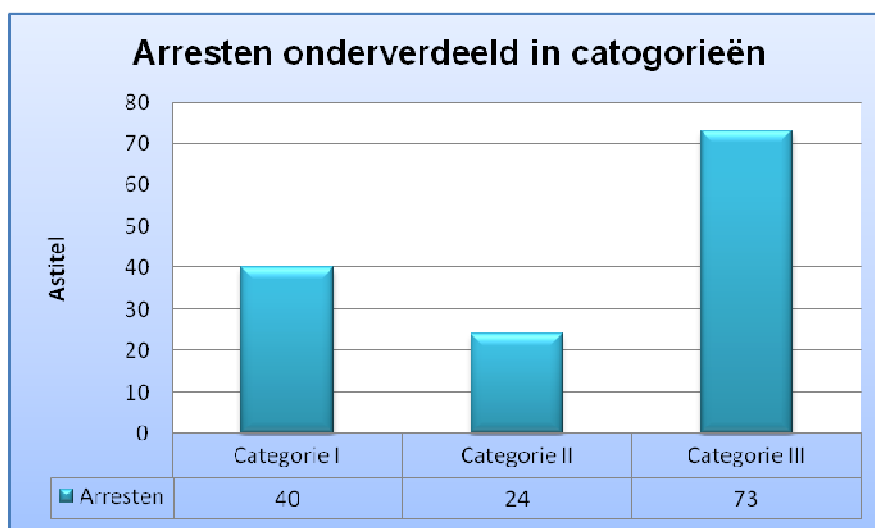
De beïnvloeding door het CPT, is het meest zichtbaar in zaken waar het de materiële detentieomstandigheden betreft. Wanneer wordt geklaagd over de materiële detentieomstandigheden, zoals in de zaak *Andrejevskiy tegen de Russische Federatie*³²¹, en de beweringen van klager komen overeen met de bevindingen van het CPT en deze bevindingen worden vervolgens niet, of onvoldoende door de regering betwist, dan accepteert het EHRM deze feiten als uitgangspunt. De beïnvloeding door het CPT met betrekking tot de materiële detentieomstandigheden heeft voor een 'grote' ontwikkeling binnen het EHRM gezorgd. In beginsel werden slechte materiële detentieomstandigheden door het EHRM gezien als onprettig of vervelend, maar de klachten vielen buiten de reikwijdte van artikel 3 EVRM, omdat het *minimum level of severity* niet was bereikt. Zo oordeel het EHRM in de zaak *Aerts tegen België*³²² dat de detentieomstandigheden op de psychiatrische afdeling onbevredigend en niet bevorderlijk zijn voor de gedetineerden.

³²¹ EHRM 29 januari 2009, *Andrejevskiy tegen de Russische Federatie* (klachtnummer 1750/03)

³²² EHRM 30 juli 1998, *Aerst tegen België* (klachtnummer 25357/94)

Het EHRM stelde echter dat de omstandigheden niet in zoverre ernstige gevolgen hadden voor de geestelijk gezondheid van klager teneinde onder de reikwijdte van artikel 3 EVRM te vallen. Door middel van zijn uitspraak in de zaak *Dougoz tegen Griekenland*, waar de CPT bevindingen een grote rol hebben gespeeld, heeft het EHRM deze zienswijze veranderd en de materiële detentieomstandigheden onder de reikwijdte van artikel 3 EVRM gebracht.

Naast de CPT bevindingen hebben ook de CPT standaarden invloed op de rechtspraak van het EHRM. Bij zaken zoals overbevolking en celgrootte, worden de CPT standaarden door het EHRM aangehaald. Het EHRM verwijst in zijn oordeel dan ook expliciet naar de normen die door het CPT zijn ontwikkeld. Daar waar het EHRM zelf geen richtlijnen heeft, baseert het de beoordeling van de omstandigheden op de ontwikkelde normen van het CPT.

Figuur 7 Arresten onderverdeeld in categorieën

Ten behoeve van het onderzoek, zijn de 137 arresten onderverdeeld in drie categorieën. Bij categorie I is geen sprake van beïnvloeding door het CPT, het EHRM legt de bevindingen van het CPT naast zich neer. Categorie II omvat arresten waarbij sprake is van beïnvloeding door het CPT, waarbij door het EHRM echter in zijn uitspraak niet expliciet wordt verwezen naar de bevindingen dan wel de standaarden van het CPT. Het gaat hierbij om indirecte beïnvloeding. Tot slot omvat categorie III arresten waarbij sprake is van directe beïnvloeding door het CPT. In tegenstelling tot categorie II, wordt in categorie III door het EHRM expliciet verwezen naar de bevindingen of standaarden van het CPT.

Uit het jurisprudentieonderzoek is gebleken dat het CPT een belangrijke betekenis heeft binnen de rechtspraak van het EHRM. Indien categorie II en III bij elkaar worden genomen, kan gesteld worden dat bij 97 van de 137 arresten sprake is van directe dan wel indirecte beïnvloeding door de bevindingen en standaarden van het CPT. Concluderend dat gesteld worden, dat binnen het EHRM en het CPT een 'revolutie' heeft plaatsgevonden. De betekenis van het CPT heeft een 'grote' ontwikkeling gemaakt. Begin jaren '90 werden door zowel klagers als het EHRM geen CPT bevindingen dan wel standaarden aangehaald in zaken. Vandaag de dag wordt niet enkel verwezen naar de CPT rapporten. Het EHRM baseert zijn beslissingen op basis van de CPT bevindingen en standaarden. Het werk van het CPT heeft hierdoor steeds meer betekenis gekregen.

Naast de beïnvloeding door het CPT, is het EHRM ook van betekenis voor het CPT. Het CPT heeft in het 14th General Report verklaard dat het bij de beoordeling van de activiteiten van autoriteiten de jurisprudentie van het EHRM in acht neemt.

Met betrekking tot de vaststelling van een procedurele schending van artikel 3 EVRM, heeft het CPT de basiscriteria van effectief onderzoek letterlijk overgenomen van het EHRM.³²³

Daarnaast kan geconcludeerd worden dat het CPT zich bij de invulling van de term *torture* heeft laten beïnvloeden door de jurisprudentie van het EHRM. Ondanks het feit dat het CPT nergens in officiële documenten direct vermeldt dat het de interpretatie van de term *torture* heeft overgenomen, kan geconcludeerd worden dat het CPT zich heeft laten leiden door de opvatting van het EHRM omdat de interpretatie van het CPT overeenkomt met die van het EHRM. Een treffend voorbeeld hiervan is de eerste openbare verklaring over Turkije van 1990. Het CPT stelde dat de verschillende vormen van *ill-treatment*, waaronder *falaka*, gekwalificeerd kunnen worden als *torture*. Het EHRM heeft in eerder gewezen jurisprudentie geoordeeld dat *falaka* een vorm van *ill-treatment* is die bestempeld dient te worden als *torture*.

De samenwerking tussen het EHRM en de het CPT kenmerkt zich door de wisselwerking tussen beide organen. In dit verband dient opgemerkt te worden dat het CPT echter meer invloed heeft op de jurisprudentie van het EHRM dan de jurisprudentie van het EHRM op de werkwijze van het CPT. De gebruikmaking van CPT rapporten en standaarden in de rechtspraak van het EHRM is een positieve ontwikkeling. Door de samenwerking kan het verbod op *torture, inhuman or degrading treatment or punishment* nog beter gewaarborgd worden. Enerzijds treedt het CPT op als *fact-finder* voor het EHRM en onderwerpt het detentieplaatsen aan inspectiebezoeken. Anderzijds treedt het EHRM op als rechtsprekend orgaan en stelt Staten juridisch verantwoordelijk. Concluderend kan gesteld worden dat beide organen elkaar op de juiste manier aanvullen en hierdoor de beschermingsfactor van artikel 3 EVRM vergroten. De waarborg tegen *ill-treatment* kan hierdoor beter beoogd worden.

7.3 Aanbevelingen

Op basis van dit onderzoek en naar aanleiding van de conclusies, worden de volgende aanbevelingen gedaan:

In het voorgaande is geconcludeerd dat het EHRM en het CPT een andere benadering hanteren ten opzichte van de gebruikmaking van de termen van artikel 3 EVRM. Mijns inziens heeft dit verschil geen negatieve gevolgen voor de beschermingsfactor van artikel 3 EVRM. Niettemin verdient het aanbeveling dat het EHRM en het CPT meer toenadering zoeken bij de interpretatie van de termen van artikel 3 EVRM. Beide organen opereren onder de vlag van artikel 3 EVRM met het doel *torture, inhuman or degrading treatment or punishment* te bestrijden. Ondanks het feit dat beide organen een andere werkwijze hebben en op verschillende niveaus opereren, hanteren beide organen dezelfde termen. Om de bescherming van gedetineerden onder artikel 3 EVRM beter te waarborgen, is het raadzaam om dezelfde invulling te geven aan de termen *torture, inhuman or degrading treatment or punishment*. Het gegeven dat het CPT een steeds belangrijkere rol is gaan vervullen binnen de jurisprudentie van het EHRM, de rol van *fact-finder* heeft toegeëigend en het EHRM in zijn beslissingen frequent verwijst naar de bevindingen dan wel standaarden van het CPT, zou het beter zijn als beide organen dezelfde interpretaties hanteren. Op deze manier ontstaan duidelijke richtlijnen, vanuit beide organen, waar detentiefaciliteiten aan dienen te voldoen. Met betrekking tot de benadering van de termen zou het graduele onderscheid, dat door het EHRM wordt gehanteerd, mijns inziens de beste hantering zijn. Fysiek en mentaal toegebracht leed zou gekwalificeerd moeten worden met de termen

³²³ 14th General Report, CPT/Inf(2004) 28, par. 31

torture, inhuman or degrading treatment or punishment. Hierbij wordt een onderscheid tussen de termen gemaakt in de intensiteit van het toegebrachte leed. Kortom, de ernst van het fysieke dan wel mentale leed zal bepalend zijn bij de veroordeling van de kwalificatie. Zoals reeds gesteld hanteert het CPT de termen *torture, severe ill-treatment or ill-treatment*, indien het gaat om fysiek en mentaal leed. Doordat de termen *inhuman and degrading treatment or punishment* buiten beschouwing worden gelaten, zou het toegebrachte leed onderschat kunnen worden of zelfs minder ernstig lijken. De termen *inhuman and degrading treatment or punishment* hebben een sterker karakter dan de benamingen *severe ill-treatment or ill-treatment*.

Ook wordt nog een aanbeveling gedaan ten aanzien van het EHRM. Uit het jurisprudentieonderzoek is gebleken dat het EHRM in zijn arresten diverse noemers hanteert om de bevindingen van het CPT aan te halen. Hierdoor kan verwarring ontstaan. Gebleken is dat het verschil in noemers geen indicatie geeft van de beïnvloeding. Het EHRM heeft voor de hantering van de verschillende noemers geen specifieke reden. Het gebeurt willekeurig. Het is aanbevelenswaardig om in ieder arrest consequent te zijn en één uniforme verwijzing aan te houden, zodat geen verwarring ontstaat. In de arresten wordt een paragraaf *relevant domestic law* en *relevant international law* opgenomen. Vaak worden de bevindingen van het CPT onder verschillende noemers onder de paragraaf *relevant international law* opgenomen. Voor een duidelijk overzicht en gezien het feit dat het CPT de uitspraken van het EHRM beïnvloedt zou het overzichtelijker zijn als de CPT bevindingen een eigen onderscheidende paragrafen in het arrest krijgen. Onder de paragraaf *The findings of the CPT* zijn de verwijzingen naar de CPT bevindingen op zijn plaats. Op deze manier zijn de onderdelen met betrekking tot het CPT voor de lezer makkelijker terug te vinden in het arrest. Daarnaast krijgen de CPT bevindingen hierdoor meer betekenis, dan wanneer ze tussen andere *international law* stukken worden opgenomen. Op deze manier laat het EHRM zichtbaarder zien welke betekenis het geeft aan de bevindingen van het CPT.

Ten aanzien van het CPT wordt een aanbeveling gedaan met betrekking tot de beoordeling van de detentieomstandigheden. Uit de voorgaande hoofdstukken is gebleken dat het CPT bij de beoordeling van de materiële detentieomstandigheden rekening houdt met de historische, culturele, economische en sociale achtergronden van de betrokken Staat. Zo kan een bepaalde detentieomstandigheid in Turkije, gezien de situatie in de Staat, door het CPT gerechtvaardigd worden, terwijl precies dezelfde detentieomstandigheid in Frankrijk veroordeeld zou worden. In dit verband rijst de vraag: *Is het eerlijk en verantwoord om per land andere standaarden aan te nemen? Zou het niet één uniforme verwijzing moeten zijn?* Iedere gedetineerde heeft immers dezelfde rechten en een verschil in beoordeling, gebaseerd op de algehele situatie in de betreffende Staat, is geen consequente hantering van de gecreëerde normen. Het CPT dient dezelfde richtlijnen te hanteren bij de beoordeling van detentieomstandigheden en geen verschil te maken, ongeacht de situatie in een Staat. Het CPT moet duidelijke richtlijnen hebben die voor iedere Staat gelden, zodat een duidelijk beeld wordt gecreëerd over wat wel en niet is toegelaten, ingevolge de zienswijze van het CPT, onder artikel 3 EVRM.

7.3.1 Aanbevelingen met betrekking tot vervolgonderzoek

Uit het onderzoeksrapport is gebleken dat het CPT een preventief beschermingsmechanisme is. Door middel van inspectiebezoeken beoogt het *ill-treatment* in plaatsen waar personen van hun vrijheid zijn beroofd, te voorkomen dan wel omstandigheden die risico van *ill-treatment* in zich hebben te verbeteren.

Een interessant vervolgonderzoek zou zijn: onderzoeken in hoeverre gesteld kan worden dat het CPT daadwerkelijk preventief is en tot hoever het preventieve karakter van het CPT strekt. Kan gezegd worden dat door middel van het CPT de *ill-treatment* in plaatsen van detentie bij Verdragssluitende Staten is afgenomen en waaruit blijkt dat? Kortom, bestaat er een direct causaal verband tussen de CPT bezoeken aan een Staat, de daaruit voortvloeiende rapporten, en de huidige dan wel toekomstige detentiesituaties in dezelfde Staat.

Uit de grafiek in paragraaf 6.2 is gebleken dat de Russische Federatie, Turkije en Bulgarije koplopers zijn met betrekking tot zaken die door het EHRM zijn gewezen in verband met schending van artikel 3 EVRM, waarbij het CPT wordt aangehaald. Onderzocht zou kunnen worden welke invloed het CPT heeft op de detentieomstandigheden in deze drie Staten. Door middel van de landenrapporten kan onderzocht worden welke feiten het CPT heeft geconstateerd en op welke wijze de betreffende Staten hebben gereageerd op de aanbevelingen van het CPT. De reactie van de Staat geeft geen reële indicatie van de daadwerkelijk ondernomen maatregelen teneinde de detentieomstandigheden te verbeteren. Op papier kunnen immers gouden bergen beloofd worden, de vraag is of Staten gehoor geven aan de aanbevelingen van het CPT en deze ook echt doorvoeren. Zoals reeds beschreven brengt het CPT *follow up* bezoeken aan Staten. Door de vervolgrapporten die uit de *follow up* bezoeken voortkomen te lezen, kan geconcludeerd worden of de detentieomstandigheden in de Staat daadwerkelijk zijn aangepast dan wel verbeterd.

Aan de hand van de vervolgrapporten zal blijken of de betreffende Staten nog steeds artikel 3 EVRM schenden. Indien daar sprake van is, refereert het CPT in het nieuwe rapport zeer waarschijnlijk naar een eerder rapport en vermeldt dat het nu wederom constateert dat er niets, dan wel weinig is veranderd aan de detentieomstandigheden. Indien de detentieomstandigheden zijn verbeterd, verwijst het CPT dat er een verbetering heeft plaats gevonden ten opzichte van eerdere bezoeken. Door de reacties van Staten te lezen, kan een conclusie worden getrokken met betrekking tot de samenwerking tussen het CPT en de betreffende Staat. Door dit alles te onderzoeken kan een beter beeld geschetst worden over de preventieve werkwijze van het CPT en de invloed die het CPT heeft op het gevangeniswezen in de Verdragssluitende Staten.

In het kader van dit onderzoek en ten behoeve van de beantwoording van de hoofdvraag, is niet uitgebreid onderzocht in hoeverre de jurisprudentie van het EHRM invloed heeft op de werkwijze van het CPT. In paragraaf 6.8 is de wisselwerking tussen de organen, in het bijzonder de beïnvloeding door het EHRM beknopt beschreven. Om de samenwerking, met name de wisselwerking tussen beide organen, goed te begrijpen en uiteen te zetten wordt aanbevolen om nader onderzoek te doen naar hoe de invloed van het EHRM op de werkwijze van het CPT zich kenmerkt. Hiervoor zouden onder meer de General Reports bestudeerd kunnen worden teneinde te onderzoeken of het CPT hierin verwijst naar uitspraken van het EHRM. Daarnaast kan een selectie van landenrapporten worden gemaakt, om uit te zoeken of het CPT met betrekking tot bepaalde detentieomstandigheden in een Staat verwijst naar eerder gewezen uitspraken van het EHRM betreffende een soortgelijke situatie. Indien beter in kaart wordt gebracht in hoeverre de invloed van het EHRM op het CPT zich manifesteert, kan een beter beeld word geschetst over de wisselwerking en samenwerking tussen de organen.

Literatuurlijst

Geraadpleegde boeken

Dr. D. B. Baarda, e.a. 2005

Dr. D.B. Baarda, e.a., *Basisboek Kwalitatief Onderzoek, Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*, tweede druk Groningen/Houten: Wolters- Noordhoff bv 2005

Dr. R. Bank 1996

Dr. R. Bank, *Die internationale Bekämpfung von Folter und unmenschlicher Behandlung auf den Ebenen der Vereinten Nationen und des Europarates; Eine vergleichende Analyse von Implemenation und Effektivität der neueren Kontrollmechanismen*, Freiburg i. Br.: Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, 1996

Dr. J. W. L. Broeksteeg en Dr. E. F. Stamhuis 2003

Dr. J. W. L. Broeksteeg en Dr. E. F. Stamhuis, *Rechtswetenschappelijk onderzoek; over object en methoden*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2003

Dr. G. Corstens 2003

Dr. G Corstens, Dr. J. Pradel, Dr. F. Van Laanen, *Het Europese strafrecht*, Deventer: Kluwer 2003

Council of Europe 1969

Council of Europe, *Yearbook of the European Convention on Human Rights, Vol. XII; The Greek Case*, 1969

Dr. P. van Dijk, e.a. 2006

Dr. P. van Dijk, e.a., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, vierde druk, Antwerpen: Intersentia Publishers 2006

Dr. A.E. Harteveld 2004

A.E. Harteveld, e.a., *Het EVRM en het Nederlandse strafprocesrecht*, derde druk, Deventer: Kluwer 2004

Dr. T. Koopmans 2005

T. Koopmans, *Court and Political Institutions; A Comparative View*, tweede druk, Cambridge; Cambridge University Press 2005

Dr. M.J. Kronenberg en Dr. B. de Wilde 2007

M.J. Kronenberg, B. de Wilde, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, derde druk, Deventer; Kluwer 2007

Dr. J. de Lange 2008

Dr. J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, tweede druk, Nijmegen: Wolfpublisher 2008

Dr. R. Morgan en Dr. M. D. Evans 1998

Dr. R. Morgan en Dr. M. D. Evans, *Preventing Torture; A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, New York: Oxford University Press 1998

Dr. R. Morgan en Dr. M. D. Evans 1999

Dr. R. Morgan en Dr. M. D. Evans, *Protecting prisoners; The Standards of the European Committee for the Prevention of Torture in Context*, New York, Oxford University Press 1999

Dr. R. Morgan en Dr. M. Evans 2001

Dr. R. Morgan en Dr. M. Evans, *Combating torture in Europe: the work and standards of the European Committee for the Prevention of Torture*, Strasbourg: Council of Europe Publishing 2001

Dr. A. Mowbray 2007

Dr. A. Mowbray, *Cases and Materials on the European Convention on Human Rights*, New York: Oxford University Press 2007

Dr. E. R. Muller en Dr. P. C. Vegter 2009

Dr. E. R. Muller en dr. P. C. Vegter, *Detentie, Gevangen in Nederland*, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2009

Dr. J. Murdoch 2006

Dr. J. Murdoch, *The treatment of prisoners: European standards*, Strasbourg: Council of Europe Publishing 2006

Dr. A. Nollkaemper 2007

A. Nollkaemper, *Kern van het internationaal publiekrecht*, derde druk, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2007

Dr. Plowden en Dr. K. Kerrigan 2002

Dr. P. Plowden, dr. K. Kerrigan, *Advocacy and Human rights; Using the Convention in courts and tribunals*, Routledge Cavendish 2002

Dr. N. S. Rodley 2002

Dr. N. S. Rodley, *The treatment of prisoners under international law*, second edition New York: Oxford University Press 2002

Dr. D. Van Zyl Smit en Mw. S. Snacken 2009

Dr. D. Van Zyl Smit en Mw. S. Snacken, *Principles of European Prison Law and Policy, Penology and human rights*, New York: Oxford University Press 2009

Geraadpleegde internetsites

Association for the Prevention of Torture

<http://www.apr.ch/>

Council of Europe

<http://www.coe.int/>

Council of Europe

<http://commissioner.coe.int/>

Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

<http://www.cpt.coe.int/en/>

European Court of Human Rights

<http://www.echr.coe.int/echr/>

United Nations

<http://www.un.org/>

Geraadpleegde wetenschappelijke artikelen

Dr. A. Cullen 2003

Dr. A. Cullen, 'Defining Torture in International Law: A Critique of the Concept Employed by the European Court of Human Rights', *California Western International Journal*, 2003 – Vol. 34, p. 29-46

Dr. S. Foster 2005

Dr. S. Foster, 'Prison Conditions,, Human Rights and Article 3 ECHR', *Public Law* 2005, p. 35-44

Mw. M. Hagens en Dr. E. Myjer 2001

EHRM 6 maart 2001, Douguz tegen Griekenland. De toenemende betekenis van artikel 3 EVRM en van het CPT als fact-finder voor het EHRM', m.nt. M. Hagens en E. Myjer, *NJCM-Bulletin*, jrg. 26 (2001), nr. 6, p. 783

Dr. K. E. Himma 2007

Dr. K. E. Himma, 'Assessing The Prohibition Against Torture', in: Dr. S.P Lee, *Intervention, Terrorism and Torture: Contemporary challenges to just war theory*, Dordrecht: Springer 2007, p. 235-248

Prof. Dr. A.M. van Kalmthout 2009

Prof. Dr. A.M. van Kalmthout, *Het Anti-Folter Comité en zijn betekenis voor de gedetineerden in psychiatrische inrichtingen*, in druk, 2009

Dr. G. De Jonge 2006

Dr. G. De Jonge, 'De Europese gevangenisregels zijn vernieuwd. De rechtskracht ervan blijft echter gering', *Sancties* 2006, p. 340-354

Mw. S. Palmer 2006

S. Palmer, 'A wrong turning: Article 3 ECHR and proportionality', *Cambridge Law Journal*, 2006 – Vol. 65 (2), p. 440-441

Dr. N. S. Rodley 2006

Dr. N. S. Rodley, 'The Prohibition of Torture: Absolute means Absolute', *Denver Journal of International Law en Policy*, 2006 – Vol. 34:1, p. 145-160

Dr. P. C. Vegter 2003

Dr. P. C. Vegter, 'Vreemde ogen dwingen', *Sancties* 2003, p. 143-148

Geraadpleegde rapporten

B. Bernath 1999

Association for the Prevention of Torture (APT) B. Bernath, *"The Prevention of Torture in Europe; The CPT: History, Mandate and Composition"*, Brochure no. 3, Council of Europe, Geneva: December 1999

Council of Europe 1998 - 2008

Council of Europe; *The European Court of Human Rights; Some facts and figures*, 1998 – 2008

Council of Europe 2002

Council of Europe; *The CPT in brief*, CPT/Inf/E (2002) 2-Rev, 2006 English

Council of Europe 2004

Council of Europe; *Informatienoot van de Griffier van het EHRM, Het EHRM; Geschiedenis, organisatie en procedure*, Juni 2004

Council of Europe 2006

Council of Europe; *The European Court of Human Rights; Information document on the Court*, September 2006

Council of Europe 2006

Council of Europe; *The CPT standards; "substantive" sections of the CPT's General Reports*, CPT/Inf/E (2002) 1-Rev, 2006 English

Prof. dr. W.J.M. van Genugten e.a. 2003

Adviesraad Internationale vraagstukken, *De Raad van Europa; minder en (nog) beter*, NO. 33, oktober 2003, p. 17

M. Kelly en M. Phil, 2005

Northern Ireland Human Rights Commission (NIHRC) M. Kelly, M. Phil, *"A Practical Guide to the European Convention on Human Rights; The Right not to be ill-treated"*, 2005

U. Kriebaum 2002

Association for the Prevention of Torture (APT) U. Kriebaum, *"The Prevention of Torture in Europe; CPT Modus Operandi"*, Brochure no. 4, Council of Europe, Geneva: May 2002

D. Long 2002

Association for the Prevention of Torture (APT), D. Long, *"Guide to jurisprudence on Torture and Ill-treatment: Article 3 of the European Convention for the Protection of Human Rights"*, Geneva June 2002.

R. Morgan en M.D. Evans 2001

Association for the Prevention of Torture (APT) R. Morgan & M.D. Evans, *"The Prevention of Torture in Europe; CPT Standards regarding Prisoners"*, Brochure no. 6, Council of Europe, Geneva: December 2001

Dr. Aisling Reidly 2003

Aisling Reidy, *"The prohibition of torture; A guide to the implementation of article 3 of the European Convention of Human Rights"*, Human Rights Handbooks No.6, Council of Europe: 2003.

D. Rouget 1998

Association for the Prevention of Torture (APT) D. Rouget, *“The Prevention of Torture in Europe; International, European and National Mechanisms to Combat Torture”*, Brochure no. 2, Council of Europe, Geneva: June 1998

Geraadpleegde CPT landenrapporten

CPT/Inf (93) 1, Turkey
CPT/Inf (96) 34, Turkey
CPT/Inf (1997) 1, Bulgaria
CPT/Inf (2001) 18, Greece
CPT/Inf (2003) 3, The former Yugoslav Republic of Macedonia
CPT/Inf (2003) 30, Russian Federation
CPT/Inf (2005) 6, Estonia
CPT/Inf (2005) 8, Latvia
CPT/Inf (2005) 9, Latvia
CPT/Inf (2006) 18, Serbia and Montenegro

Geraadpleegde CPT General Reports

1st General Report, CPT/Inf (91) 3
2nd General Report, CPT/Inf (92) 3
4th General Report, CPT/Inf (94) 10
7th General Report, CPT/Inf (97) 10
11th General Report, CPT/Inf (2001) 16

Geraadpleegde jurisprudentie

EHRM 18 januari 1978, Ireland tegen het Verenigd Koninkrijk (klachtnummer 5310/71)
EHRM 25 maart 1978, Tyrer tegen het Verenigd Koninkrijk (klachtnummer 5856/72)
EHRM 6 november 1980, Guzzardi tegen Italië (klachtnummer 7367/76)
EHRM 29 november 1989, Brogan en anderen tegen Verenigd Koninkrijk (klachtnummer 11209/84; 11234/84; 11266/84; 112386/85)
EHRM 25 maart 1993, Costello Roberts tegen het Verenigd Koninkrijk (klachtnummer 13134/87)
EHRM 22 september 1993, Klaas tegen Duitsland (klachtnummer 15473/89)
EHRM 18 december 1996, Aksoy tegen Turkije (klachtnummer 100/1995/606/694)
EHRM 25 september 1997, Aydin tegen Turkije (klachtnummer 23178/94)
EHRM 30 juli 1998, Aerts tegen België (klachtnummer 25357/94)
EHRM 28 oktober 1998, Assenov en anderen tegen Bulgarije (klachtnummer 24760/94)
EHRM 28 juli 1999, Selmouni tegen Frankrijk (klachtnummer 25803/94)
EHRM 6 april 2000, Labita tegen Italië (klachtnummer 26772/95)
EHRM 27 juni 2000, Salman tegen Turkije (klachtnummer 21986/93)
EHRM 11 juli 2000, Dikme tegen Turkije (klachtnummer 20869/92)
EHRM 10 oktober 2000, Akkoc tegen Turkije (klachtnummer 22947/93; 22948/93)
EHRM 14 november 2000, Tas tegen Turkije (klachtnummer 24396/94)
EHRM 21 december 2000, Egmez tegen Cyprus (klachtnummer 30873/96)
EHRM 6 maart 2001, Douguz tegen Griekenland (klachtnummer 40907/98)
EHRM 10 april 2001, Tanli tegen Turkije (klachtnummer 26129/95)

EHRM 19 april 2001, Peers tegen Griekenland (klachtnummer 28524/95)
 EHRM 10 juli 2001, Price tegen het Verenigd Koninkrijk (klachtnummer 33394/96)
 EHRM 18 juni 2002, Orhan tegen Turkije (klachtnummer 25656/94)
 EHRM 15 juli 2002, Kalashnikov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 47095/99)
 EHRM 14 november 2002, Mouisel tegen Frankrijk (klachtnummer 67263/01)
 EHRM 4 februari 2003, Lorsé en anderen tegen Nederland (klachtnummer 52750/99)
 EHRM 4 februari 2003, Van der Ven tegen Nederland (klachtnummer 50901/99)
 EHRM 29 april 2003, Poltoratskiy tegen Oekraïne (klachtnummer 38812/97)
 EHRM 29 april 2003, Kuznetsov tegen Oekraïne (klachtnummer 39042/97)
 EHRM 29 april 2003, Nazarenk tegen Oekraïne (klachtnummer 39483/98)
 EHRM 29 april 2003, Dankevich tegen Oekraïne (klachtnummer 40679/98)
 EHRM 29 april 2003, Aliev tegen Oekraïne (klachtnummer 41220/98)
 EHRM 29 april 2003, Khoklich tegen Oekraïne (klachtnummer 41707/98)
 EHRM 26 juni 2003, Reilly tegen Verenigd Koninkrijk (klachtnummer 53731/00)
 EHRM 13 november 2003, Elci en anderen tegen Turkije (klachtnummer 23145/93;
 25091/94)
 EHRM 27 november 2003, Henaf tegen Frankrijk (klachtnummer 65436/01)
 EHRM 11 december 2003, Yankov tegen Bulgarije (klachtnummer 39084/97)
 EHRM 11 maart 2004, Iorgov tegen Bulgarije (klachtnummer 40653/98)
 EHRM 11 maart 2004, G.B. tegen Bulgarije (klachtnummer 42346/98)
 EHRM 6 april 2004, Ahmet Ozkan tegen Turkije (klachtnummer 21689/93)
 EHRM 8 juli 2004, Ilascu en anderen tegen Moldavië en de Russische Federatie
 (klachtnummer 48787/99)
 EHRM 27 juli 2004, Sliman tegen Frankrijk (klachtnummer 57671/00)
 EHRM 30 september 2004, Krastanov tegen Bulgarije (klachtnummer 50222/99)
 EHRM 18 januari 2005, Kehayov tegen Bulgarije (klachtnummer 41035/98)
 EHRM 20 januari 2005, Mayzit tegen de Russische Federatie (klachtnummer 63378/00)
 EHRM 5 april 2005, Nevmerzhitsky tegen Oekraïne (klachtnummer 54825/00)
 EHRM 12 april 2005, Shamayer en anderen tegen Georgië en de Russische Federatie
 (klachtnummer 36378/02)
 EHRM 12 mei 2005, Öcalan tegen Turkije (klachtnummer 46221/99)
 EHRM 5 juni 2005, Novoselov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 66460/01)
 EHRM 9 juni 2005, I.I. tegen Bulgarije (klachtnummer 44082/98)
 EHRM 16 juni 2005, Labzov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 62208/00)
 EHRM 21 juli 2005, Rhode tegen Denemarken (klachtnummer 69332/01)
 EHRM 13 september 2005, Ostrovar tegen Moldavië (klachtnummer 35207/03)
 EHRM 29 september 2005, Mathew tegen Nederland (klachtnummer 24919/03)
 EHRM 4 oktober 2005, Becciev tegen Moldavië (klachtnummer 9190/03)
 EHRM 20 oktober 2005, Romanov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 63993/00)
 EHRM 25 oktober 2005, Fedotov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 5140/02)
 EHRM 8 november 2005, Khodoyorov tegen de Russische Federatie (klachtnummer
 6847/02)
 EHRM 8 november 2005, Alver tegen Estland (klachtnummer 64812/01)
 EHRM 2 februari 2006, Iovchev tegen Bulgarije (klachtnummer 41211/98)
 EHRM 2 maart 2006, Devrim Turan tegen Turkije (klachtnummer 879/02)
 EHRM 9 maart 2006, Cenbauer tegen Kroatië (klachtnummer 73786/01)
 EHRM 28 maart 2006, Melnik tegen Oekraïne (klachtnummer 72286/01)
 EHRM 1 juni 2006, Mamedova tegen de Russische Federatie (klachtnummer 7064/05)
 EHRM 4 juli 2006, Ramirex Sanchez tegen Frankrijk (klachtnummer 59450/00)
 EHRM 6 juli 2006, Salah tegen Nederland (klachtnummer 8195/02)
 EHRM 6 juli 2006, Baybaşin tegen Nederland (klachtnummer 13600/02)
 EHRM 6 juli 2006, Sylla tegen Nederland (klachtnummer 14683/03)

EHRM 11 juli 2006, Jalloh tegen Duitsland (klachtnummer 54810/00)
 EHRM 13 juli 2006, Popov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 26853/04)
 EHRM 10 augustus 2006, Yordanov tegen Bulgarije (klachtnummer 56856/00)
 EHRM 10 augustus 2006, Dobrev tegen Bulgarije (klachtnummer 55389/00)
 EHRM 12 oktober 2006, Staykov tegen Bulgarije (klachtnummer 49438/99)
 EHRM 12 oktober 2006, Dvoynikh tegen Oekraïne (klachtnummer 72277/01)
 EHRM 26 oktober 2006, Khudobin tegen de Russische Federatie (klachtnummer 59696/00)
 EHRM 26 oktober 2000, Kudla tegen Polen (klachtnummer 30210/96)
 EHRM 14 december 2006, Tarariyeva tegen de Russische Federatie (klachtnummer 4353/03)
 EHRM 11 januari 2007, Mammadov (Jalaloglu) tegen Azerbaidjan (klachtnummer 4335/04)
 EHRM 18 januari 2007, Chitayev en Chitayev tegen de Russische Federatie (klachtnummer 59334/00)
 EHRM 15 februari 2007, Jasar tegen Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië (klachtnummer 69908/01)
 EHRM 27 maart 2007, Istratii tegen Moldavië (klachtnummer 8721/05; 8705/05; 8742/05)
 EHRM 29 maart 2007, Andrey Frolov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 205/02)
 EHRM 10 mei 2007, Benediktov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 106/02)
 EHRM 10 mei 2007, Modarca tegen Moldavië (klachtnummer 14437/05)
 EHRM 24 mei 2007, Navushtanov tegen Bulgarije (klachtnummer 57847/00)
 EHRM 7 juni 2007, Igor Ivanov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 34000/02)
 EHRM 14 juni 2007, Novak tegen Kroatië (klachtnummer 8883/04)
 EHRM 19 juni 2007, Ciorap tegen Moldavië (klachtnummer 12066/02)
 EHRM 21 juni 2007, Bitiyeva en X tegen de Russische Federatie (klachtnummer 57953/00; 37392/03)
 EHRM 21 juni 2007, Kantyrev tegen de Russische Federatie (klachtnummer 37213/02)
 EHRM 28 juni 2007, Malechkov tegen Bulgarije (klachtnummer 57830/00)
 EHRM 12 juli 2007, Testa tegen Kroatië (klachtnummer 20877/04)
 EHRM 19 juli 2007, Trepashkin tegen de Russische Federatie (klachtnummer 36898/03)
 EHRM 26 juli 2007, Andrei Georgiev tegen Bulgarije (klachtnummer 61507/00)
 EHRM 6 september 2007, Kucheruk tegen Oekraïne (klachtnummer 2570/04)
 EHRM 18 oktober 2007, Babushkin tegen de Russische Federatie (klachtnummer 67253/01)
 EHRM 25 oktober 2007, Yakovenko tegen Oekraïne (klachtnummer 15825/06)
 EHRM 6 november 2007, Stepuleac tegen Moldavië (klachtnummer 8207/06)
 EHRM 8 november 2007, Medov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 1573/02)
 EHRM 27 november 2007, Popovici tegen Moldavië (klachtnummer 289/04; 41194/04)
 EHRM 27 november 2007, Turcan tegen Moldavië (klachtnummer 10809/06)
 EHRM 29 november 2007, Hummatov tegen Azerbaidjan (klachtnummer 9852/03; 13413/04)
 EHRM 6 december 2007, Bragadireanu tegen Roemenië (klachtnummer 22088/04)
 EHRM 18 december 2007, Dybeku tegen Albanië (klachtnummer 41153/06)
 EHRM 7 februari 2008, Kostadinov tegen Bulgarije (klachtnummer 55712/00)
 EHRM 6 maart 2008, Gavazov tegen Bulgarije (klachtnummer 54659/00)
 EHRM 28 februari 2008, Saadi tegen Italië (klachtnummer 37201/06)
 EHRM 10 april 2008, Dzeladinov en anderen tegen Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië (klachtnummer 13252/02)
 EHRM 24 april 2008, Ismoilov en anderen tegen de Russische Federatie (klachtnummer 2947/06)
 EHRM 24 april 2008, Sulejmanov tegen Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië (klachtnummer 69875/01)
 EHRM 29 april 2008, Petrea tegen Roemenië (klachtnummer 4792/03)
 EHRM 13 mei 2008, Juhnke tegen Turkije (klachtnummer 52515/99)
 EHRM 20 mei 2008, Gülmez tegen Turkije (klachtnummer 16330/02)

EHRM 22 mei 2008, Alexov tegen Bulgarije (klachtnummer 54578/00)
 EHRM 27 mei 2008, Rodic en drie anderen tegen Bosnië en Herzegovina (klachtnummer 22893/05)
 EHRM 12 juni 2008, Shchebet tegen de Russische Federatie (klachtnummer 16074/07)
 EHRM 19 juni 2008, Guliyev tegen de Russische Federatie (klachtnummer 24650/02)
 EHRM 10 juli 2008, Sudarkov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 3130/03)
 EHRM 31 juli 2008, Salmanov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 3522/04)
 EHRM 18 september 2008, Turkan tegen Turkije (klachtnummer 33086/04)
 EHRM 14 oktober 2008, Mehmet Eren tegen Turkije (klachtnummer 32347/02)
 EHRM 21 oktober 2008, Caglayan tegen Turkije (klachtnummer 30461/02)
 EHRM 21 oktober 2008, Gulbahar en anderen tegen Turkije (klachtnummer 5264/03)
 EHRM 13 november 2008, Malai tegen Moldavië (klachtnummer 7101/06)
 EHRM 18 november 2008, Savenkovas tegen Litouwen (klachtnummer 871/02)
 EHRM 27 november 2008, Slavcho Kostov tegen Bulgarije (klachtnummer 28674/03)
 EHRM 2 december 2008, Mkhitarian tegen Armenië (klachtnummer 22390/05)
 EHRM 2 december 2008, Tadevosyan tegen Armenië (klachtnummer 41698/04)
 EHRM 2 december 2008, Kirokosyan tegen Armenië (klachtnummer 31237/03)
 EHRM 4 december 2008, Belashev tegen de Russische Federatie (klachtnummer 28617/03)
 EHRM 9 december 2008, Matyush tegen de Russische Federatie (klachtnummer 14850/03)
 EHRM 18 december 2008, Ukhan tegen Oekraïne (klachtnummer 30628/02)
 EHRM 18 december 2008, Kats en anderen tegen Oekraïne (klachtnummer 29971/04)
 EHRM 22 december 2008, Aleksanyan tegen de Russische Federatie (klachtnummer 46468/06)
 EHRM 8 januari 2009, Filiz Uyan tegen Turkije (klachtnummer 7496/03)
 EHRM 20 januari 2009, Govec tegen Turkije (klachtnummer 70337/01)
 EHRM 27 januari 2009, Ramishvili en Kokhraidze tegen Georgië (klachtnummer 1704/06)
 EHRM 29 januari 2009, Maltabar en Maltabar tegen de Russische Federatie (klachtnummer 6954/02)
 EHRM 29 januari 2009, Andreyevskiv tegen de Russische Federatie (klachtnummer 1750/03)
 EHRM 29 januari 2009, Antropov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 22107/03)
 EHRM 10 februari 2009, Novinskiy tegen de Russische Federatie (klachtnummer 11982/02)
 EHRM 19 februari 2009, A. en anderen tegen Verenigd Koninkrijk (klachtnummer 3455/05)
 EHRM 19 februari 2009, Malenkov tegen Oekraïne (klachtnummer 18660/03)
 EHRM 10 maart 2009, Böke en Kandemir tegen Turkije (klachtnummer 71912/01; 26968/02; 36397/03)
 EHRM 12 maart 2009, Dzhambekova en anderen tegen de Russische Federatie (klachtnummer 27238/03; 35078/04)
 EHRM 12 maart 2009, Aleksandr Makarov tegen de Russische Federatie (klachtnummer 15217/07)
 EHRM 17 maart 2009, Salmanoglu and Polattas tegen Turkije (klachtnummer 15828/03)
 EHRM 7 april 2009, Straisteanu en anderen tegen Moldavië (klachtnummer 4834/06)
 EHRM 23 april 2009, Gubkin tegen de Russische Federatie (klachtnummer 36941/02)
 EHRM 23 april 2009, Popov en Vorobyev tegen de Russische Federatie (klachtnummer 1606/02)
 EHRM 28 mei 2009, Isayev tegen Oekraïne (klachtnummer 28827/02)
 EHRM 16 juni 2009, Gurgurov tegen Moldavië (klachtnummer 7045/08)
 EHRM 25 juni 2009, Bakhmutskiy tegen de Russische Federatie (klachtnummer 36932/02)